

ВЕСЕЛКОВА ШКОЛА

AC 715206

Л.В. ЙОЛКІНА

КНИЖКОВА КРАЇНА

позакласне читання

2
КЛАС

- За новою програмою 2012 року
- Читацький щоденник
- Цікаві тексти
- Ігрові завдання

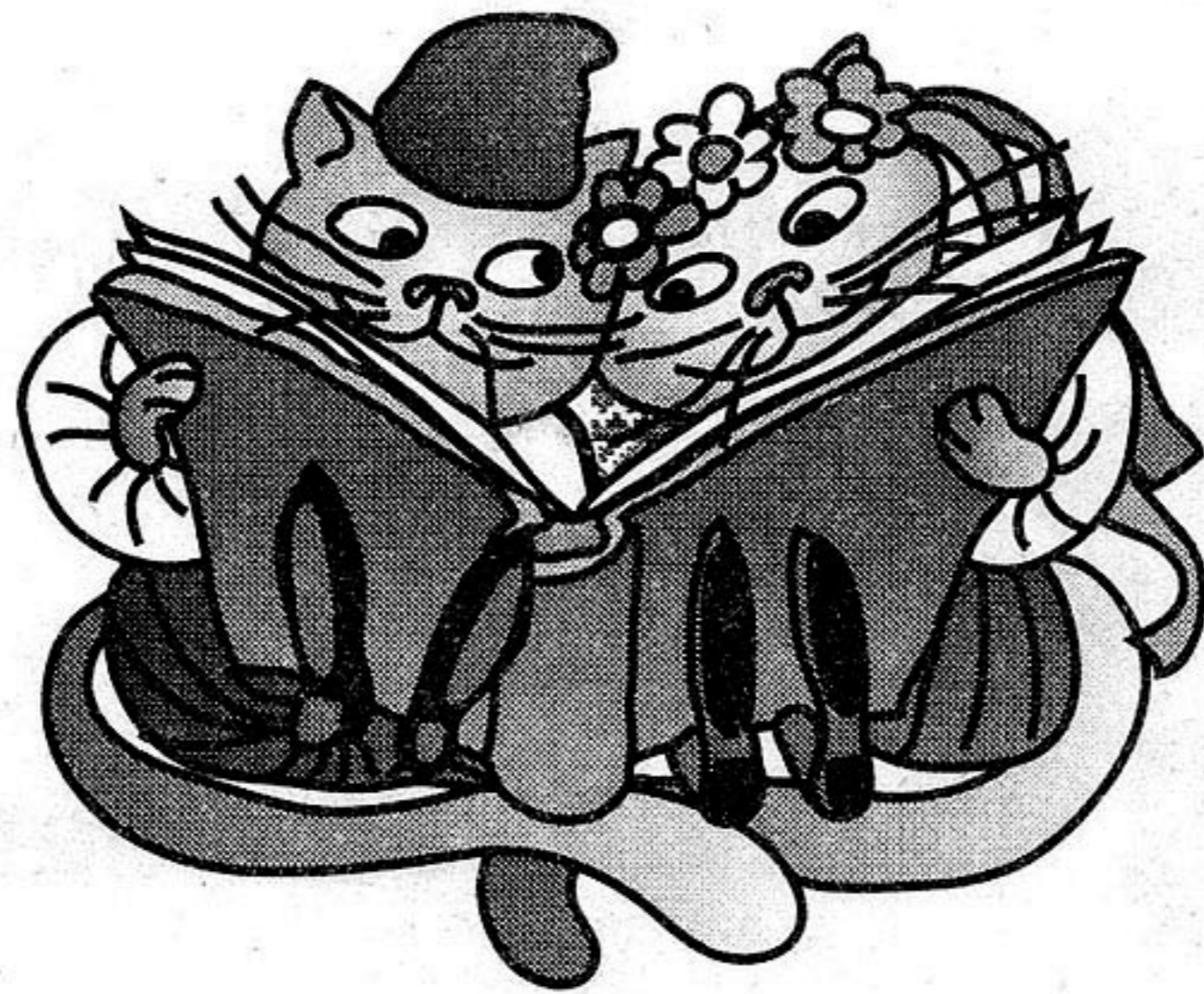
Л.В. ЙОЛКІНА

КНИЖКОВА КРАЇНА

Позакласне читання

Навчальний посібник
з літературного читання для 2 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

*Схвалено для використання
у загальноосвітніх навчальних закладах*

КИЇВ
«ГЕНЕЗА»
2013

УДК 811.161.2(075.2)
ББК 81.2Укр-9
Й75

*Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних
закладах комісією з педагогіки та методики початкового навчання
Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти
і науки, молоді та спорту України
(Лист ІТЗО від 28.02.2013 р. № 14.1/12-Г-95)*

Експерти:

Л.П. Литвин, кандидат філологічних наук, доцент кафедри мови та методики викладання в початковій школі Інституту педагогіки і психології НПУ ім. М.П. Драгоманова; Л.А. Гайова, учитель вищої категорії НВК № 240 «Соціум» м. Києва.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ:

– пригадай

– виконай завдання

– подумай

– це цікаво знати

– посміхнися

© Йолкіна Л.В.,
видавництво «Генеза», 2013
© Видавництво «Генеза»,
оригінал-макет, 2013

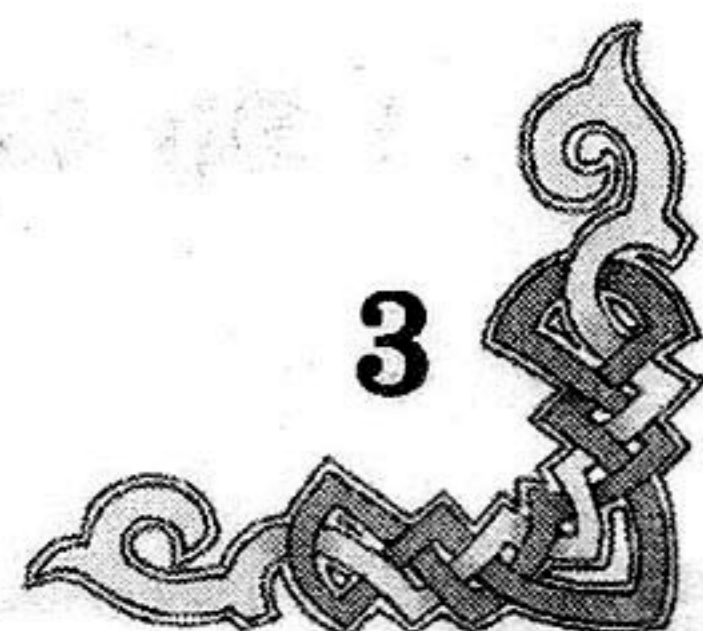
ISBN 978-966-11-0343-5

Любий друже!

Ти вже вмієш гарно читати, і тобі не потрібно звертатися до дорослих, щоб вони розповіли цікаву казку або розкрили таємниці неймовірних подорожей. Ти можеш відкривати нові світи самотійно, читаючи різні книжки та журнали.

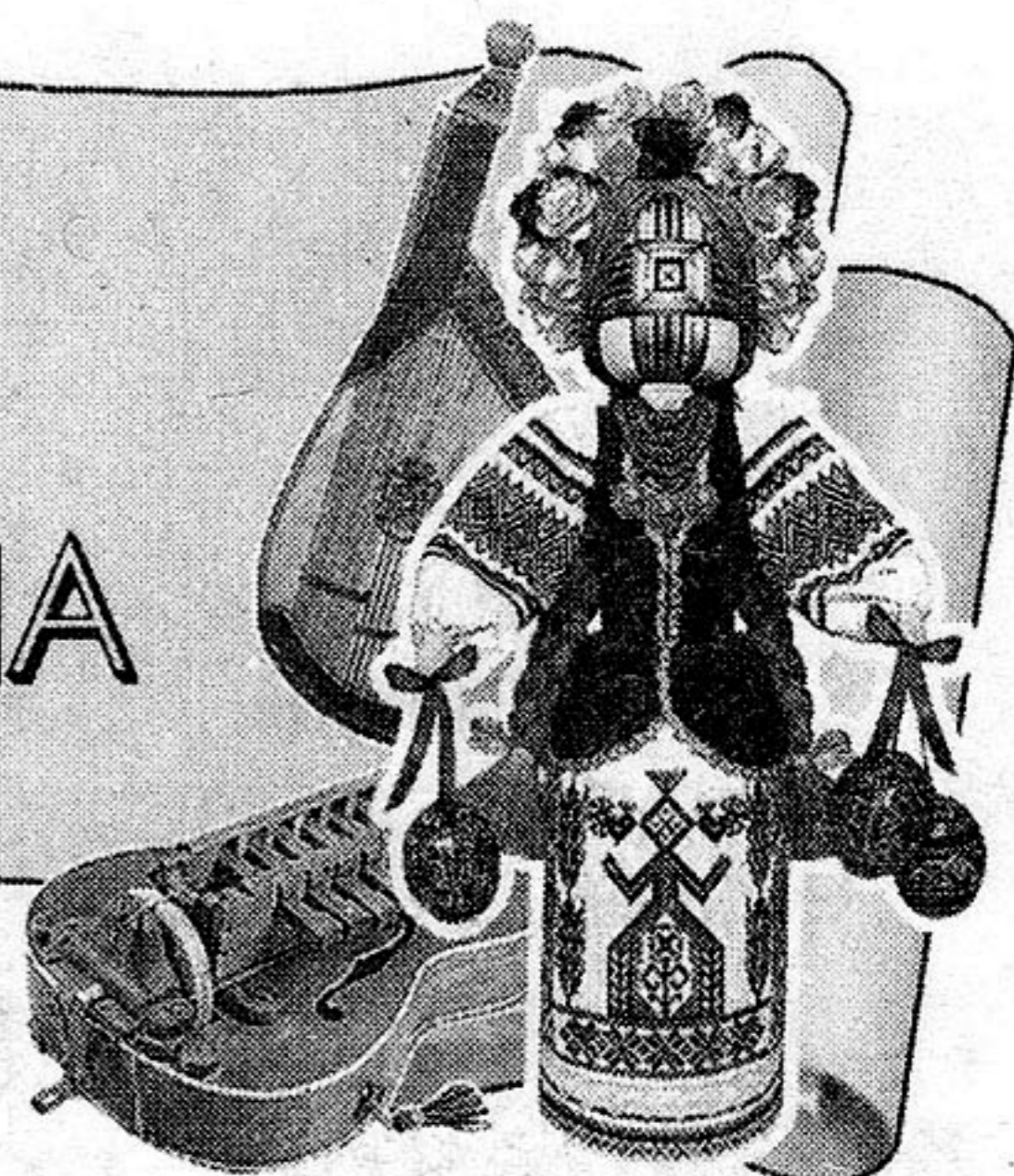
Посібник, який ти зараз тримаєш у руках, допоможе тобі навчитися читати вдумливо, розуміти прочитане і навіть самотійно творити цікаві тексти. Щоб читати, недостатньо лише знати букви, поєднувати їх у склади й слова, необхідно розуміти те, про що йдеться у творах. А цього слід учитися. Жодне знання й уміння не приходить без наполегливої праці.

Тож у дорогу, довгу й цікаву дорогу навчання і творчості!

РОЗДІЛ І

З НАРОДНОГО ДЖЕРЕЛА

ЗАГАДКИ

Що ми називаємо загадками?

Зага́дка – це короткий цікавий опис або запитання, за яким можна впізнати предмет. Щоб розгадати загадку, слід бути дуже уважним і спостережливим.

Відгадай загадки та знайди на малюнку (с. 5) тварин, про яких у них ідеться.

1. Не кравець, а все життя з голка́ми ходить.

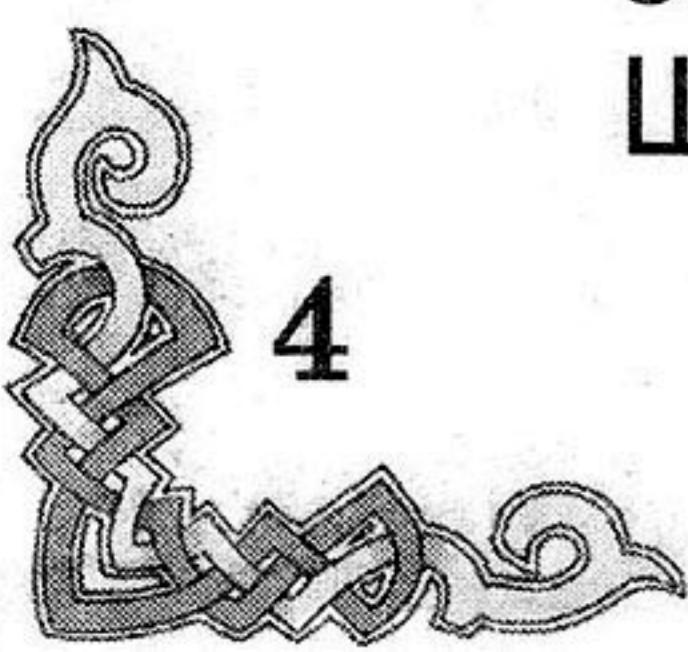
2. Довгі вуха, куций хвіст,
Сам малесенький на зріст.
На городі побував
І капусту попсував.
Довгі ноги – скік та скік...
Ми погнались – він утік.

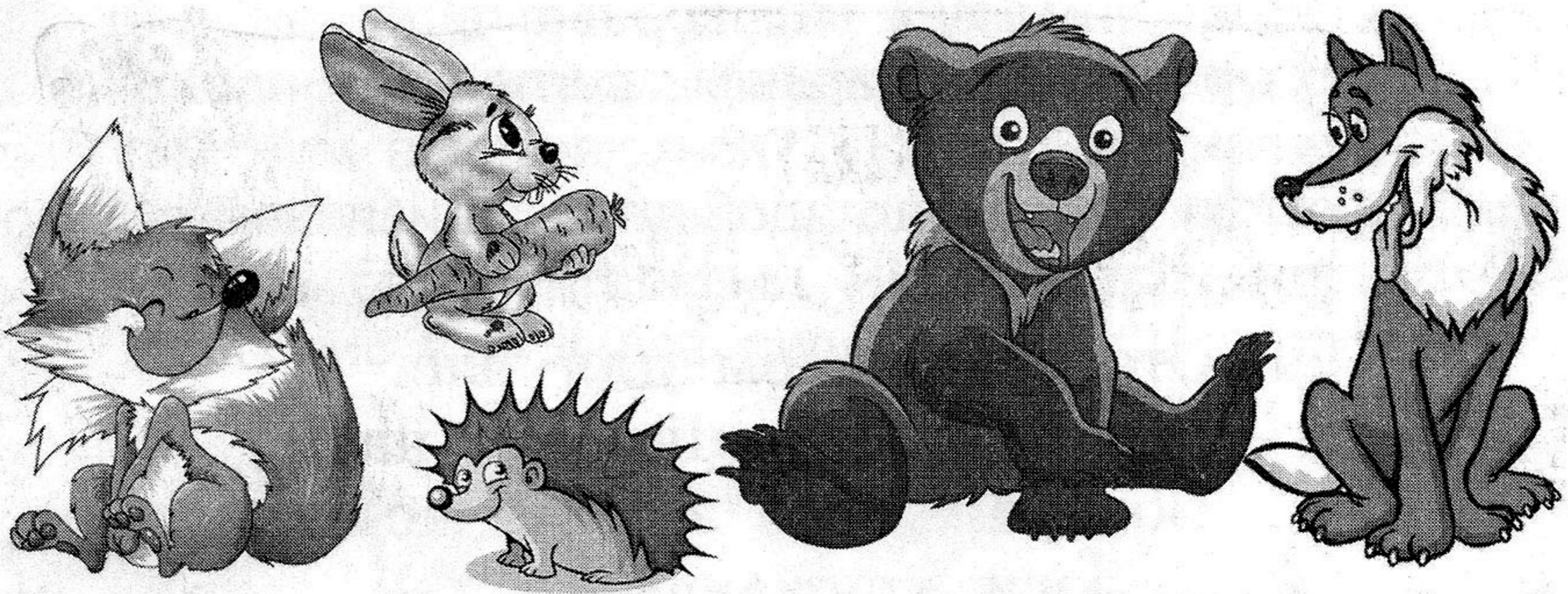
3. Хто в зиму холодну ходить злий та голодний,
зайців лякає, сіре хутро має?

Де живуть ці тварини? Як їх називають?
Про яких тварин, зображених на малюнку, немає загадок?

Що потрібно знати, щоб скласти загадку?

Склади загадки про лисицю й ведмедя.

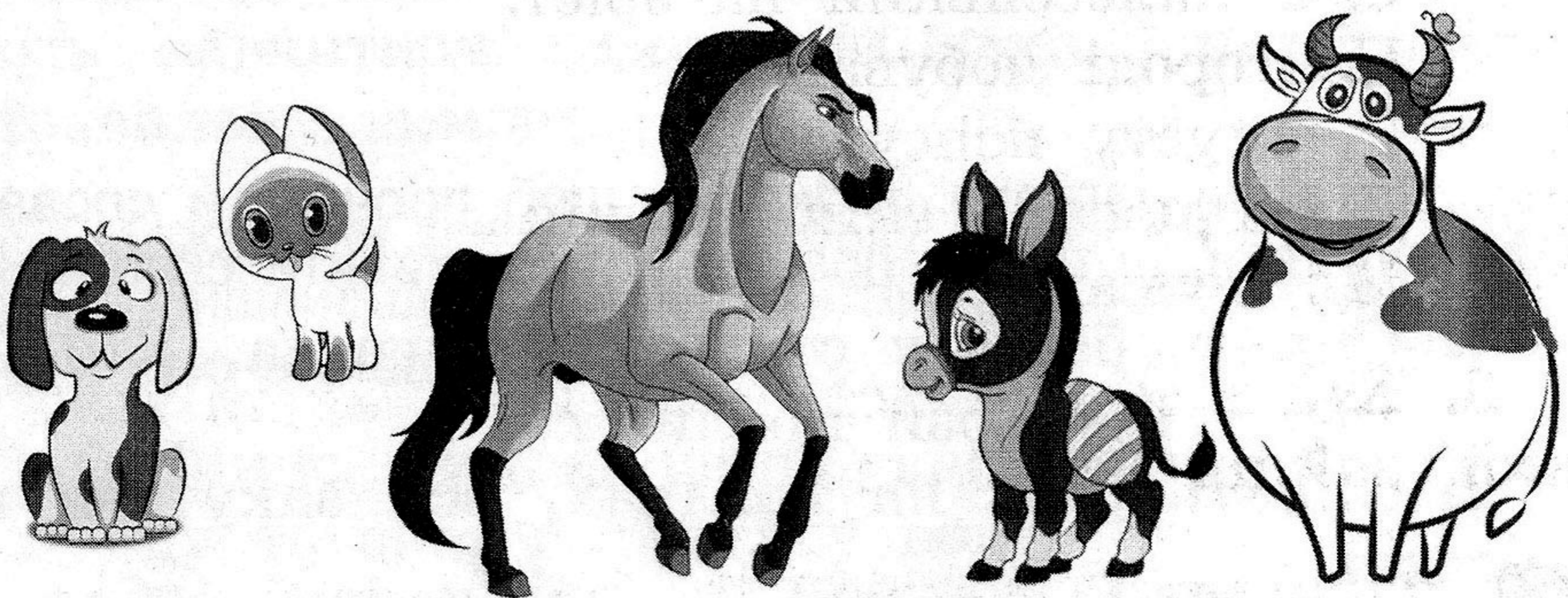

Відгадай загадки і знайди відгадки на малюнку.

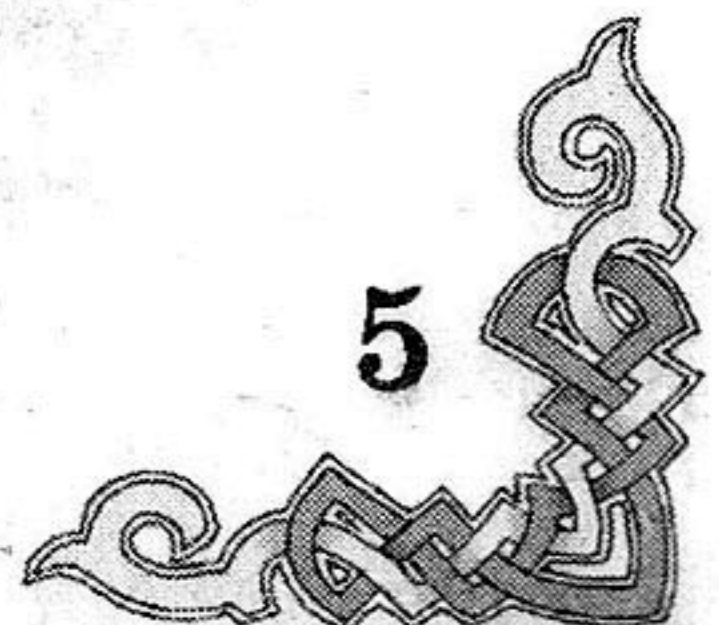
1. Попід ліжко у куточок
Покотивсь м'який клубочок.
Та з'явились очки, ротик.
Не клубочок це, а

2. З хазяїном дружить, йому вірно служить.
Усе хазяйство стереже, дім від злодія береже.

3. Сірий, та не вовк, довговухий, та не заєць,
з копитами, та не кінь.

Про яких тварин, зображених на малюнку, немає загадок?

Розкажи, чим кінь та корова відрізняються від інших тварин: зовнішнім виглядом, поведінкою, харчуванням.

Перестав рядки так, щоб утворилися загадки про тварин. Відгадай їх.

1. Стане молоком для нас.

Не страшать нікого з нас,
Бо трава, що з'їла в полі,
Її роги круторогі,

2. Грива в'ється на вітру,

Взимку, коли сніг надворі,
Браво скаче чистим полем
В сани його я запряжу.

❖ Серед тварин найдовше живе черепаха – до 180 років.

❖ Найшвидшою твариною у світі вважають гепарда.

❖ Їжак здатний найдовше спати – до 236 днів.

❖ У Японії живуть півні породи онагадори, які мають найдовші у світі хвости – більше ніж 10 метрів.

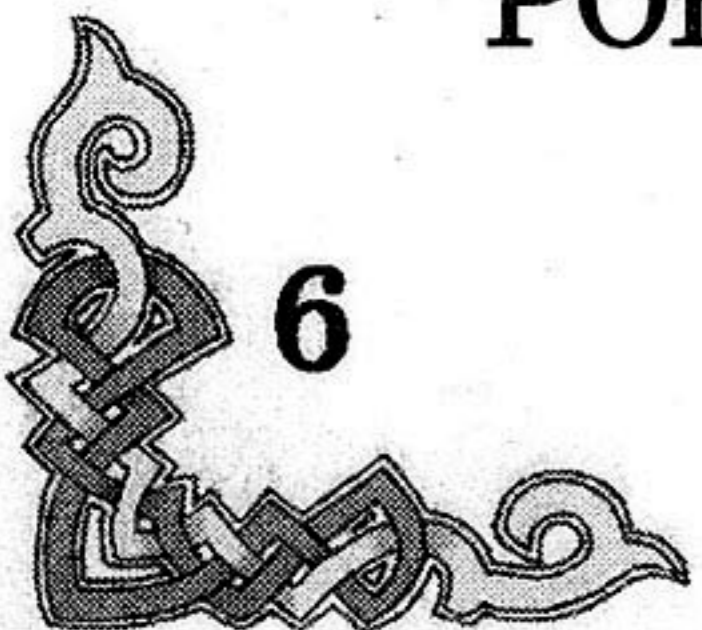
Відгадай загадки. Підказка: щоб прочитати слова-відгадки, потрібно правильно розставити склади.

1. Сидить баба, у сто шуб одягнена. Хто її роздягає, той сльози проливає.

2. Сидить баба на грядках, вся закутана в хустках.

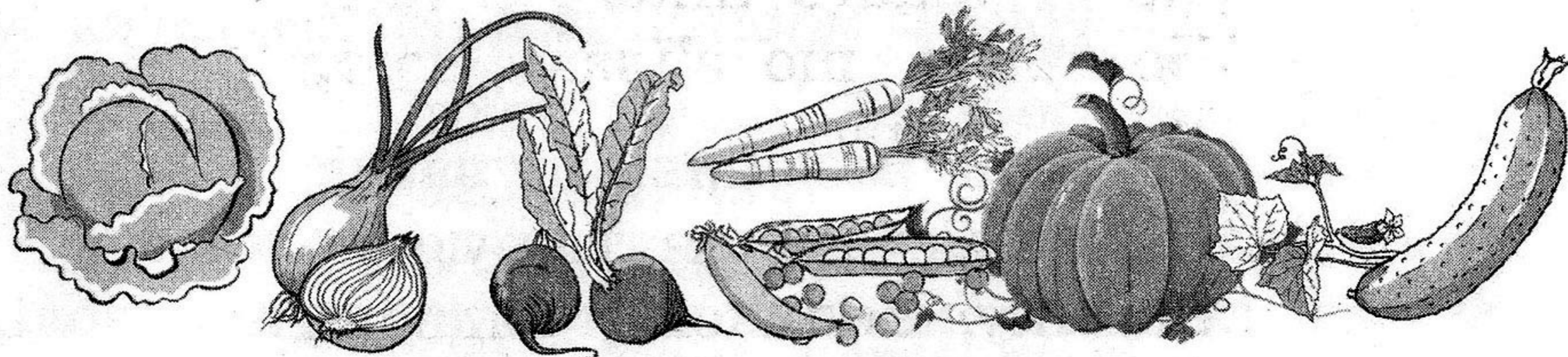
3. Без вікон, без дверей, повна хата людей.

РОК-О-ГІ, ТА-ПУС-КА, ЛЯ-БУ-ЦИ

Розглянь малюнок. Назви одним словом зображені рослини. Які спільні ознаки мають капуста й цибуля? Чим відрізняються? Що спільного між огірком і гарбузом? Прочитай загадку, до якої ці слова можуть бути відгадками. Як можна змінити загадку, щоб опис відповідав лише одній з цих рослин?

Знайди на малюнку рослини, загадок про які не було. Склади про них загадки.

СКОРОМОВКИ

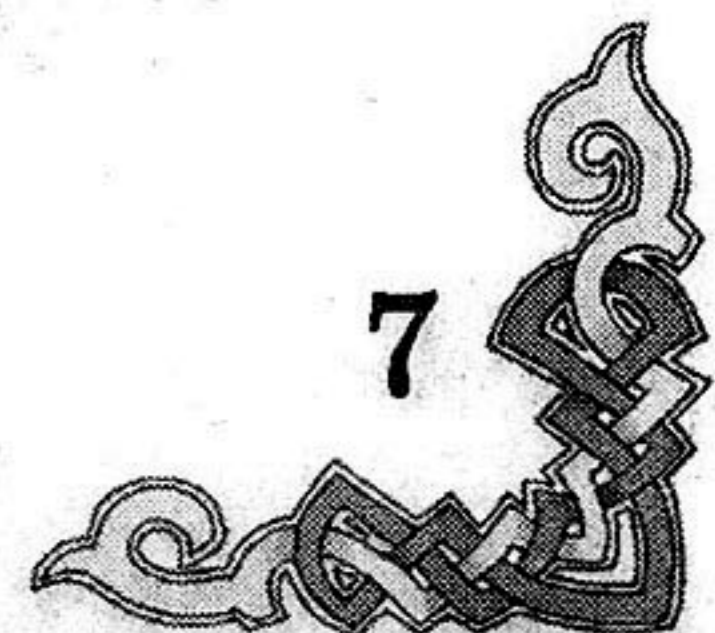
Що ми називаємо скоромовками? Для чого їх використовують?

Скоромовка – це веселий вірш або фраза, що складаються з важких, через збіг схожих звуків, для вимови слів. Скоромовки допомагають навчитися вимовляти звуки, виробляють правильну вимову.

Прочитай кожну скоромовку по п'ять разів, щоразу пришвидшуючи темп читання. Стеж за правильною вимовою звуків.

- ❖ Викис, вимок, виліз, висох, став на колоду та знов – бовть у воду.
- ❖ Галасливі гави й галки в гусенят взяли скакалки. Гусенята їм гелгочуть, що й вони скакати хочуть.

- ❖ Дзижчить над житом жвавий жук, бо жовтий він вдягнув кожух.
- ❖ Захар заліз на перелаз.
– Захарку, злізь! Захарку, злазь! Зумів залізи – знай, як злізи.
- ❖ Ой, збирала Маргаритка маргаритки на горі. Розгубила маргаритки Маргаритка у дворі.
- ❖ Наш садівник розсадівникувався.
- ❖ Летіла лелека, заклекотіла до лелеченят.
- ❖ Кит kota по хвилях катав – кит у воді, кіт на киті.
- ❖ Хитру сороку спіймати морока, а на сорок сорок – сорок морок.
- ❖ Стриб-стриб-стриб – підстрибує по стерні рідня: перепілка, перепел, перепеленя.

Вивчи напам'ять скоромовки, які тобі найбільше сподобалися. Розкажи їх своїм рідним і друзям. Визнач, який звук кожна із цих скоромовок навчає правильно вимовляти.

ЛІЧИЛКИ

Які твори ми називаємо лічилками?

Лічійлки – це невеличкі тексти, які швидко запам'ятовуються і за допомогою яких можна розподіляти ролі (чергу) під час гри.

Прочитай лічилки, вивчи ті з них, які тобі найбільше сподобались. Розкажи їх своїм рідним і друзям. Використовуй їх під час гри.

1. Летів рій бджілок
Зі ста лічилок.

Зійшлися діти,
Давай лічити,
Бо кожна бджілка –
Немов лічилка:
Кого укусить –
Жмурити мусить.

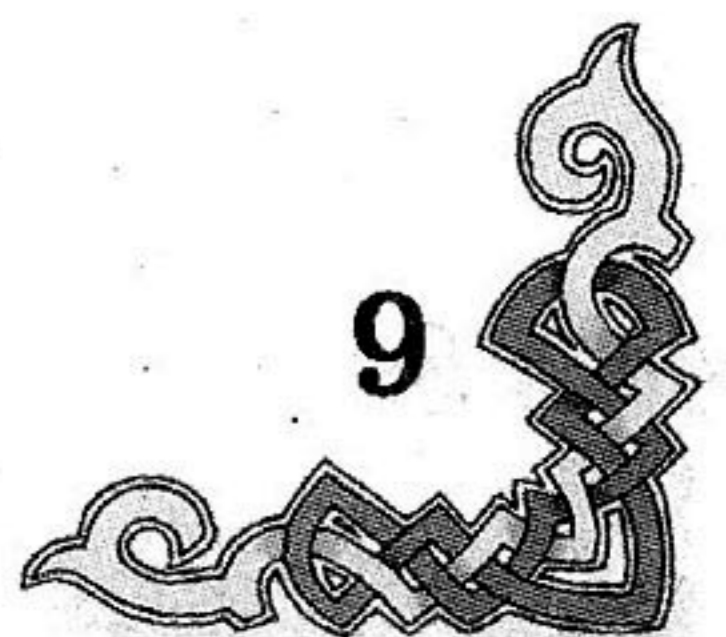
2. За горами, за лісами
Стоїть бочка з пирогами.
Раз, два, три –
То жмурити будеш ти!

3. Тікав заєць через міст.
Довгі вуха, куций хвіст.
А ти далі не тікай,
Рахувати починай,
Раз, два, три – вийди ти.

4. Раз, два, три,
Чотири, п'ять –
П'ять горобчиків летять.
Раз, два, три, п'ять –
Йду четвертого шукать.

5. Раз, два – дерева.
Три, чотири – вийшли звірі.
П'ять, шість – падолист.
Сім, вісім – птахи в лісі.
Дев'ять, десять – це сунічки
Підвели червоні личка.

6. Сітка, вітка,
Дуб, дубки –
Поставали козаки,
Шабельками брязь –
Вийди, князь.

Як складаються лічилки? Що в лічилках є обов'язковим? Склади свою лічилку.

Назви ігри, у яких використовуються лічилки.

НАРОДНІ ДИТЯЧІ ІГРИ

У які ігри ти граєш зі своїми друзями?

Народні ігри, так само як казки, приказки і загадки, створені народом у давнину. Вони передаються з покоління в покоління вже дуже тривалий час.

Прочитай умови української народної гри. Які ще народні ігри ти знаєш?

ПУСКАЙТЕ НАС

Запис *Лесі Українки*

Діти стають так, що половина з них береться за руки, а друга половина гуртом тримається і співає:

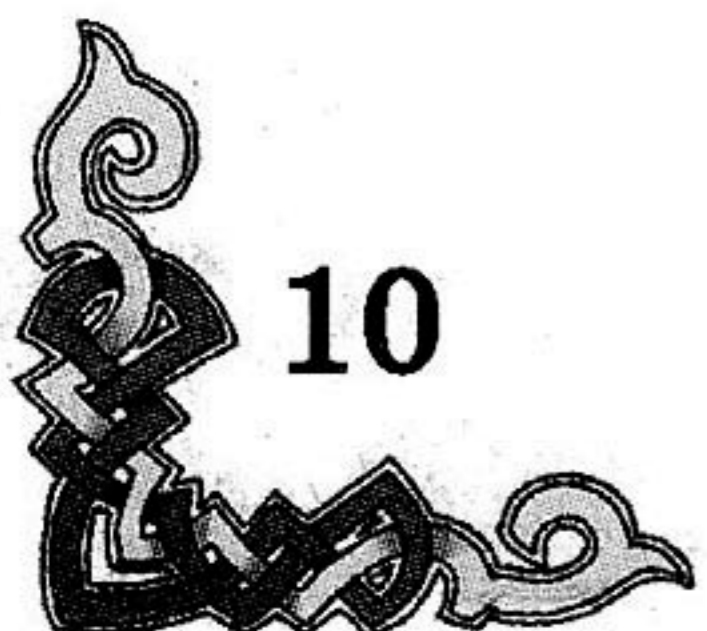
Пускайте нас,
Пускайте нас
З-за гір погуляти.

Той гурт, що тримається за руки, одспівує:

Не пустимо,
Не пустимо,
Бо близько Дунай.
А ми мости
Помостимо
За райський Дунай.

Незчеплений гурт співає:

А ми мости
Поломимо,

Самі собі
Поїдемо
За райський Дунай.

Та й силоміць прориваються крізь зчеплений гурт.

Прочитай умови ігор «Сірий вовк» і «Дідусь Макар» та визнач, де можна грати в ці ігри – удома, надворі чи в класі.

СІРИЙ ВОВК

Спочатку за допомогою лічилок потрібно обрати, хто буде вовком. Тоді дитина, яку вибрали, ховається, а решта дітей промовляють:

Ірву, ірву горішечки,
Не боюсь вовка нітрішечки.
Вовк за горою,
А я за другою.
Вовк у жупані,
А я в каптані*.

Після цих слів вовк вибігає і ловить дітей, а вони розбігаються. Кого вхопить, той стає вовком, і гра триває далі.

ДІДУСЬ МАКАР

Одного з дітей обирають дідусем Макаром, який за рухами дітей має відгадати, що вони робили. Діти відходять від дідуса, загадують яку-небудь роботу: шити, рвати ягоди, танцю-

* *Каптан* – верхній одяг.

вати тощо. Загадавши, підходять до нього і кажуть:

– Добридень, дідусю Макаре!

– Добридень, милі діти. Де були, що робили?

Діти відповідають:

– На горі (або в садку чи в кімнаті)...

І показують, що вони робили. Коли дідусь відгадає, усі тікають, а він їх ловить, і кого впіймає, той стає дідусем Макаром. А якщо він не відгадає, діти кажуть, що робили, і гра триває далі.

★ ★ ★ ★ ★ ПРИСЛІВ'Я ★ ★ ★ ★ ★

Що ми називаємо прислів'ями?

Прислів'я – це короткий, влучний вислів повчального характеру. Прислів'я можуть бути про природу, про працю, про людину та риси її характеру тощо.

Прочитай прислів'я та поясни, як ти їх розумієш.

- ❖ Дружній череді і вовк не страшний.
- ❖ Згаяного часу і конем не доженеш.
- ❖ Весняний день рік годує.
- ❖ Бджоли раді цвіту, а люди – літу.
- ❖ Хто літо гайнує – взимку голодує.
- ❖ Здобудеш освіту – побачиш більше світу.
- ❖ Книга вчить, як на світі жити.
- ❖ Правда і в морі не потоне.
- ❖ Гостре словечко коле сердечко.
- ❖ Сумління – найкращий порадник.

- ❖ Раз опечешся – вдруге остережешся.
- ❖ Спершу треба розсудити, а потім робити.

* * * * * НАРОДНІ КАЗКИ * * * * *

 Які твори називають казками? Які казки називають народними?

Казка – це захоплива розповідь про вигадані події і явища.

Казки відомі з найдавніших часів в усіх народів світу. Ці твори виникли раніше, ніж люди навчилися писати. Тому їх не записували, а переказували один одному. При цьому казки змінювалися. Ім'я автора забувалося за давністю. Казка ставала народною.

 Прочитай українську народну казку.

ЛИСИЦЯ ТА ІЖАК

Поверталася стара лисиця з невіддалого полювання. У животі бурчить від голоду. Іде, солодкими оченятами позирає. Назустріч їжак.

– Здоров був, їжаче!

– Здоровенькі й ви будьте, – відповів їжак і згорнувся клубочком.

– Як здоров'ячко?

– Спасибі.

– А давно ми не бачилися, голубчику. Давай на radoщах поцілуємось.

Згорнувся їжак іще тугіше, засопів.

– Не можу, – відповідає. – Я ще не вмивався.

– А знаєш, – каже лисиця, – я тепер уже не їм м'яса, самі овочі. Сьогодні цілий ранок з кроликами на капусті паслася. Та й наїлася ж!..

– Та що ви кажете?! А я оце саме хотів вам сказати, що біля старої вільхи виводок тетеревенят пасеться.

– Де це? – так і підскочила лисиця.

– За струмочком праворуч. Та куди ж ви?

– Побіжу, ніколи...

І лисиці – як не було.

Розгорнувся їжак:

– Піди-но, побігай! Нас, голубонько, не обдуриш...

Та й потупав далі.

Як лисиця намагалася перехитрити їжака? Чи дійсно лисиця перестала їсти м'ясо? Як їжак переконався в тому, що лисиця його обманює?

Чому кажуть, що лисиця хитра? Що означає вираз «І лисиці – як не було»? Прочитай, як їжакові вдалося перехитрити лисицю.

Вибери слова, якими можна охарактеризувати їжака, зображеного в казці: *хитрий, дивний, мудрий, сильний, кмітливий, прудкий*. Поясни свій вибір.

Прочитай українську народну казку.

ЇЖАК ТА ЗАЄЦЬ

Був собі їжак. Якось вийшов він раненько зі своєї домівки подивитися на білий світ.

Вийшов та й каже сам до себе:

– А піду лишень у поле – подивлюся, як там мої морква та буряки.

Іде собі та пісеньку мугікає.

Коли виходить із-за куща заєць. Він саме в полі оглядав свою капусту, чи велика виросла.

— О, — каже їжак, — хто прудкий, то вже й на ниві!

— А ти, — заєць йому, — все кривуляєш*, криволапку! І батько твій криволапко, і дід криволапко був. Такий увесь твій рід, і ти такий!

Їжак здивувався, що на своє добре слово дістав таку нечемну відповідь.

От він зайцеві й каже:

— А хочеш зі мною наввипередки? Побачимо, хто кого пережене!

Заєць як зарегоче:

— Ти? Наввипередки? Зі мною?!

А їжак спокійно:

— А так, із тобою.

— Ну, добре, — засміявся заєць. — Давай бігти.

 Чи знаєш ти продовження цієї казки? Якщо так, то перекажи. Якщо ні — придумай, що далі станеться. Прочитай продовження казки.

— Ні, — каже їжак, — ще ні. Я піду додому, скажу жінці, нехай знає, куди я пішов.

А заєць і тому радий, бо він був голодний, то подумав собі: «І це мені добре: попоім капусти — краще бігтиму». Та й пішли кожен до своєї хати. Приходить їжак додому та й каже до жінки:

* *Кривуляти* — йти, перевалюючись з ноги на ногу.

– Знаєш, жінко, який мені клопіт?

– Який, чоловіче?

– Мушу із зайцем бігати наввипередки.

Та й розказує все, як було.

– То це ти берешся перегнати зайця? – аж зойкнула їжачиха.

– Якось буде, – мовив їжак, – збирайся та ходи зі мною.

Ідуть вони, а їжак і вчить:

– Як прийдемо на ниву, то ти станеш з цього краю в борозні та й стій собі. Як добіжить заєць до тебе, то ти скажеш: «Я вже тут!» А набіжить він на той край до мене, то там я йому гукну: «А я вже тут!»

– Добре! – каже їжачиха.

Приходить їжак до зайця на той кінець ниви та й каже до нього:

– Ну, я вже готовий!

– То біжімо!

От став заєць в одну борозну, їжак у другу:

– Раз, два, три! Побігли.

Заєць помчав на той кінець ниви, а їжак пробіг два кроки та й спинився.

Прибігає заєць у кінець ниви, а там їжачиха:

– Я вже тут!

– Ей, – каже заєць. – Ану біжімо ще раз!

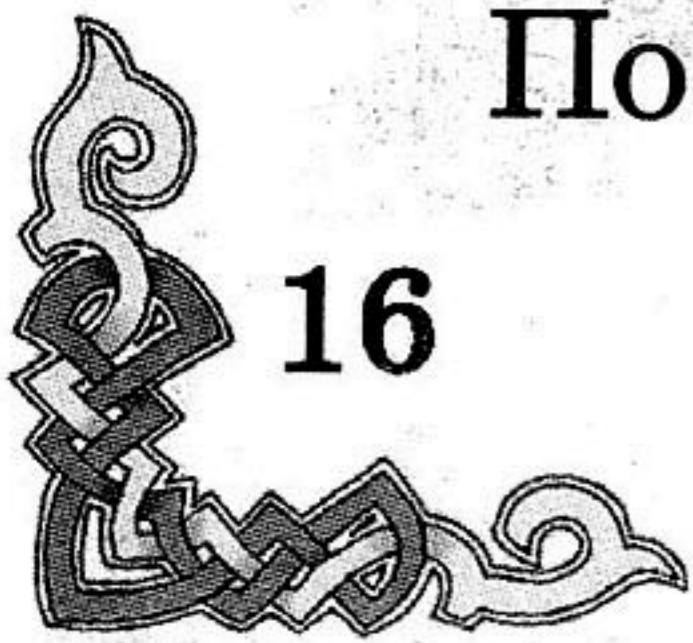
Побіг заєць. Прибігає в кінець ниви, а їжак підвівся на двох лапках та й гукає:

– Ого-го! А я вже давно тут чекаю!

– Ти дивися! Ану біжімо ще раз!

Прибігає на другий край, а їжак знову вже там (а то ж була, ви знаєте, їжачиха!).

Побіг ще раз – а там їжак:

– А я вже тут!

Знов кинувся заєць бігти.

Так бігав він дев'яносто дев'ять разів, а за сотим разом як упав посеред ниви – підвестись не може, так набігався-натомився, сердешний.

– Ніколи не треба сміятися з слабшого, – сказав тоді їжак та й пішов із їжачихою додому.

З якою метою їжак уранці йшов на город? Прочитай, якими словами зустрів зайця їжак. Як ці слова характеризують їжака? Що відповів їжакові заєць? Які риси характеру зайця розкривають ці слова? Чому їжак вирішив провчити зайця? Знайди підтвердження своєї думки в тексті.

Як їжак провчив зайця? У яких словах звучить основна думка твору? Прочитай їх.

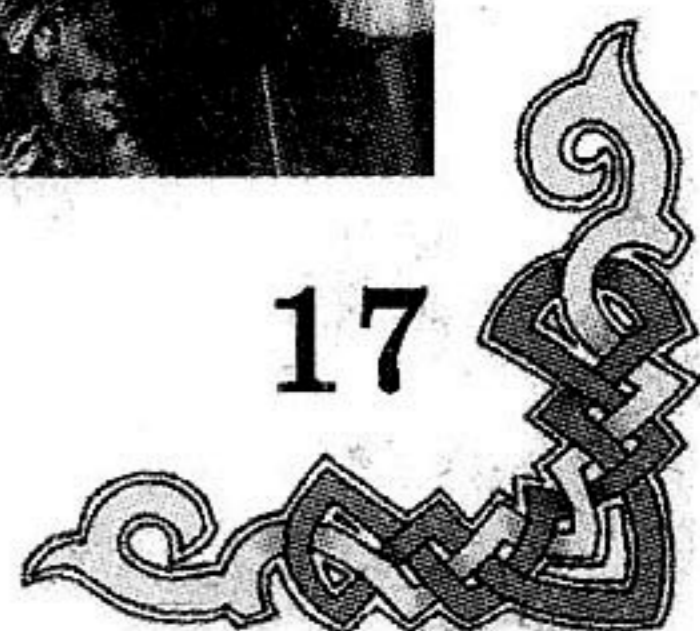
Тетяна Коренківська

ХТО ЖИВЕ В БУРЯТІЇ?

Буряти – це народ, який проживає в Республіці Бурятія Російської Федерації.

Розмовляють вони бурятською мовою, яка дуже відрізняється від української. Щоб нам зрозуміти їхні казки, працювали перекладачі, які знають і бурятську мову, і українську, що дозволяє їм перекладати твори з однієї мови на іншу.

Буряти дуже люблять співати. Їхній спів нагадує подуви

вітру. Народні бурятські пісні виконуються під супровід національного інструмента морін хуу́ра («морін» у перекладі означає «кінь», адже гриф інструмента прикрашає вирізьблена з дерева кінська голова). Буряти кажуть, що якщо зіграти на морін хуурі дуже сумну мелодію, навіть тварини починають плакати.

Прочитай бурятську народну казку.

СНІГ І ЗАЄЦЬ

Каже сніг зайцеві:

– Чогось у мене голова заболіла.

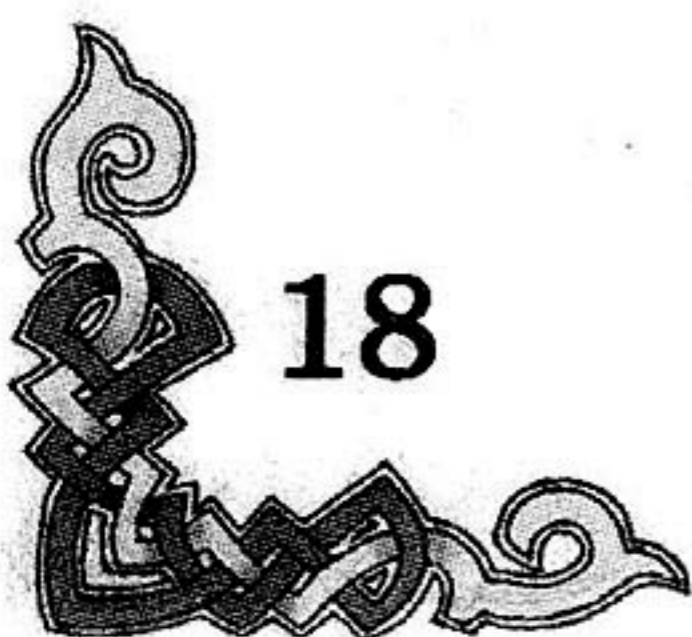
– Мабуть, ти танеш, тому в тебе й голова заболіла, – сказав заєць. Сів на пеньок і гірко заплакав. – Шкода, шкода мені тебе, сніженьку. Я все по снігу бігав, круглі дірки робив. Від лисиці, від вовка, від мисливця в сніг заривався, ховався. Як я тепер без тебе житиму? Піду до господаря лісу, проситиму, хай він тебе, сніженьку, збереже для мене.

Та й став заєць господаря лісу просити. А сонце вже високо ходить, добре припікає; сніг тане, з гір потоками біжить. Почув прохання зайця господар лісу та й каже:

– Із сонцем змагатись не берусь, снігу зберегти не можу. Зате кожушок твій білий зміню на сіренький, буде тобі влітку легко ховатись між сухого листу, кущів та трави, ніхто тебе не вглядить.

Зрадив заєць. Та з того часу щоразу й мінняє зимовий кожушок на літній.

Переклад *Валентини Морозової*

Чому заєць не хотів, щоб розтанув сніг? До кого він звернувся по допомогу? Як господар лісу допоміг зайчику?

Згадай українські народні казки про зайців. Визнач, чого вони вчать. Чи є серед них казки, подібні до бурятської народної казки? Назви їх.

Зоряна Марко

ХТО ЖИВЕ В АВСТРАЛІЇ?

Австра́лія – це країна, розташована далеко-далеко на півдні від нашої країни. Саме там, у Австралії, живуть дикі тварини кенгурі. Їдять вони коріння та ягоди, які спритно викопують лапами з міцними пазурами. На животі в кенгуру є сумка, у якій тварина носить своє дитинча.

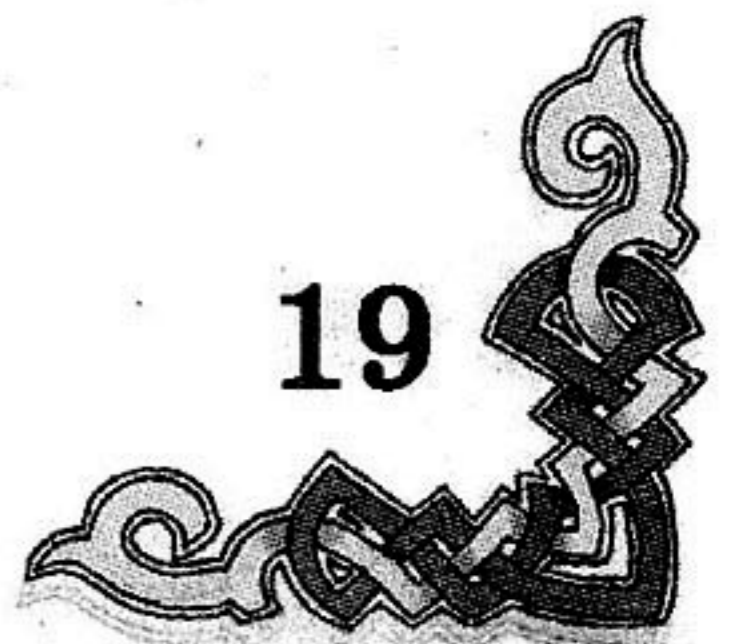
Відштовхуючись міцними задніми лапами, кенгуру рухаються величезними стрибками до 12 метрів у довжину та близько 3 метрів у висоту. Так стрибати не вміє більше жодна тварина у світі.

Прочитай австралійську народну казку.

ЧОМУ КЕНГУРУ СТРИБАЄ

У давню давнину, за казкових часів кенгуру ходив на чотирьох лапах, як і решта тварин. Не стрибав так, як тепер, зате вмів дуже швидко бігати.

Кенгуру був сором'язливий і жив сам. Удень він зазвичай лежав у затінку дерев, а вночі виходив у степ па́стися.

Якось, коли він спав під деревом, сталася страшна пожежа – зайнявся буш*. Кенгуру прокинувся і метнувся втікати, але вогонь наздогнав його.

Він біг крізь полум'я і дуже пообпікав передні лапи. Кенгуру більше не міг бігти, а вогонь підступав з усіх боків.

Кенгуру дуже злякався, побачивши, у якій він небезпеці. Він спробував бігти на двох міцних задніх лапах і за допомогою довгого хвоста. І кенгуру пострибав. Дострибав до самого вогню, а тоді стрибнув якнайвище й перескочив полум'я.

Отак і стрибав він, поки врятувався від пожежі. А коли спробував знову бігти на чотирьох лапах, то побачив, що більше не може це робити. Отож довелось йому знов стрибати. І так він стрибає ще й тепер.

А коли ви поглянете на його передні лапи, то побачите, що вони в нього чорні – там, де кенгуру пообпікав їх за давніх-давніх часів.

Переклад *Олега Ткачова*

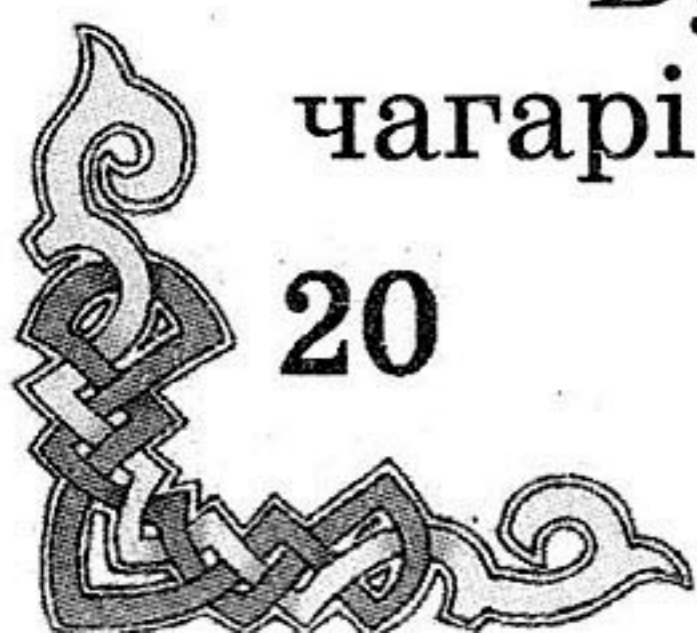

Про кого йдеться в казці? Із чого починається розповідь про те, як кенгуру почав стрибати?

Згадай героїв української народної казки «Заєць та їжак». Хто з них має коротші передні лапки та вміє стрибати?

* *Буш* – австралійські ліси з низьких дерев і чагарів упереміш з високою травою.

РОЗДІЛ II

У КАЗКОВІЙ КРАЇНІ

(АВТОРСЬКІ КАЗКИ)

 Які казки називають авторськими (літературними)?
Як називають письменників, які пишуть казки?
Твори яких письменників-казкарів ти знаєш?

 Прочитай казку Василя Сухомлинського і визнач, про що йдеться у творі.

ДВА МЕТЕЛИКИ

Над зеленим лугом літали два метелики. Один білий, а другий червоний. Зустрілися, сіли на зеленому листочку та й хваляться. Білий метелик говорить:

– Мої крильця найкрасивіші, бо я схожий на білу хмаринку.

А червоний метелик і собі хвалиться:

– Ні, мої крильця красивіші, бо я схожий на сонце.

Зайшло сонце, настала ніч. Обидва метелики посіріли.

 Яких кольорів були крильця в метеликів? Чим хвалялися метелики? Чому із заходом сонця обидва метелики посіріли? Що робило метеликів красивими вдень?

 Прочитай казку Костянтина Ушинського і визнач основну думку твору.

УМІЙ ПОЧЕКАТИ

Жили собі брат і сестра – півник і курочка. Побіг півник у садок та й почав клювати зелену-презелену смородину, а курочка й каже йому:

– Не їж, півнику, зачекай, поки смородина достигне!

Півник не послухав, клював та й клював і наклювався так, що насилу додому доплентався.

– Ох, – кричить півник, – горе мені! Болить, сестричко, болить!..

Напоїла курочка півника м'ятою, поклала гірчичник – і пройшло.

Видужав півник і пішов у поле: бігав, стрибав, розгарячився, упрів і побіг до струмка пити холодну воду; а курочка йому гукає:

– Не пий, півнику, зачекай, поки прохолонеш!

Не послухав півник, напився холодної води, і одразу ж почала трясти його лихоманка; насилу додому курочка довела. Побігла курочка до лікаря, прописав лікар півникові гіркі ліки, і довго пролежав півник у ліжку.

Видужав півник до зими й бачить, що річка льодком покрилася; захотілося півникові на ковзанях покататися, а курочка й каже йому:

– Ох, почекай, півнику, нехай річка геть замерзне: ще лід дуже тоненький, потонеш.

Не послухав півник сестри: ковзнув по льоду, лід проломився, і півник – шубовсть у воду! Тільки півника й бачили.

Який був півник? Добери потрібні слова. Обґрунтуй свій вибір.

Слухняний, уважний, нетерплячий, розумний, безтурботний, працьовитий, ледачий, неслухняний, нерозумний, невихований.

Яка була курочка? Чого навчає казка? Що означають слова «Тільки півника й бачили»?

Прочитай казку. Визнач її основну думку. Яка народна казка подібна до цього твору?

Володимир Даль

ЯК РАК ЛИСИЦЮ ПЕРЕХИТРИВ

Сита кумася лисиця вийшла в поле погуляти, на травичці повалятися, за комашками жартома пострибати. Гуляла вона, гуляла, перекидалася і раптом побачила на березі рака.

«Бач, — думає, — який незграба, все задки лізе, нема того, щоб по-нашому побігати та попустувати».

І почала вона рака займати та глузувати з нього.

— Ти, красунчику шкаралупчастий, очі маєш витрішкувати, сам із вершок*, вуса — до ліктя, а ногам і ліку нема, певно, надто швидко бігаєш! Давай-но побіжимо наввипередки, хто кого пережене. Побіжимо он хоч до того куща!

— Давай, — каже рак, — ти біжи вперед, а я — за тобою!

Почали рахувати: раз, два, три! Лисиця побігла не оглядаючись, а рак учепився за

* Із вершок — тут: маленький.

лисячий хвіст та з нею й летить. Ось бігла, бігла лисиця, а добігши до куща, геть ухекалася* й каже:

– Де ж то рак тепер повзе? – Обернулась – чи далеко рак, а той, як лисиця змахнула пухнастим хвостом, розімкнув клешню й відлетів у кущ та звідти й гукає лисиці:

– Чого ж ти відстала? Я тебе тут уже давно чекаю!

Лисиця витріщила очі: «Коли ж це він мене обігнав?»

Визнач основну думку казки. Перекажи казку.

На яку українську народну казку схожий цей твір? Що подібного в цих казках?

Леся Мовчун

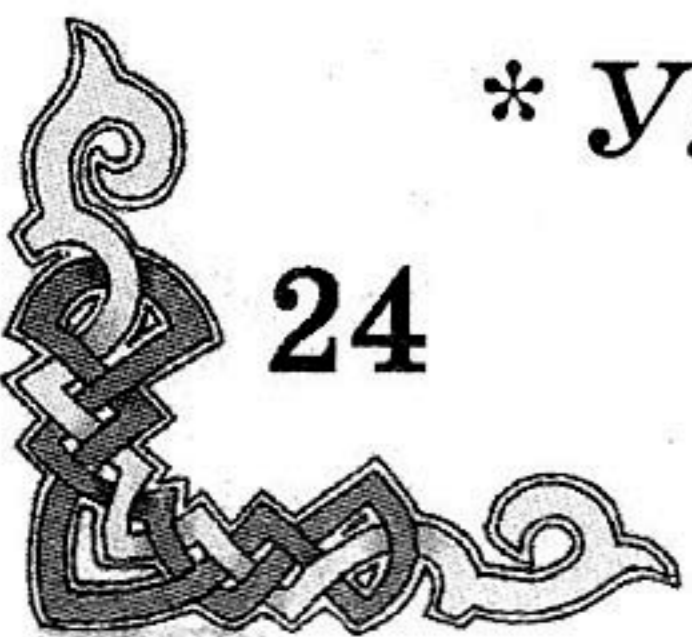
ЯК ЧЕПУРИЛИ ІЖАЧКА

Заклопотана іжачиха кинула хатні справи і ледве встигла схопити за вухо бідового синочка, який і гадки не мав повертатися додому. Він дзигою крутнувся біля дверей і хотів було знову дременути в ліс.

– Попався, шибенику! – промовіла з полегшенням іжачиха. Придивившись до сина, вона аж лапками сплеснула: – А який занехаяний! Ти хоч глядівся в Голубе озерце?

Вигляд у малюка й справді був неохайний: мордочка замурзана, голочки позлипалися. Розпашілий від гри, він тільки хекав і підшморгував носом.

* Ухекалася – задихалась, втомилась.

– Ану-ну, зараз ми тебе... – суворо приказувала матуся.

Набравши в глиняний черепок води з Голубого озерця, їжачиха дістала брусок суничного мила і заходилася купати синочка. Вона обережно терла мочалкою з пахучої соломи спинку, розгладжувала голочки і раз у раз повторювала:

– Он сухий листочок зачепився... Мабуть, із зайцями грався під старою березою? А тут що в тебе? Реп'яшок? Це вже точно – у бур'яні ховався!

Малюк сопів, затуляючись від густої піни.

– А ось, ось... Подумайте лишень! І як тебе відмити від смоли? Знову бігав на соснову галявину дражнити білочок!

Їжачок відсапувався і ухилявся від міцних маминих лапок.

– Ну, от... Тепер любо глянути: голочки гладенькі та м'якенькі, наче хутро в Ховрашка!

– Та я, тітонько, і є Ховрашок! – обтрусився малюк і вибіг із хатки. І вже за порогом гукнув: – А за їжачка не турбуйтеся: його, мабуть, моя мама вимие...

Прочитай казку Олесі Лісової і поясни, чому цей твір називається «Добрі сусіди».

ДОБРІ СУСІДИ

На одній невеличкій, проте затишній галявинці, порослій кущами дикої малини та ожини, мешкала не одна лісова родина. У хатинці під зваленим деревом жила сім'я їжачків, на

сосні в дуплі оселилася білка, а під густим корінням облаштував собі нірку заєць із великою сім'єю.

Весело і дружно жили мешканці галявини. Працювали з ранку й до вечора, слухали спів соловейка та синички – і ніколи не нудьгували.

Прочитай, як виглядає галявина, на якій живуть лісові родини. Знайди слова, які допомагають зрозуміти, якою була ця галявина.

– Послухай-но, сусіде, – гукнув якимось зайчик Клаповух до їжака Будячка. – Я недавно бігав лісом і побачив неподалік велику грушудичку. Вона вже достигла, і грушок під деревом – на всю зиму нашим родинам вистачить. Ходімо назбираємо!

– Ходімо, друже, та ще й сусідку білочку Вивірку гукнімо із собою.

От взяли вони торбинки та й подалися утрюх до груші. Зайчик попереду скаче – дорогу показує, білочка – з гілки на гілку поспішає. А їжачок, як завжди, позаду, ледве встигає.

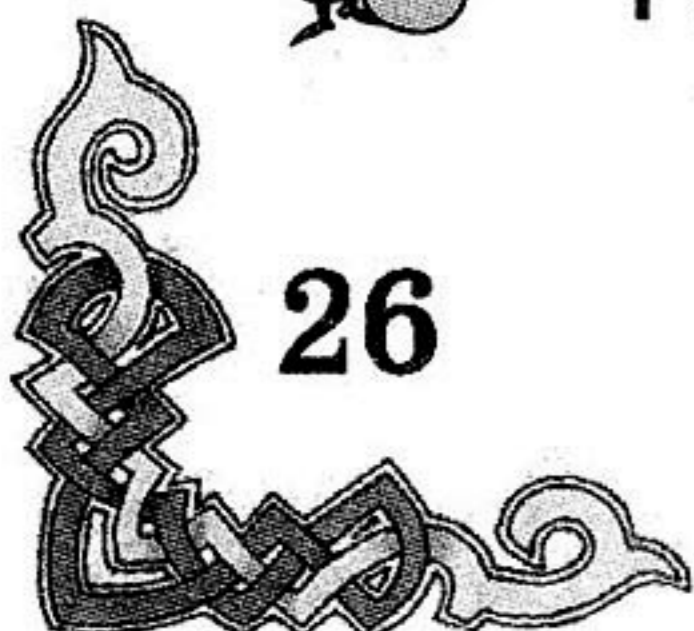
– Грушок справді славно вродило, – тішився їжачок, зав'язуючи повнісіньку торбину.

– Так-так, сусіде, але поспішаймо, ще раз встигнемо нині прийти, бо ж зима вже скоро дасть про себе знати, а роботи ще так багато! – квапив Будячка Клаповух.

– Та ти біжи вперед, більше встигнеш. А я собі поволі почвалаю.

З якою метою звірі бігали до великої грушудички? Перелічи тварин, про яких ідеться в цьому уривку.

Так і зробили. Зайчик уже втретє до грушки прибіг, а їжачок лише вдруге, та й то притомився. Аж раптом білочка, яка вже вискочила на сосну й рушила додому, сполошено загукала: «Втікайте мерщій, вовк!»

Зайчик схопив торбину – та й навтьоки, але скочив прямісінько на вовка, який висунув хижий писок із-за куща. Зубатий не сподівався цього і впав. Коли ж підвівся, то зайчика вже не було й видно. Та він побачив їжачка, який розгублено дивився то на торбу з грушками, то на вовчиська. Адже Будячок розумів, що з торбою він не втече, а лишати харч було шкода.

– Ага, попався, – загарчав, підступаючи, вовк.

Та Будячок миттю скрутився в клубочок, наставивши колючки до вовка. Як той не намагався його дістати, як не перекочував – усе дарма, лиш поколов лапи. Тоді вовк ще лютіше загарчав.

– Ах ви ж поганці! Зі мною такі витівки не пройдуть. Я вам помщуся! Я вас таки з'їм! Усіх!

 Хто налякав звірів коло груші? Знайди слова, які допомагають уявити вовка і зрозуміти, яким він був.

Він забрав їжачкову торбинку, висипав з неї грушки та й посунув у бік галявини, на якій жили звірята. Усі, побачивши вовка, мерщій поховалися по своїх хатках і міцно зачинили дверцята. Але в Зубатого був лихий план. Він

знайшов під листям і корінням дерев комірчини звірят і вибрав звідти всі запаси на зиму. Склав усе це в мішок та й викинув у річку.

— Тепер вам не буде що їсти, від голоду ви станете слабкі, і я вас таки спіймаю, — міркував злодюга.

Звірята, побачивши зіпсовані комірчини та не знайшовши своєї їжі, дуже засмутилися. Адже вони ціле літо працювали, цілу осінь збирали харчі на зиму, а тепер нічого немає. Вони відчайдушно кинулися назбирати ще якоїсь їжі, та марно. Випав сніг і накрив пухкою холодною периною все, що росло в лісі.

Якої шкоди завдав звірям вовк?

— Ну, що ж, — намагалася заспокоїти себе білочка, — я-от маю в дуплі трохи горішків, а на деревах ще полишалися шишки. Якщо їсти потроху, то якось до весни вистачить... А от зайчиків шкода...

— Нічого, — втішав жінку їжачок, — ми добре наїлися, ляжемо спати до весни, а там у нашій підземній схованці трішки жита сховано.

— Та то ж, щоб поле засіяти, — бідкалася їжачиха.

— Не журися. Трохи з'їмо, трохи посіємо. Колись-таки вовк цей від нас відчепиться — то щось іще надбаємо. От зайцю буде скрут-но...

Що особливо турбувало білочку і їжака, коли вони говорили про голодну зиму?

У зайця було велике сімейство – аж семеро діточок. Усі любили смачненько попоїсти. На щастя – і від роботи не відмовлялися. Кожен щось на зиму старався припаси. Тому й комірчина в лісі була не одна прихована. Та цього було замало для такої великої сім'ї.

Хоч і намагалися їсти потрошки, але дуже скоро запаси почали закінчуватися.

А вовцюга щодня приходив зранку до грушки – раптом зайці зголодніють і почнуть шукати там поживи. Та зайці знали про засідку – їм розповіла Вивірка, яку вовк ніяк не міг дістати на дереві.

– Діточки, – повчав Клаповух, – не йдіть до грушки, якщо навіть дуже схочеться їсти, бо потрапите в зуби злодюги.

Прочитай речення, у якому йдеться про діточок зайця. Чого навчає заєць своїх дітей? Придумай продовження казки.

– Що мені втрачати, – подумав одного разу Спритний – син Клаповуха, – або загинемо всі з голоду, або від вовчих зубів.

Якось уночі, коли вся родина лягла спати, Спритний узяв торбину й подався до грушки. Вовка ніби не було, тож молодий заєць кинувся розгрібати сніг та набирати мерзлих грушок до торби. Коли торба була повна, він схопив її і кинувся мерщій до хати.

На ранок у норі зайців було справжнє свято! Грушки за ніч відтанули й були такими смачними, як ніколи.

– Не їжте багато, адже треба лишити й на потім, – зупиняла дітей мама-зайчиха.

– Мамо, там багато є грушок, – безпечно мовив Спритний, – я завтра принесу ще.

– Ні, синку, це дуже небезпечно, адже вовк не дурний, він побачить, що хтось приходив по грушки, й більше звідти не піде.

– А я знаю, що треба зробити, – мовило зайченятко Мудрунець. – Адже вовк також схоче їсти, тож ми його виманимо від дерева.

– Як? – затривожилася мама. – Я боюся! Це ризиковано!

– А ми попросимо Вивірку нам допомогти.

Розкажи, як син Клаповуха вирішив урятувати свою родину від голоду.

Зубатий ще здалеку побачив заячі сліди на снігу й люто клацнув зубами. Він почав ходити навколо дерева й винюхувати, намагався пройти слідами зайця, але вони були заплутані. Та й від дерева не хотілось йому віддалятися. Аж тут, по інший бік від грушки, Зубатий почув хрускіт гілля. Він побіг туди. Білка, яка стрибнула на суху гілляку, зірвалася і полетіла вниз.

– Нарешті поласую, – облизався вовчисько, та коли він наблизився до білки, вона раптом підвелася і скочила на дерево.

Вовк спробував її дістати, та марно. Рудий хвостик тільки майнув перед його носом – і вона перестрибнула на інше дерево. Вовк побіг за білкою, чекаючи, що вона от-от знову впаде. Та все було марно. Зрештою, він спере-

сердя спробував розгребти мишачу нору, та спіймавши облизня*, пішов назад до дерева.

— Мене таки надурили! — люто завив Зубатий, коли побачив свіжі заячі сліди.

Слідів було багато, і всі розходилися в різні боки, тож вовк побіг навмання.

— Когось та спіймаю, — не здавався він.

І таки спіймав. Маленькому Вуханцю не пощастило. Він перечепився через корч і впав. У нього боліла забита лапка, тож швидко бігти не міг. Переляканого зайчика схопив Зубатий. Не довго роздумуючи, вовчисько роззявив пащу й хотів уже проковтнути бідолаху, аж... Вивірка вцілила йому шишкою просто в ніс. Він ухопився лапою за носа, а маленький Вуханець чимдуж кинувся тікати. До хатинки прибіг ледь дихаючи.

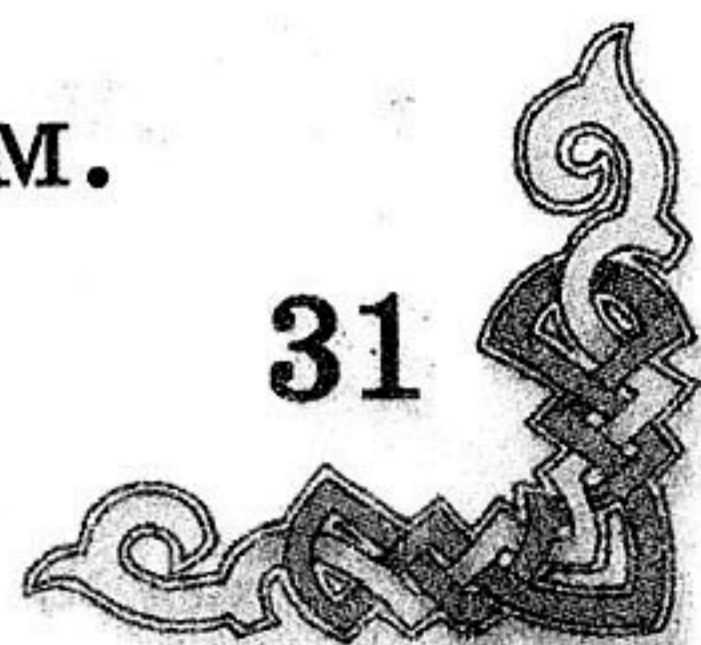

Перекажи, що сталося, коли зайці вирішили перехитрити вовка.

— Ой лишенько, — зітхала зайчиха, — тепер ми вже ніколи не зможемо ходити по грушки. Тому, діточки, потерпіть ще трішечки, не ходіть до вовка в зуби. Краще вже від голоду пропасти, аніж у вовчій пащі.

Ось уже почало пригрівати весняне сонечко, танути сніг. Зубатий дедалі частіше навідувався на галявинку, не покидаючи надії спіймати знесилоного зайця або голодну білку, чи, може, вилізе сонний їжак. Та лісові звірята завбачливо сиділи по своїх домівках.

* *Спіймати облизня* — залишитися ні з чим.

У білочки народилися малята, тож вона відкрила свої горіхові запаси. Їжачки прокинулися, розгребли свою скарбничку із житом і втамували голод після довгої сплячки. А зайці не мали вже сили бігати – так голод допікав. Тож і сиділи собі нишком у норі, чекаючи, поки виросте перша травичка.

Будячок виліз із нори й побачив, що довкола вся земля переграбана вовчими лапами. Він захвилювався – як його сусіди перезимували. Тож пішов до зайців. Невеселу картину побачив їжачок. І вирішив він допомогти своїм друзям. Узявши торбинку, подався на сусідню галявинку. На ній завжди найпершою проростала кульбабка, яку так любили зайці. Їжачок дуже зрадів, побачивши молоденькі листочки. Він нарвав трохи й поспішив до сусідів.

Знайди в тексті й прочитай, які зміни відбулись у родинах звірів навесні.

Біля самої хатки Будячок побачив вовка. Той радо клацнув зубами і скочив до їжачка, але Будячок встиг згорнутися в колючий клубочок. Зубатий пам'ятав, що з колючками – сама морока, тож сів і почав чекати. На щастя, з дупла визирнула білка. Вона зірвала кілька шишок і жбурнула у вовка. Тепер це його не налякало. Він лише сердито загарчав і клацнув зубами. Але їжачиха почула, що там коїться щось недобре, і поспішила зі своєї хатки. Вона тихенько підкралася до Зубатого, згорнулася клубочком і примостилася біля нього. Вовк від нетерплячки вовтузився на одному

місці, то вставав, то знову сідав... От і вмовився на саму їжачиху. Тож від болю заскавчав так, що по всьому лісу луна пішла, і дременув не знати їй досі куди.

Зайці, посмакувавши молодими листочками, зраділи їй повиходили надвір... Аж тут і соловейко прилетів – та давай виспівувати радісних веснянок! А сусіди відтоді стали ще дружнішими, адже зрозуміли, що вони хоч маленькі, та разом і їм ніщо не загрожує.

Чому цей твір названо казкою? Що врятувало зайців від голоду взимку? Якими були звірі, що жили на галявині?

Переглянь уважно всі частини казки, добери до кожної заголовки. Розкажи, яким у казці зображено вовка.

Визнач основну думку твору.

Прочитай казку і визнач її основну думку.

Ася Деточкіна

ДЕ ШУКАТИ ЩАСТЯ?

Після теплого літчика, коли всі звірі починають готуватися до зими, Гусак-Розумак вирушив у дорогу в пошуках їжі. Пам'ятає, що коли він був ще маленьким, дідусь розповідав йому про пшеничне поле. Туди всі гусенятка бігали збирати колосочки.

Ішов він, ішов, аж чує – хтось плаче. Зупинився Гусак і бачить: двоє мишенят сидять у траві і сльози витирають.

– Чому ви плачете? – запитав Гусак.

— Як же нам не плакати, — відповіли мишенята, — колись нам було весело, ми бавилися і були щасливі. А тепер щастя покинуло нас: мама занедужала, а ми хочемо їсти й не знаємо, що робити. Ти не можеш нам щастя повернути?

— Ви мусите самі повернути своє щастя. Ходімо зі мною, — сказав Розумак і пішов далі разом з мишенятами.

Довгенько вони йшли. Мишенятам було важко, лапки плуталися від втоми, але вони нічого не казали Гусакові, адже хотіли якнайшвидше до щастя дістатися і повернути його додому. Коли вже останні сили покидали мишенят, перед ними з'явилося пшеничне поле. Вони так зраділи, що забули про втому. Забігли на поле й почали жадібно хруммати зернятка.

— Ви трохи підкріпіться, а тоді до торбинки збирайте, занесете додому мамі — вам надовго вистачить, — повчав Розумак мишенят.

Так вони назбирали повні торбини пшениці й вирушили додому. Мама миша, побачивши своїх діточок, які несли стільки зернят додому, так зраділа, що де й дівся той недуг!

— Ви мої маленькі помічники! — обняла діточок миша. — Дякую тобі, Гусаче, за допомогу.

— Не мені дякуйте, а своїм дітям. Вони у вас дуже добрі та працьовиті, — відказав Гусак. — А найголовніше, вони тепер знають, звідки береться щастя.

— Так, — сказали мишенята, — ми зрозуміли, що щастя залежить від нас самих, коли ми

допомагаємо мамі, коли всі здорові, веселі та їжі для всіх удосталь.

Мама миша напекла запашних пирогів, мишенята заварили чаю і запросили Гусака-Розумака до столу. Всі сиділи веселі й радісні, розповідали цікаві історії. А мишенята були особливо щасливі: вони почувалися дорослими, бо допомогли мамі одужати й забезпечили сім'ю їжею на всю зиму. А це вам не пустоці якісь.

Чому Гусак-Розумак вирушив у довгу дорогу? Кого Гусак зустрів дорогою? Чому він узяв мишенят із собою? Що принесли мишенята додому? Як зустріла мишенят мама, коли вони повернулися з поля?

Вибери слова, які характеризують Гусака-Розумака.

Веселий, кмітливий, ледачий, старанний, добрий, співчутливий, скромний, пихатий, щирий, мудрий.

У таблиці зашифровано імена героїв прочитаних тобою казок. Знайди їх.

Р	О	З	Р	У	Н
В	Б	У	Д	Я	Е
И	В	М	І	Ч	Ц
К	І	А	Ж	О	Ь
А	Р	К	А	К	О

Прочитай казку Валентини Дячук і визнач головних персонажів твору.

ПІХАТІ СТІЛКИ

(Скорочено)

Дзигарі* на вежі були окрасою та необхідністю для міста. Всі мешканці звикли звіряти за ними час. Закохані призначали під ними зустрічі, освідчувалися в коханні, милувалися їхньою вишуканою оправою та стрілками.

А стрілки були справді гарні: із чудернацько викуваними із заліза викрутасами** і гострими носиками. І так вправно перестрибували з однієї годинникової поділки на іншу! Люди в місті часто казали: «Ох, які гарні ці стрілки! А як правильно показують час!»

Стрілки це почули й запишалися своєю красою та потрібністю. Гордо дивились на свої витончені пальчики, вигадливо закручені на ручках, а ті впевнено стояли по боках тоненьких тіл.

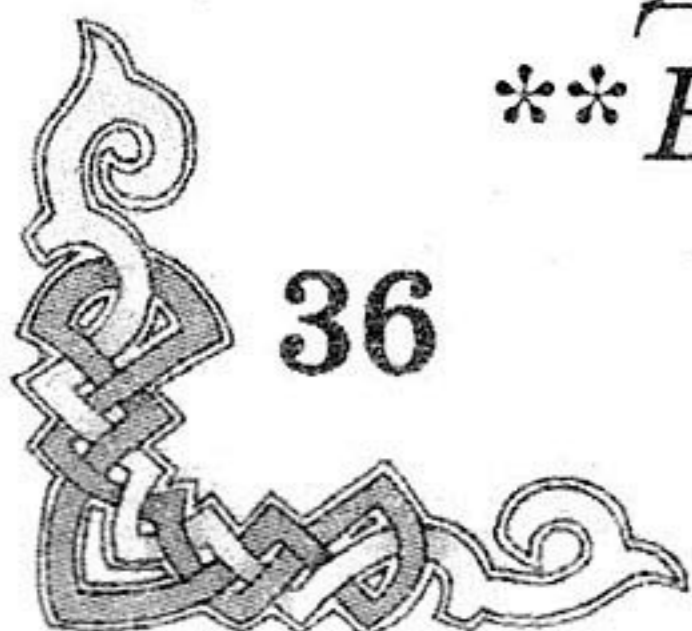
— І справді, — думали вони, — ми багато важимо в житті людей: розподіляємо час, упорядковуємо їхнє життя. А ще ми такі стрункі, такі вишукані! Ми справжній витвір мистецтва!

Та одного разу сталася несподіванка — годинник на вежі зупинився. І як стрілки не намагалися перестрибнути на наступну поділку, ніяк не могли. І тут з площі долинуло: «Зіпсувався механізм!»

А до того часу ніхто й не згадував, що є і коліщатка, й гвинтики, які рухають стрілки з

* Дзигарі — годинник.

** Викрутаси — тут: різні незвичайні форми.

однієї поділки на іншу, саме від їхньої роботи залежить, чи правильно годинник відлічувати-ме секунди, хвилини, години. Прийшов майстер. Оглянувши годинник, він швидко знайшов причину: стерлися зубчики двох коліщаток, які допомагали рухати механізм. Та й усі деталі припали порохом*, забруднилися.

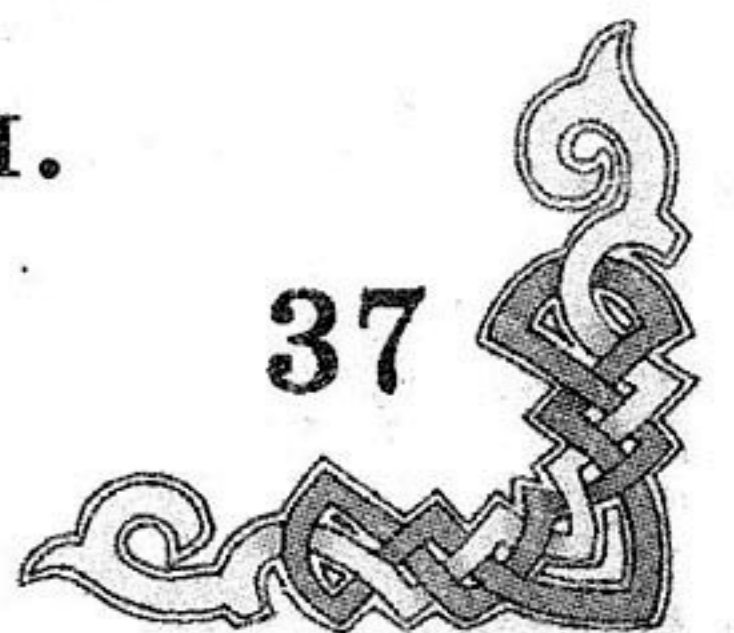
— Попрацювали ви добре, любі, — звернувся майстер до коліщаток, — служили на совість, а тепер можна й відпочити.

І він замінив старі, відпрацьовані частини годинника на нові, з міцними блискучими зубчиками. Протер і змастив увесь механізм-організм годинника мастилом, щоби легше рухались і довше служили деталі.

І знову запустив дзигарі. Коліщатка, зачіпаючись зубчиком за зубчик, заскреготали, потягнули годинникові ланцюги, пружини напружились — і ось нарешті стрілки знову зробили свій крок уперед: «Тік-так, тік-так». Вони знову точно показували час, відлічували хвилини й години. Опівдні місто почуло: «Бам! Бам!» — це забили куранти. Люди раділи, посміхалися. Багато їх зібралось на площі, і усі дивилися, як знову чітко та гарно рухаються стрілки.

А стрілкам — ніде правди діти — приємна була така щира увага. Та проте... Вже інакше ставилися до неї. За той час, поки годинник стояв зіпсований, вони зрозуміли, що механізм-організм у нього єдиний. І якщо люди

* *Припали порохом* — тут: вкрилися пилом.

милуються виглядом стрілок на хронометрі* — то цим потрібно завдячувати майстрові, що так гарно зумів їх викувати. А якщо вони, стрілки, правильно показують час — то це заслуга всього механізму: коліщаток, ланцюгів, гвинтиків.

Лише тепер стрілки це зрозуміли — вони вже не були гордими та пихатими, а відчували відповідальність, що лежить на них. Адже були обличчям дзигарів, і як вони зможуть показувати час, так і люди будуть ставитися до роботи всього годинника.

Чого вчить ця казка? Якими були стрілки на початку казки?

Що зрозуміли стрілки, коли годинник зупинився? Як ти гадаєш, чи може виникнути схожа ситуація у людей? Якщо так, то чому це стається?

Грицько Бойко

ЧОМУ ЗУПИНИВСЯ ГОДИННИК

— Щось годинник, — каже тато, —
Раптом зупинився.

Треба в чистку віддавати,
Мабуть запилівся...

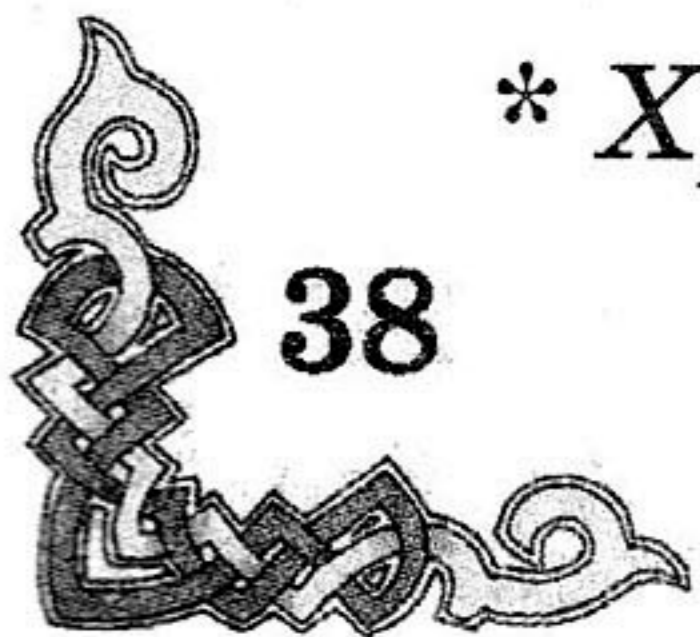
— Звідки взятись тому пилу? —

Мовила Галинка. —

Я ж годинник з милом мила:

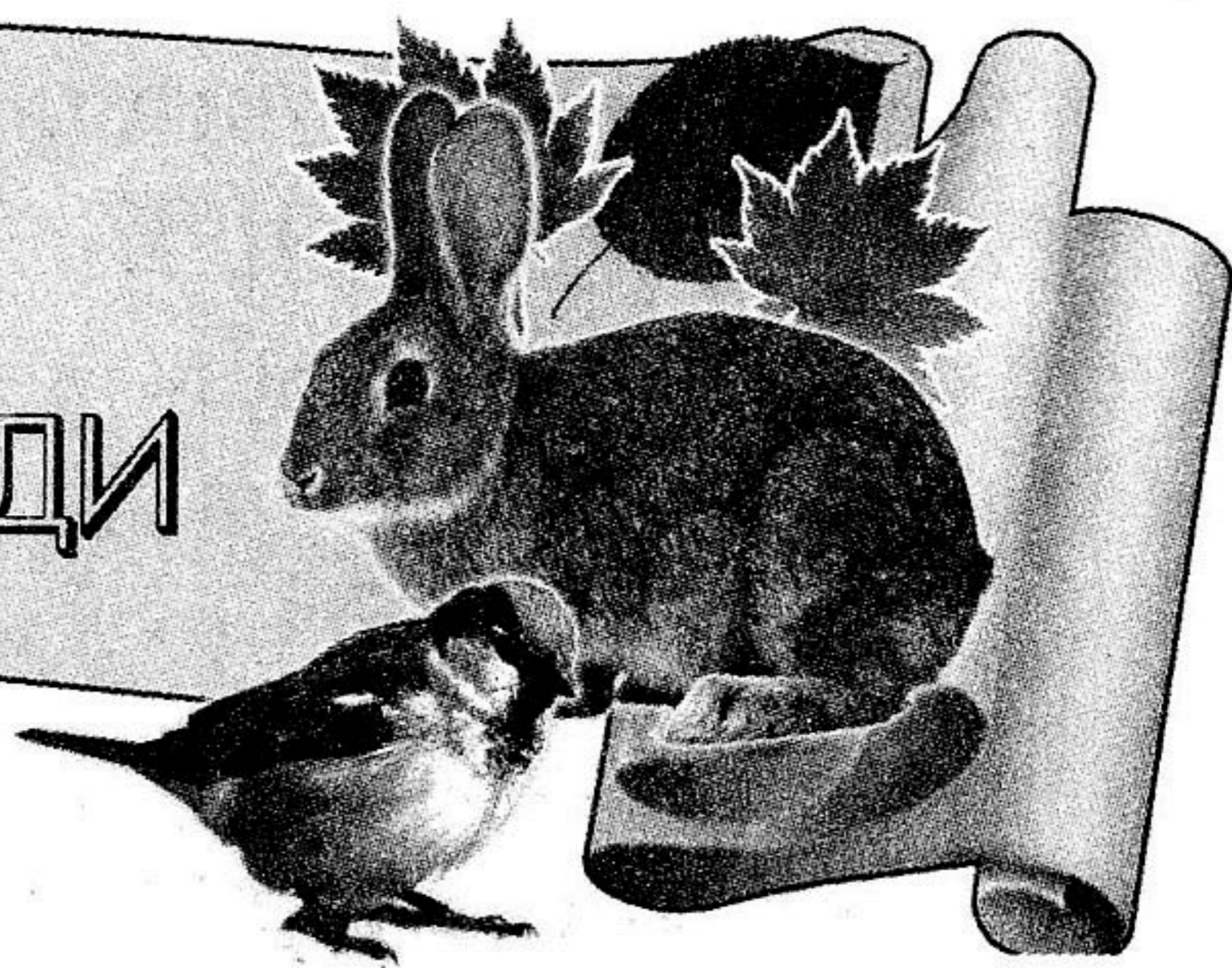
Там нема й пилинки!

* *Хронометр* — механічний годинник.

РОЗДІЛ III

ДИВОСВІТ ПРИРОДИ

 Прочитай текст.

ДОВГІ ВУХА, КУЦІЙ ХВІСТ

(З блогу «Маленький читайлик»)

Чи знаєш ти, навіщо зайцеві такі довгі вуха? А щоб краще чути і краще бігати. Чим більші вуха, тим краще чує тварина. Але довгі заячі вуха – це не тільки хороші органи слуху, а й своєрідні «пристрої» для охолодження. Зайцю, щоб врятуватися від хижаків, доводиться часто і багато бігати, тому йому дуже потрібен «охолоджувальний пристрій».

На вухах прямо під шкірою у цих звірів проходять судини. Коли зайцеві потрібно охолодитись, ці судини працюють на повну силу, коли потрібно зберегти тепло, вони припиняють охолодження. Що тепліший клімат, то більше треба охолоджуватись, тому найвухатіші зайці – південні. Довжина їхніх вух сягає половини довжини тіла.

 Чому в зайця такі великі вуха?

Від чого залежить довжина вух у зайця?

Чим цей текст відрізняється від оповідань, віршів, казок?

Відгадай загадки. Підказка: усі вони про одну й ту саму тварину.

1. Летить – виє, сяде – землю рие.
2. Чорне тіло, чорний вус, ніби справжній сажотрус.
3. Живу на дереві в садку,
У лісі й навіть на городі,
Кругом почуєш моє ж-ж-ж-ууу!

Чи про однакові ознаки комахи сказано в кожній із загадок? Визнач, про які саме ознаки йдеться в кожній загадці.

Прочитай скоромовки. Вивчи одну з них напам'ять.

Володимир Верховень

Майстрував собі рундук*
Невеличкий бурундук,
І тепер на рундуку
Добре спать бурундуку.

Ходять в школу в нётрях
Зубри, зебри й вепри.
Вепри, зебри й зубри
Вірш у школі зубрять.

Сірі куріпки
Склали сіно в кіпки.

* *Рундук* – продовгуватий ящик для сидіння або лежання.

А сині синиці
У великі копиці.
Сірі куріпки
Спішать до садибки.
А сині синиці –
З сіней до світлиці.

В лісі лиса лось зустрів,
Лис до лося засвистів.
Лось злякався і од лиса
Дременув скоріше з лісу!

Прочитай вірш.

Олександр Олесь

ЖИВ СОБІ ЗАЙЧИК

Жив собі зайчик в бузиновій хатці,
Мився з миски, спав на канапці,
Мав кожуха і сіренькі капці.
Сіяв моркву, редьку і капусту,
Щоб не було в животу пусто,
А в коморі щоб лежало густо.

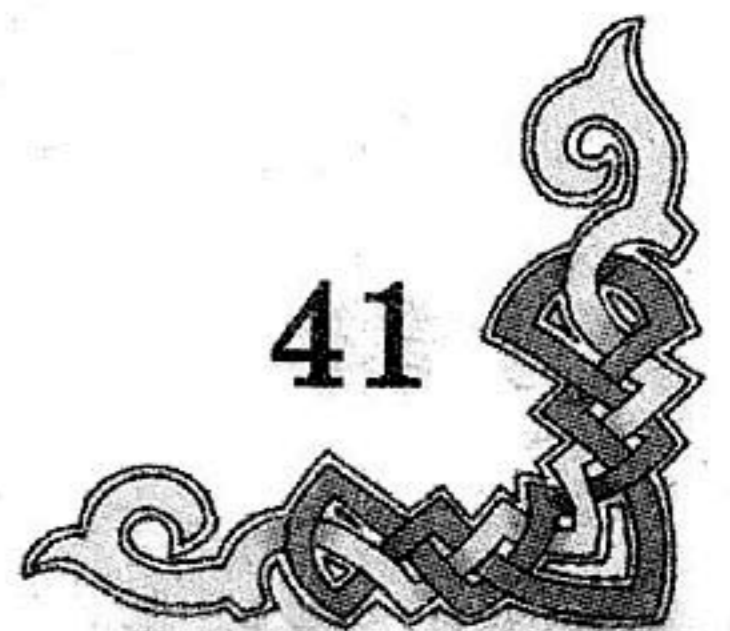

Про кого йдеться у вірші? Чи можна із цього вірша дізнатися, що їсть зайчик?

Як гавкає собака? А які звуки видає зозуля?
Чи знаєш ти, як називаються такі слова?

Щоб краще передати те, що відбувається навколо, люди використовують слова, які наслідують звуки природи, транспорту, різних предметів тощо. Тому такі слова називають **звуко-наслідувальними**.

Прочитай вірш. Знайди в ньому звуконаслідувальні слова.

Климентій Михайлюк

ВЕСЕЛІ ЖАБЕНЯТА

На ставочку, на ставку,
в холодочку-холодку
чую звуки чи слова:
кум-ква-ква, кум-ква-ква.

Я ногами – туп-туп-туп,
а навколо – хлюп-хлюп-хлюп.
Сто веселих жабенят –
то у воду, то назад.

Стриб та хлюп – ото дива,
потім хором: кум-ква-ква.
Ну й концерт був на ставку,
в холодочку-холодку!

Придумай рухи до вірша та визнач інтонацію, з якою слід його читати. Розкажи вірш «Веселі жабенята» з відповідною інтонацією, супроводжуючи рухами. Спробуй те саме зробити разом із друзями, розподіливши слова за ролями – оповідач і жабенята.

Прочитай і склади сполучення слів.

ГРА «ПОРІВНЯННЯ»

Задерикуватий, як...	верблюд
Тупотить, як...	змія
Бігає, як...	бик

Звивається, як...

Витривалий, як...

Здоровий, як...

Повільний, як...

Повторює, як...

слон

півень

кінь

папуга

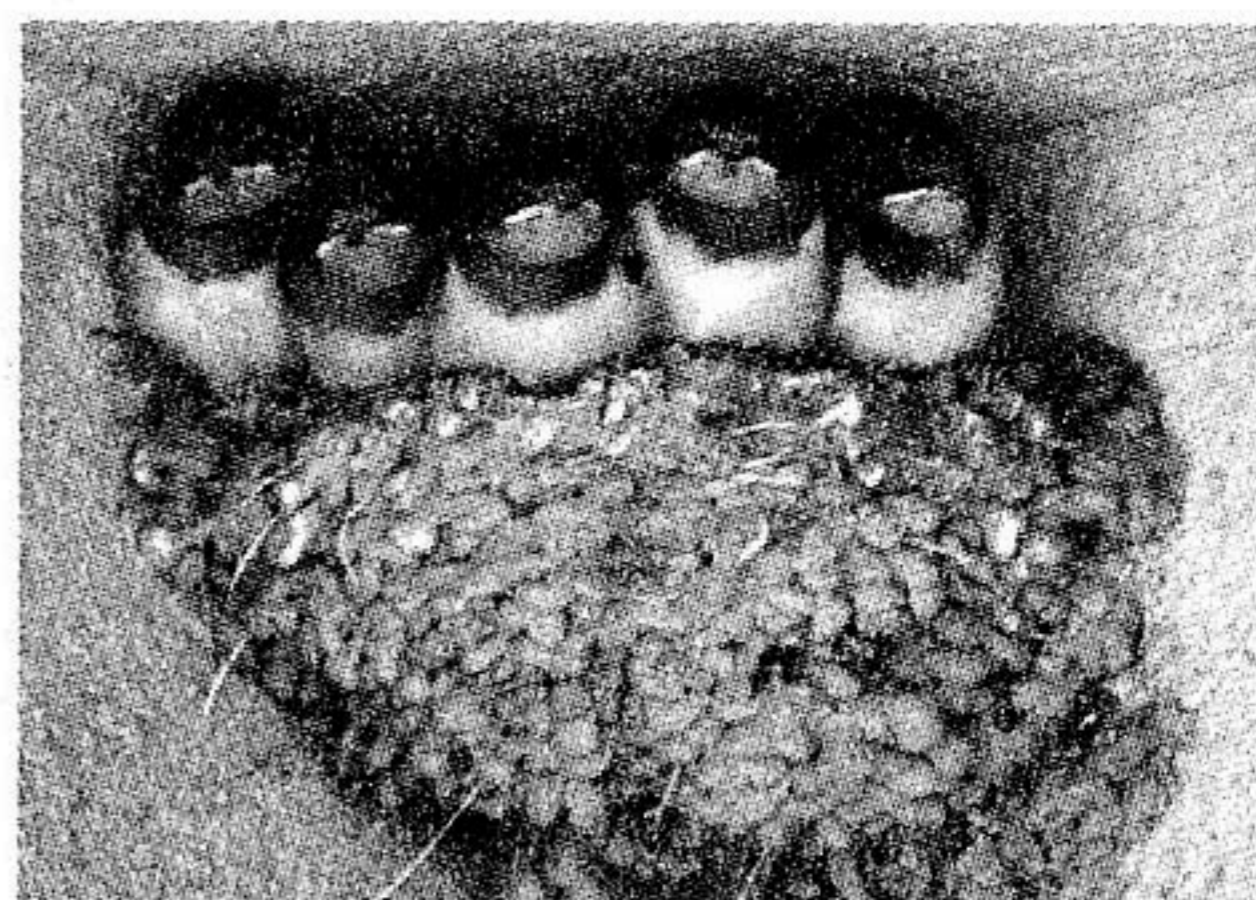
черепаха

ЦІКАВИНКИ ПРО ЛАСТІВКУ

(З блогу «Маленький читайлик»)

Міські та сільські ластівки живуть поряд з людьми. Вони прикріплюють свої гніздечка до виступів дерев'яних стін, над вікнами, на горищах, під дахами будинків. А в селі ці пташки часто оселяються в повітках та хлівах.

Берегові ластівки гніздяться в норах, які самі ж і викопують у високих берегах річок, схилах ярів, старих кар'єрів. Навесні можна побачити ластівок, що носять у дзьобиках багнюку з калюж, соломку, тоненькі гілочки. Саме із цих матеріалів вони ліплять свої маленькі ошатні гніздечка.

Іноді в ластівчиному гнізді оселиться горобчик. Ластівка тривожно в'ється навколо гнізда, намагаючись вигнати непроханого гостя. Та іноді й залишає своє гніздо і починає ліпити нове. Адже ластівки – дуже миролюбні пташки. Вони не люблять і не вміють битись, сваритись.

Яечка висиджує тільки мама-ластівка, а тато носить їй їсти. Про малих ластів'ят батьки дбають разом, здобувають їм їжу. Ластівки

дуже спритно ловлять комашок просто на льоту. Ластівка виводить пташенят аж двічі протягом літа. А на початку осені ластівки збираються у великі зграї. Літають у повітрі, сидять на дротах, готуються до важкого польоту у вирій, аж до далекої Африки.

Цих малих пташок люблять у народі. Люди склали про них казки, легенди, пісні, поети написали вірші.

Прочитай вірші про ластівок. Як описано ластівок у кожному з них?

Анатолій Камінчук

– Ластівко сизокрила,
Звідкіля ти прилетіла?

– Прилетіла я порану
Із-за моря-океану.

– Що ти діткам принесла?
Сонця, ласки і тепла.

Які народні прикмети, пов'язані з ластівкою, ти знаєш?

Марійка Підгірянкa

ДІТИ Й ЛАСТІВКА

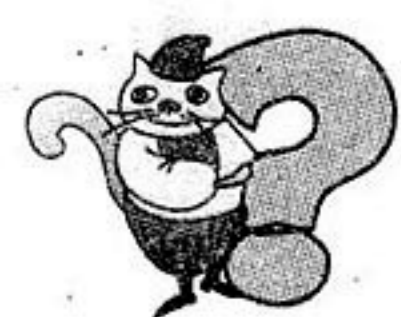
Ластівочка чорно-біла
Під стріхою гніздо вила,
Над подвір'ям кружеляла
І на діток споглядала.

І питалася сердечно:

– Чи гніздитись тут безпечно?

– Люба, мила ластівочко,
Ти не бійся за гніздечко:
Ми і киці накажемо,
І песика прив'яжемо,
Відженем лихого хлопчика
І недоброго горобчика.
Ліпи гніздо скоро, духом,
Вистеляй м'якеньким пухом,
Бо надійна наша стріха
Захистить тебе від лиха.

Чи знаєш ти, що означає вираз «Ліпи гніздо скоро, духом»? Де ліплять гніздо ластівки? Якого кольору пір'ячко в ластівки? Знайди і прочитай опис пташки.

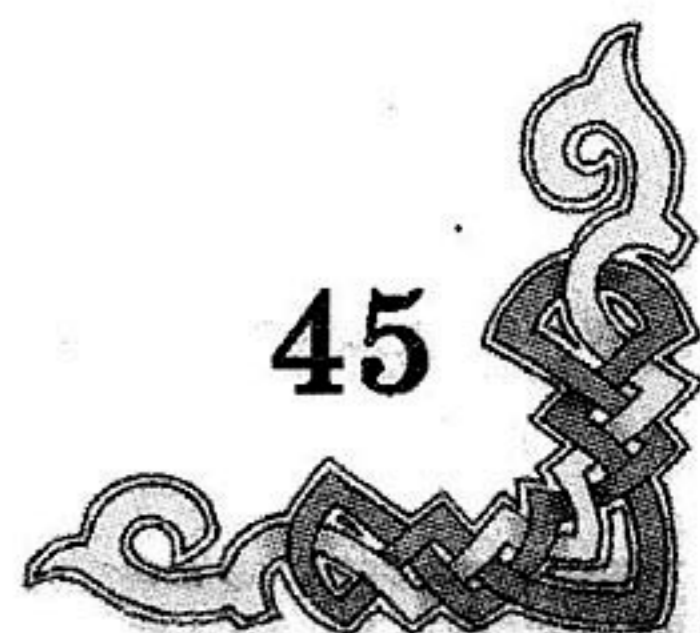

Прочитай і знайди у вірші пестливі слова.

Борис Грінченко

ЛАСТІВКА

Ой, у нас під хатою
Над своїм гніздом
Ластівка малесенька
Шурхотить крилом.
День увесь літаючи,
Ловить комашок,
Носить та годує все
Малих діточок.
З вирію далекого
В рідний край вона
Зараз повернулася,
Як прийшла весна.

Влітку звеселятиме
Щебетанням нас,
А минеться літечко,
Прийде зимній час –
Знову щебетушечка
В вирій полетить
Та ізнову вернеться
Нас повеселить.

Що таке вирій? Яких перелітних птахів ти знаєш? Чим годує ластівка своїх діток? Знайди підтвердження у вірші.

Знайди пестливі слова у вірші.

Чим вірш відрізняється від казки чи оповідання?

У віршах є **рима** – співзвучність закінчень слів у віршованих рядках, наприклад: *гніздом* – *крилом*; *полетить* – *повеселить*.

Чи знаєш ти, які вірші називаються акровіршами?

Акровірш – це вірш, перші букви рядків якого утворюють слово-відгадку.

Прочитай слово, зашифроване в акровірші Леоніда Глібова.

ХТО БАБА?

Сидить хитра баба аж на версі граба.
«Ой не злізу з граба! – дурить діток баба: –
Вловить мені тую курочку рябую,
А я подарую грушку золотую».

Прочитай уривок з газетної статті. Які цікаві історії про птахів ти знаєш? Розкажи одну з них.

ВОРОНА ПРОТИ ПОРУШНИКІВ

Що лишень не робили працівники зоопарку в одному американському містечку, аби привчити відвідувачів скидати брудне взуття біля входу до приміщення, де мешкають мавпи. Не допомагали ані погрози, ані штрафи. Так тривало доти, доки в зоопарку не оселилася ворона. Спостерігаючи за марними зусиллями працівників зоопарку, вона швидко втямила, що саме вони намагаються зробити. І, вгледівши якогось взутого чужинця, вона кидалася назустріч і розв'язувала йому шнурівки.

Розглянь малюнок. Знайди на ньому птахів: 5 свійських, 4 осілих, 3 перелітних.

Прочитай вірш. Вивчи його напам'ять.

Анатолій Костецький

РАК-ДИВАК

Рак у річці
думав так:
«Я – невдаха,
Це й біда!
Всі навколо –
диваки:
Ходять тільки
Навпаки!
Риба плаває
не так,
равлик повзає
не так,

Навіть річка –
от іще! –
Теж чомусь
назад тече!..
Краще кину я
скорботу
й оселюся
на болоті...»
І геть не відав
рак-дивак,
що він сам
ходив не так.

Чому раку видавалося все неправильним?

Річкових раків можна побачити в річках і озерах з мулистим дном і урвистими берегами. У пошуках їжі рак повільно повзає по дну, рухаючи своїми довгими вусами. Пересувається він за допомогою чотирьох пар ніг, а свої довгі кінцівки, озброєні клешнями, тримає наготові в піднятому положенні і хапає ними здобич. У разі небезпеки рак повзе назад, відштовхуючись клешнями, і завдяки цьому пливе також у зворотному напрямку. Пізньої осені раки знаходять найглибші місця в річці, закопуються в мул і там зимують. І морозу, навіть найлютішого, вони не бояться.

Прочитай вірші. Які малюнки можна було б створити за ними?

Марійка Підгірянка

ГРАЙ, БДЖІЛКО!

Грай, бджілко, грай!
В полі, в лісі, на леваді
Усі квіти тобі раді,
Увесь рідний край!

Грай, бджілко, грай!
Цвітуть рясно садки наші,
Сік медовий в кожній чаші —
Тільки збирай!

Грай, бджілко, грай!
Межи зіллям, межи квіттям
Пісню тихо брени дітям,
усіх звеселяй!

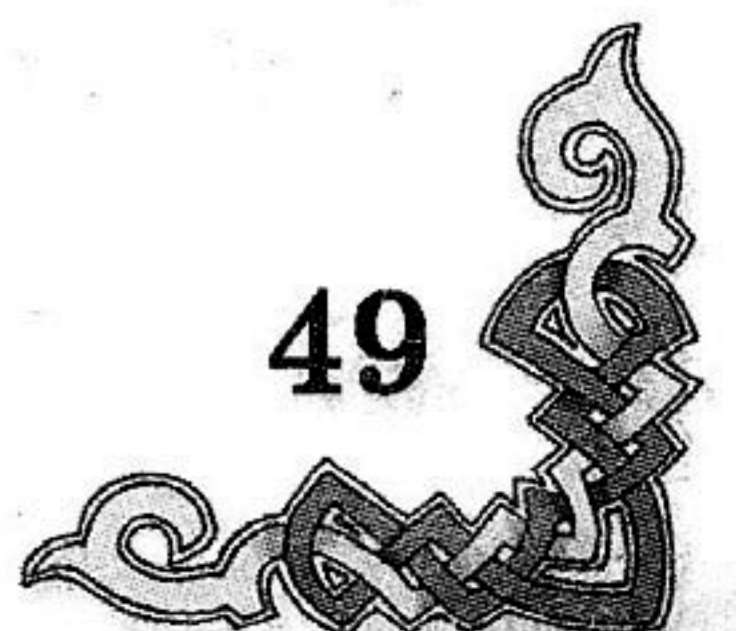
Поети зазвичай пишуть про те, що їх хвилює, що їм подобається, або про тих, кого вони люблять. Кожен вірш викликає у нас певний настрій, певні думки. Який настрій викликав у тебе прочитаний вірш?

Опиши бджілку такою, якою ти її уявляєш.

Надія Кур'ян

ЛЕТЮЧА КВІТКА

Метелик на стеблинку сів —
І вже незрозуміло:
Чи то метелик там сидить,
Чи, може, квітка біла.

Бо крильця – білі пелюстки,
А в квітки – білі крила.
Зацвів метелик у траві,
А квітка полетіла.

На що схожі крильця метелика у вірші Надії Кир'ян? Як ти гадаєш, чому вірш має таку назву?

Прочитай вірш. Чи викликав він у тебе усмішку? Чому? Що сталося в зоопарку?

Ганна Геращенко

ВЕСЕЛИЙ ЗООПАРК

В зоопарку – шум і гам,
Що ж це трапилось там?
Всім звірятам спозаранку
Переплутали сніданки.
Лев розгнівано гарчить:
– Чом це тут банан лежить?
Ці банани – всі це знають –
Тільки мавпи любляють!
– Охо-хо! — верблюд зітхав.
– Я б колючку пожував.
Хто ж це м'яса дав мені?
Я його не хочу, ні!
Невдоволена вовчиця
В миску дивиться і злиться.
Каже: «Я вам не телиця,
Щоб жувати цю травицю».
І горила сумувала,
З клітки тихо промовляла:
– Чом у мисочці пшоно?
Зовсім не для мавп воно!

Тут озвався какаду:
– Ми потрапили в біду!
Став він голосно кричати
І людей на поміч звати.
Галас він такий здійняв,
Що директор вмить примчав.
Заспокоїв він звірят:
– Зараз наведу я лад!
Я верблюду сіна дам,
М'яса кину я вовкам.
А для мавпочки для Яни
Будуть три смачні банани.
На здоров'я! Пригощайтесь
І на нас не ображайтесь.

Прочитай твір. Про що в ньому йдеться?

За Іваном Соколовим-Микитовим

У ВЕДМЕЖОМУ ЛІГВІ

Ранньої зими, тільки-но випаде сніг, залягають у свої лігва ведмеді. Старанно й уміло в лісовій глушині лаштують вони ці зимові барлоги. М'якою запашною хвоєю, корою молодих ялиночок, сухим лісовим мохом встеляють своє житло.

Тепло і затишно у ведмежих лігвах. Як тільки цюкнуть у лісі морози, засинають у барлогах ведмеді. І що лютіші морози, що дужче розгойдує вітер дерева – міцніше сплять.

Пізньої зими народяться у ведмедиць манюні сліпі ведмежата. Тепло ведмежатам у замєтенім снігом барлозі... Чмокають, смокчуть молоко, деруться на спину матері – величез-

ної, дужої ведмедиці, що влаштувала для них тепле лігво.

Тільки за великої відлиги, коли починає капати з дерев і білими шапками опадає з гілля сніг, ведмідь прокидається. Хоче дізнатись достеменно: чи не прийшла ще, не почалася, бува, в лісі весна?

Вигляне ведмідь з барлогу, подивиться на зимовий ліс — і знову вкладається спати аж до весни.

Прочитай кожен абзац окремо й дай кожному з них назву.

Розкажи про ведмежий барліг за допомогою назв абзаців.

Знайди і прочитай слова, які допомагають уявити ведмежат. Знайди і прочитай слова, якими змальовано ведмедицю.

У давні часи люди жили дещо інакше. Тоді діти, які залишались без батьків, тобто були сиротами, не мали притулку й часто гинули на вулиці від голоду й холоду. Дуже рідко вони знаходили тих, хто забирав їх до себе або хоча б давав шматок хліба. У той самий час заможні люди для розваг тримали різних тварин: мавпочок, ведмедів тощо. Ці тварини жили в спеціальних приміщеннях.

Прочитай твір, у якому розповідається про життя дітей у давні часи.

ХЛОПЧИК ТА ВЕДМІДЬ

(Скорочено)

Надворі був мороз лютий. А хлопчик сердешний плентається по вулицях, тремтить. Де йому подітися? Батько-мати повмирили, рідні немає, а чужі не пускають...

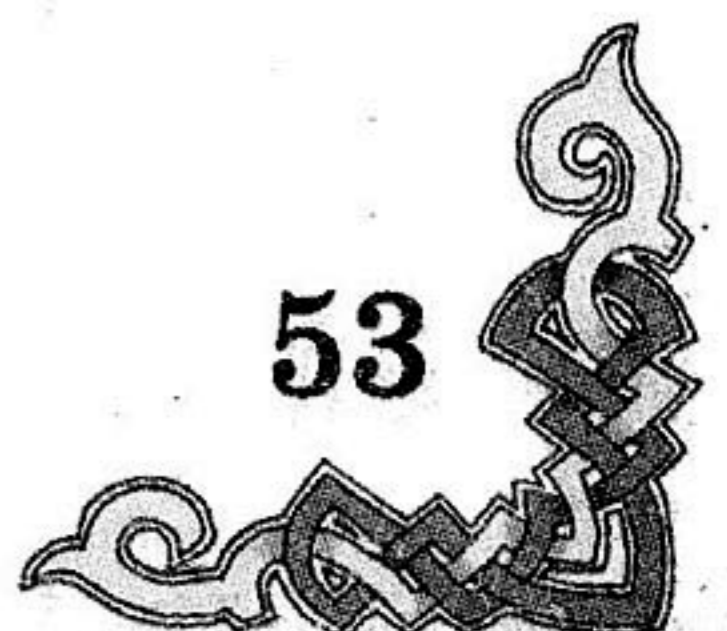
Отак доплентався хлопчик туди, де вже гóродові край. А там з поля вітер свище, а там пориває! Та за комір задуває, а руки мерзнуть, аж зашпори заходять, а сльози на очі набігають.

Аж ось чує – щось стугонить. Що за причина? Озирається – аж то двері в повітці* розчинені, і вітер ними тарахкає. Ото добре! Іде хлопчина всередину, двері зачиняє, а там поночі, хоч око виколи. Та дарма! Добре, що хоч вітер отак наскрізь не проймає, як надворі.

Сунеться хлопець уподовж стінки напомацки, аж налапав щось здорове таке та волохате. «Ну се, либонь, собака такий здоровенний!» – думав собі хлоп'я. Взяв та притулився до того хутра теплого, до тієї собаки та й заснув так.

А то в повітці був не собака, а ведмідь такий здоровий. Його пан держав там прив'язаного собі на потіху. Ну, ведмідь того хлопчика не займає, сплять собі обоє цілу нічку, одно до одного притулилися. Прокинувся хлопчик уранці, роздивляється на ведмедя – чудно йому стало. «Ну й здоровенний, – дума собі, –

* *Повітка* – окреме приміщення, сарай.

оцей собака, і де такий узявся?» А про те й гадки нема, що то така страшна звірюка – він і зроду не чув, що то за ведмеді бувають. Устав хлопець, пішов собі милостині просити по місту, а ввечері знову туди, до ведмедя, та й знову вкупі сплять.

Отак і повелося між ними. А тому ведмедю щодня їсти приносили у великому такому цеберкові*; так ото хлопець як повернеться з вулиці, то й повечеряє тим, що ведмідь не доїв.

Одного разу якось забули принести ведмедеві їжі. Ну, нічого, поснули голодні ведмідь і хлопчик. Аж увіходить у повітку слуга з їжею, ліхтаря великого в руці держить. Що за диво! Бачить, той хлопець щільно до ведмедя притулився та й спить собі міцно, сердешний. Кинув слуга ліхтаря, а сам біжить до пана розказати, що бачив.

А в того пана, що його ведмідь був, саме тоді гості були. Як почули, що слуга розказує, так усі повставали, ідуть до повітки того дива побачити.

Збудилося хлоп'я, дивиться. «Ну, – думає, – тепер уже годі, побачили мене, певне, виженуть!» Шкода стало йому, що вже не можна буде до свого приятеля-ведмедя приходити. Та як обхопить рученятами ведмедя за шию, як заплаче гіркими слізьми! А ведмідь і собі заворушився та й собі став того хлопчика голубити, як уже там уміє. Ото було диво

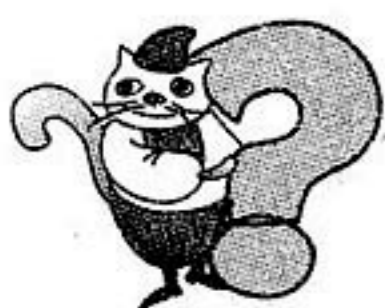
* Цеберко – відро.

всім тим людям! А хазяїн розпитав, як те бідне хлоп'я туди попало, та зглянувсь на нього, взяв до себе, став годувати та вчити. І вийшли з того хлопчика люди.

Про що розповідається у творі «Хлопчик і ведмідь»? Дай назву кожному абзацу. За назвами абзаців перекажи текст.

Що тебе найбільше вразило в цьому оповіданні? Що означає вираз «вийшли з того хлопчика люди»?

Прочитай твір.

За Олександром Копиленком

ШПАК У ЖМЕНІ

Є така народна приказка: «Краще синиця в жмені, ніж журавель у небі». А я розкажу вам про шпака в жмені.

Є у мене приятель – художник. Він дуже добре малює. А птахів, тварин – то краще за нього ніхто й не намалює. Бо цей художник чудово знає наш тваринний світ. Змалку він птахів, зайченят, навіть лисенят і вовченят мав.

Багато розказував він мені про ручного ворона, що жив у нього. Про каченят і перепеленят, що бігали в нього у дворі. Про сороку, яка не пропускала нагоди вкрасти блискучу ложку або виделку. Чимало знає цей художник про тварин і птахів, їхню поведінку, характер, життя.

Днями я зайшов до нього додому. Він сидить біля вікна і працює. А на дивані спить

його син, Валя, років восьми. Ми з художником тихенько привітались, і, наче у відповідь на привітання, я почув тихий писк.

— Яшко, тихше, бо Валю розбудиш, — суворо сказав господар.

Я глянув у той бік, куди дивився художник, і побачив, що у Валиній руці, на долоні, сидить молодий шпачок і гострим оком стежить за нами.

— Чого це він там влаштувався? — спитав я.

— А це наш Яшка. Ручний шпак. Тижнів зо два живе в нас. Валя знайшов його зовсім маленьким, з перебитою лапкою. Виходили. Тепер Валя лягає спати вдень, покладе долоню, а Яшка там собі дримає в теплій руці. А ледве захоче їсти, починає галасувати і будити Валю.

— Яшко, іди, я тобі їсти дам, — проказав господар.

Шпачок стріпнувся, злетів з долоні і сів на плече художникові. За це одержав трохи сиру і мурашиних яєць. Їв він жадібно, з якимись вигуками, що зовсім не схожі на його пісню.

— Ну, тепер іди спати, не заважай. — Художник скинув шпака з плеча, і той знову влаштувався у Валиній долоні. — Весь день не розлучається з Валею. Або на плечі в нього, або у жмені сидить. Ночує в клітці. А тільки починає світати, на всю кімнату галасує, їсти просить... А Яшкою його назвали, бо він, коли ковтає їжу, то від задоволення вигукує: «Яш-яш-яш»... Ось я намалював цього ненажеру.

І художник показав мені малюнок шпака, що сидить на руці, роззявивши дзьоба, і жадібно хапає шмат сиру. А під малюнком підпис: «Шпак у жмені».

 Про що розповідається у творі? Звідки взявся в домі художника шпак? Що незвичайного було в птахові? Чому шпака назвали Яшкою?

 Прочитай, які слова свідчать, що художник був талановитим.

Опиши, яким ти уявляєш собі шпака. Знайди в оповіданні звуконаслідувальні слова.

За Віталієм Біанкі
Переклад Марії Короленко

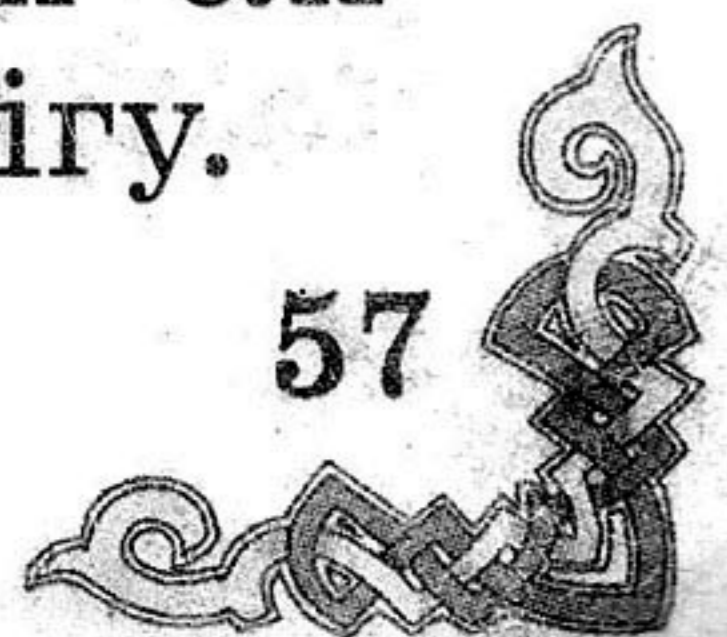
ВОВЧИ ХИТРОЦІ

Коли вовк іде звичайною ходою або підтюпцем, він акуратно ступає правою задньою лапою в слід своєї передньої лівої лапи, а лівою задньою – у слід правої передньої; тому сліди його кладуться прямим, як шнурочок, рядком – в одну лінійку. Дивишся на такий рядок і читаєш: «Тут пройшов величезний вовк».

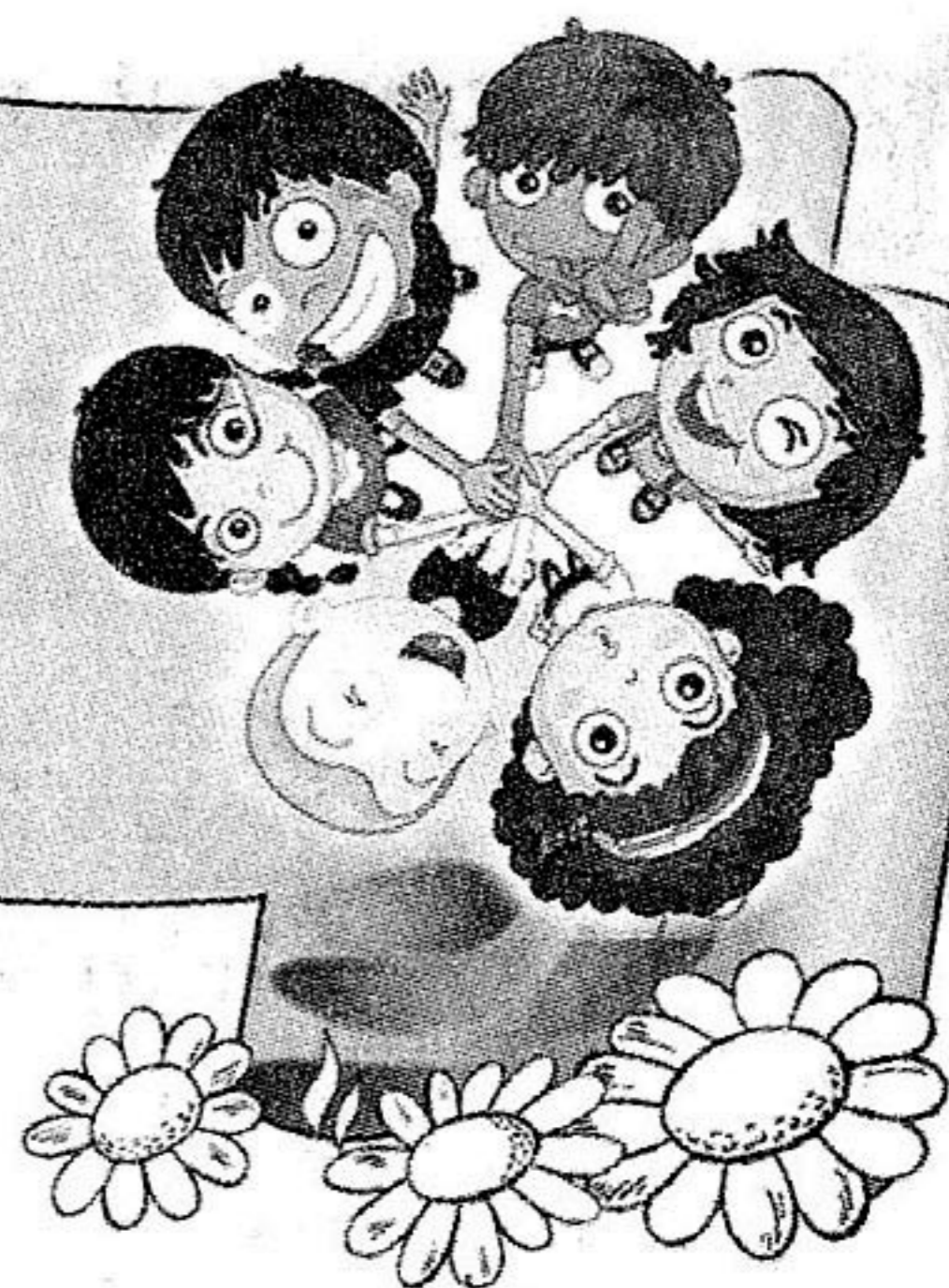
От і помилився. Правильно прочитати треба: «Тут пройшло п'ять вовків». Попереду йшла мудра стара вовчиця, за нею – молоді вовченята, за ними – старий вовк.

Ступали вони слід у слід, і так акуратно, що й на думку не спаде, що це слід п'яťох звірів.

Треба дуже натренувати око, щоб стати слідопитом – правильно читати сліди на снігу.

РОЗДІЛ IV У КОЛІ ДРУЗІВ

Прочитай виразно вірш.

Григорій Фалькович

СОБАЧЕ ОГОЛОШЕННЯ

Шукаю господаря, незалежно від вроди.
Не важливо, якої він масті й породи.
Хай він буде з прикметами або без прикмет,
Хай він зветься Іван, Самуїл чи Ахмет.

Не завадить, що в нього велика рідня,
Може, бігає зранку, на жаль, не щодня.
Може знати й не знати шляхетних манер,
Мати будь-який зріст, будь-який екстер'єр*.

Шукаю господаря. Кепсько в житті,
Якщо проминає життя в самоті.
Шукаю вже місяць – не день, не годину.
Шукаю: господаря, друга, людину!..

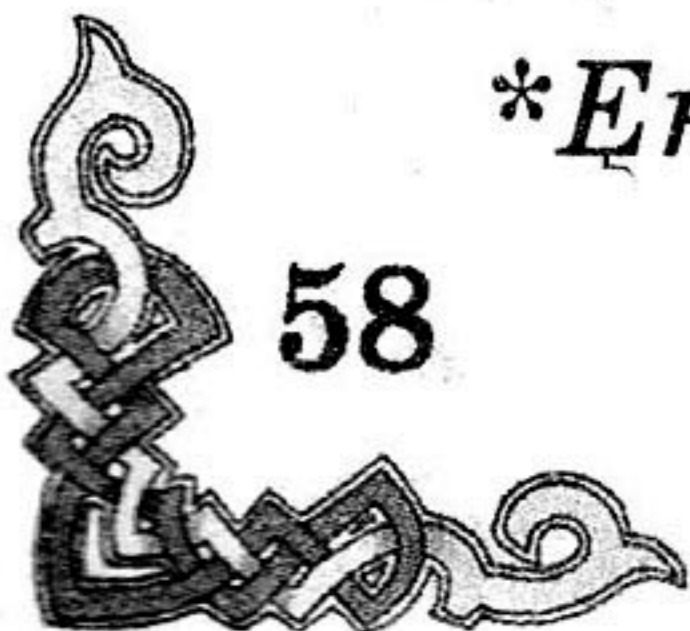

Чого вчить цей вірш? Як ти думаєш, що найбільше слід цінувати в другові?

Чи є в тебе чотирилапий друг? Яка в нього кличка?

Які цікаві історії про нього ти можеш розказати?

**Екстер'єр* – зовнішній вигляд.

Прочитай вірш. Знайди в ньому рими.

Володимир Слєпцов

ГОДІВНИЦЯ

Рано-вранці тато з Грицем
Змайстрували годівницю
Для горобчика й синиці.
Є в ній просо і пшениця.
Їжі тут не для одного,
Тож бажаєм всім смачного!

Чи добре вчинили тато з Грицем? Навіщо люди роблять годівниці для птахів? У яку пору року ці годівниці вкрай потрібні птахам?

— Тату, коли я виросту, то буду полярником*.

- Дуже добре, синку.
- Я вже зараз хочу готуватися до цього.
- Як же?
- А ти щодня купуй мені морозиво, щоб я звикав до холоду.

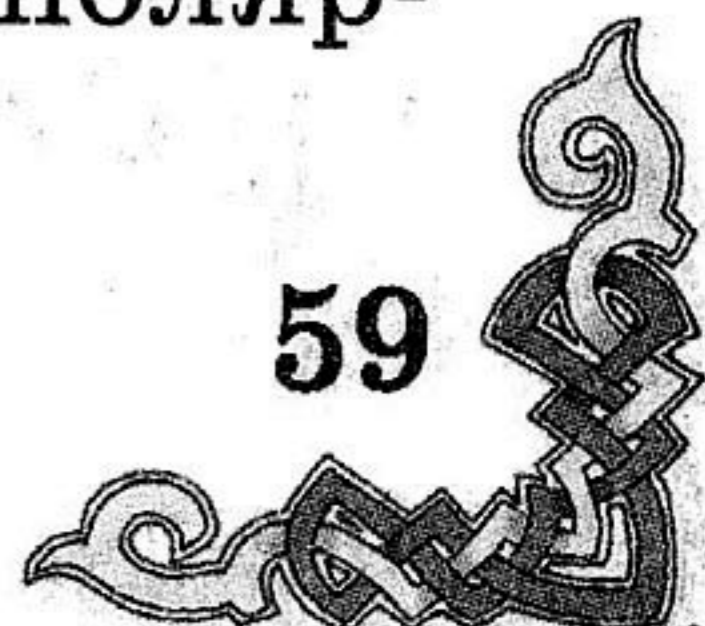
Прочитай виразно вірш.

Вадим Крищенко

ВИШИВАНКА

Мама вишила мені квітами сорочку.
Квіти гарні, весняні:
— На, вдягай, синочку!
В нитці — сонце золоте, пелюстки багряні,
Ласка мамина цвіте в тому вишиванні.

**Полярник* — дослідник, що бере участь у полярній експедиції.

Вишиваночку візьму, швидко одягнуся,
Підійду і обніму я свою матусю.

Що свідчить про те, що дитина зраділа матусиному подарунку?

Знайди слова, які допомагають уявити те, що змалювано у вірші.

Прочитай твір. Чи траплялися з тобою схожі події?

Валентин Чемерис

ЧОРНА КІШКА, АБО МАГІЧНЕ ЧИСЛО «СІМ»

Відтоді як у дворі з'явилася Пума – так звали чорну кішку з третьої квартири, – Василькові Моргайлу перестало щастить. Та воно й не дивно; адже ще колись бабуся застерігала: перебіжить дорогу чорна кішка – чекай невдачі!

І точно. Збирається оце Василько до школи, виглядає у вікно – не видно Пуми. Ага! Моргайло за портфеля – і бігом! Та тільки-но з під'їзду вискочить, аж тут Пума... Чорну шерсть наїжачить, хвоста задере і перебіжить дорогу. Все! Невдача. А яка невдача може бути в учня? Звісно, двійка – погана оцінка!

– Знову ти, Моргайле, не вивчив відмінки іменників, – докірливо каже Олена Михайлівна.

— Та вчи-ив... — тягне Василько. — Тільки мені чорна кішка дорогу перебігла... От і не пощастило.

У класі — сміх, а Васильку, звісно, не до сміху. Якось він, повертаючись додому, взяв та подзвонив у третю квартиру. Двері йому відчинила незнайома жінка — висока, сувора на вигляд, в отакезних окулярах.

— Чого тобі, хлопчику?

Василько посопів і каже:

— Тьотю, не пускайте свою чорну кішку, коли я до школи йду, бо вона мені дорогу перебігає.

Сувора жінка уважно подивилася на Моргайла і головою похитала:

— Не щастить, мабуть? Двійки хапаєш?

— Ага, за правила.

Жінка подумала якусь мить, а тоді із сумнівом запитала:

— А ти хоч правила вчиш?

— Та вчу, вчу, — квапливо запевнив Василько. — Але ваша кішка як перебіжить мені дорогу, так я і забуваю правила. І родовий відмінок з називним плутаю.

— Твоїй біді можна зарадити.

Жінка запросила Василька до кімнати, всадовила на стілець, а тоді запитала: — А скільки разів ти правила повторюєш?

— Ну... ну... раз...

— Я так і знала! — сплеснула жінка руками. — Слухай мене, хлопчику, уважно. Чорна кішка і справді може наврочити, якщо правила повторювати лише один раз. Бо число

«один» зовсім просте. А ось коли ти знатимеш магічне число, то хай хоч і всі чорні коти нашого міста перебіжать тобі дорогу – відмінну оцінку одержиш.

– А яке маг... магічне число? Скажіть, будь ласка.

– Тс-с-с... – Жінка приклала палець до вуст і, озирнувшись, зашепотіла: – Скажу, але тільки для тебе, ти нікому анічирк! Добре? Бо це – велика таємниця. Слухай мене уважно. Як тільки чорна кішка перебіжить дорогу, треба відразу ж тричі підстрибнути на правій нозі, потім – тричі на лівій. Запам'ятав?

– Ага, – прошепотів Василько. – Тричі на правій, тричі на лівій. А далі?

– А далі треба швидко проказати: «Щоб чорна кішка не зурочила і голови мені не заморочила, повторюю правила разів сім – назовсім! Тьху, тьху, тьху, щоб мені допомогло «сім» – магічне число!»

– І все? – зрадів Василько.

– Все, хлопчику. Тільки не забудь: сім разів треба повторювати правила, адже «сім» – магічне число, чорні коти перед ним безсилі.

Василько так і зробив. Тільки Пума перебігла йому дорогу (а це сталося наступного ранку), Василько одразу ж підстрибнув тричі на правій нозі, потім – тричі на лівій, швидко проказав усі слова і сім разів повторив правило.

І що б ви думали: найвищу оцінку одержав!

– Молодець, Моргайле! – сказала Олена Михайлівна. – Сьогодні тобі, я бачу, не перебігала дорогу чорна кішка!

А Василько мовчить. Таємниця ж!

«От воно що! Виходить, число «сім» і справді магічне! Сім разів повторив правило, і навіть чорнюща Пума не зурочила».

Чому насправді Василько одержував двійки? Чи дійсно число «сім» магічне? Що допомогло хлопчикові одержати хорошу оцінку?

Перекажи оповідання за планом.

1. Невдачі в школі через чорну кішку.
2. Порада сусідки.
3. Магічна дія числа «сім».

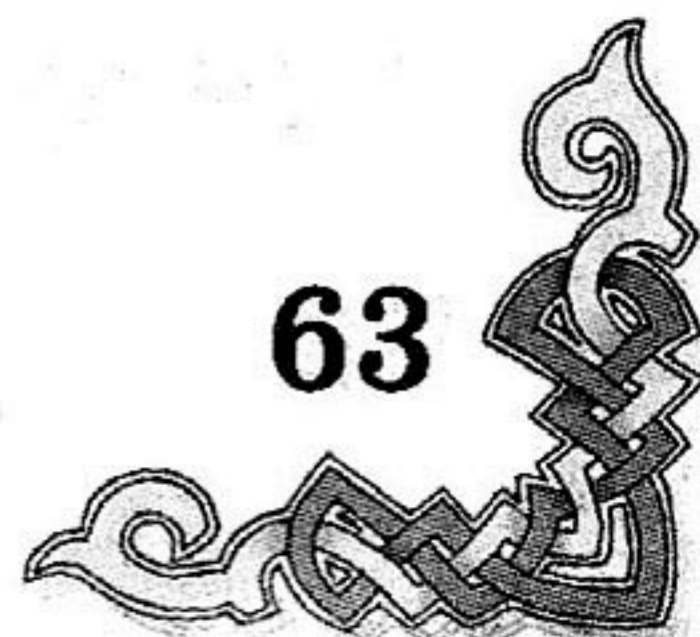
Прочитай вірші, замінюючи цифри словами.

* * *

На гніку п'ять г1.
Я гуляю 1.
А р1а моя
Г не знає,
Де я.

* * *

Наша дівчинка мала
Не відходить від 100ла,
Олівці вона взяла:
Ось вам річка, ось мі100к.
На мі100к упав ли100к.
Бігла кізка про100 в ліс,
Підняла ли100к і їсть.
Зникла кізка у лісочку –
Стало сумно на мі100чку.

ПРО ПАПЕРОВОГО ЯНГОЛА

У помешканні відомої художниці жив паперовий янгол – подарунок іншого славетного* митця. Янгол висів на сріблястій ниточці поряд із чудовими картинами й вишуканими речами, яких у художниці було чимало.

Очі янгола аж блищали, а на вустах завжди сяяла усмішка.

«Яке щастя – жити в оточенні милих людей та гарних речей», – думав янгол, мрійливо погойдуючись на сріблястій ниточці.

Хіба він знав, що щастя – річ примхлива?

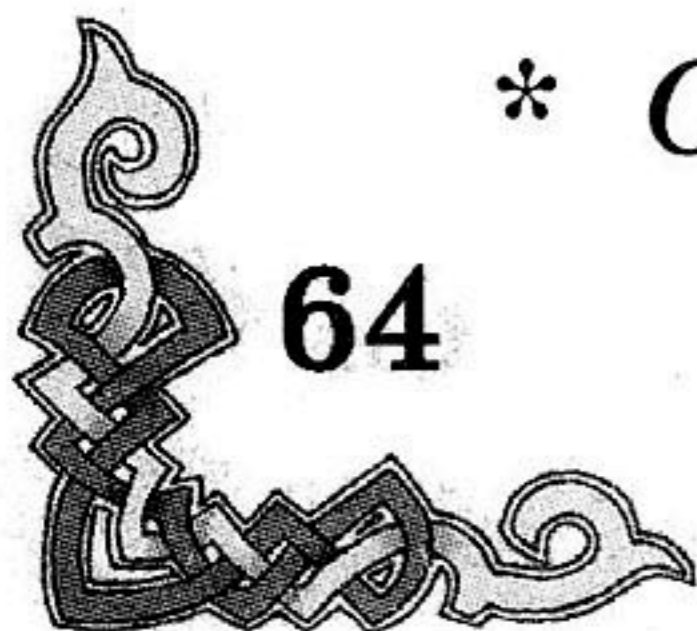
Одного літнього спекотного дня вікна в кімнаті були відчинені. Раптом залетів вітер, підхопив паперового янгола і поніс за вікно. Так і бавився ним, аж доки старезний клен піймав янгола своєю гнучкою гілкою і сховав між зеленого листя, захищаючи од вітру.

– Відпочинь, – турботливо мовив клен розгубленому мандрівникові, – зараз почнеться дощ. А вже коли вигляне сонечко, тоді й полетиш, куди тобі заманеться.

– Мені нема куди летіти, – зітхнув янгол і розповів старому кленові про те, що з ним сталося.

– Я з радістю допоміг би тобі, але не знаю як. Стрибай на нижню гілочку, може, там хтось помітить тебе і віднесе до художниці.

* *Славетний* – відомий.

...Так минуло чимало часу. Старий клен захищав янгола і від дощу, і від спеки, і від нахабних горобчиків. Та ніхто не помічав сріблясто-білого мандрівника, який гойдався на кленовій гілці, мов недоречна прикраса.

 Знайди і прочитай, як виглядав янгол. Перекажи, що сталося з янголом, коли він потрапив за вікно. Подумай, що з ним могло статися далі.

Нелегко велося там бідолашному янголові з веселими очима, та раптом угледіла його дівчинка Яринка, гуляючи з бабусею Ганною.

— Поглянь, бабусю, янгол літає! — радісно закричала вона.

Доки бабуся діставала янгола з дерева, Яринці думалося: «Що це за янгол? Звідки він? Як сюди потрапив?..»

— Ось, тримай!

— Який він гарненький! — захоплено вигукнула Яринка.

— Так, — погодилася бабуся, — янгол чарівний! Але він чийсь.

— І його треба віддати? — засмутилася Яринка.

— Певно, що так. Бачиш, тут підпис стоїть, це авторська робота, — пояснила бабуся.

— Але кому ж віддавати?

— Не знаю, — відповіла бабуся. — Підпис нерозбірливий. Мабуть, треба написати оголошення: «Знайдено сріблясто-білого янгола. Телефонувати за номером...»

Яринка розуміла, що саме так і слід зробити, проте зовсім не бажала розлучатися з чарівною знахідкою.

«Одначе нічого не вдієш, – думала дівчинка. – Може, хтось страшенно сумує за ним».

І Яринка написала: «Знайдено сріблясто-білого янгола на старому клені біля Ботанічного саду. Телефонувати за номером 123-45-67».

Тимчасово янгол оселився над ліжком Яринки. Щодня дівчинка читала йому книжки і розповідала, де була і що бачила...

Янгол помалу звикав до Яринки, йому подобалася затишна кімнатка, де було досхочу іграшок і добрих книжок. Але він сумував за своєю художницею, за її лагідними очима, м'яким голосом.

Одного разу хтось зателефонував Яринці:

– Кудись подівся мій янгол-охоронець. Покинув мене. Чи не у вас?

– Паперовий? – запитала дівчинка.

– Гадаю, що ні. Вибачте, – відповів чоловік і поклав слухавку.

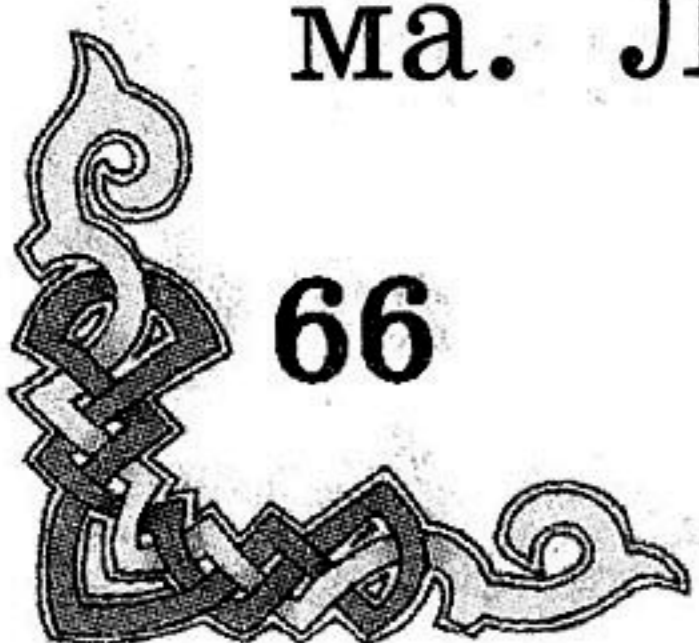
Яринка вже давно написала оголошення, та ніхто більше не телефонував. Дівчинка звикла до янгола з веселими очима і забула, що він чийсь.

Хто знайшов янгола? Як відреагувала Яринка, дізнавшись, що янгола потрібно повернути господареві? Як ти думаєш, чи залишиться янгол і надалі у Яринки?

Одного разу Яринка з бабусею збиралися на прогулянку до Ботанічного саду.

– Візьмімо і янгола із собою, – попрохала онука. – Йому сумно залишатися самому вдома. Лялька йде з нами, і він теж хоче.

— А якщо не втримаєш і його підхопить вітер? — засумнівалася бабуся.

— Ой, бабуню, точно втримаю! Нікуди він без мене не залетить! — запевнила її дівчинка.

І вони вчотирьох — бабуся Ганна, онука Яринка, лялька і янгол — пішли до Ботанічного саду.

Яринці подобалось, як звучать назви дерев та кущів, і вона із задоволенням читала їх на табличках: рододендрон гострокінцевий, шовковиця біла, бузок угорський...

Аж раптом почула:

— Дівчинко, люба, де ти взяла цього янгола?

Яринці стало тривожно й ніяково. Але незнайома жіночка, яка це запитала, так мило до неї усміхалася...

— Ми з бабусею знайшли його на дереві.

— Цього янгола подарувала дуже дорога мені людина. Я така рада, що він не загубився назавжди!

— Ми написали оголошення, але ніхто так і не зателефонував, — пояснила Яринка.

— Він тобі дуже подобається? Ти не хочеш із ним розлучатися? — запитала жінка.

— Не хочу, — чесно відповіла Яринка.

— А якщо я завтра подарую тобі точнісінько такого ж янгола-близнюка, тебе це влаштує?

— Влаштує, — кивнула головою дівчинка і, згадавши, як бабуся вчила її бути стриманою та чемною, додала: — Я буду Вам дуже вдячна! — і зняла з руки сріблясту ниточку з янголом.

А наступного дня зателефонувала художниця і запросила Яринку до себе. Коли дівчинка

з бабусею зайшли до квартири художниці, то побачили на стіні двох янголів-близнюків.

— Один з них твій, — художниця надягла сріблясту ниточку з янголом на Яринчину руку. — Я зробила його для тебе з любов'ю і подякою за те, що ти зберегла мого янгола і так шанобливо до нього ставилася.

Дівчинка відчула себе щасливою — тепер у неї був свій янгол, а головне — більше ніхто не буде сумувати...

Якою ти уявляєш собі художницю? Чого вчить нас це оповідання?

Знайди діалог між Яринкою і художницею. Прочитай його з друзями за ролями, передаючи інтонацією настрій героїв.

Прочитай твір.

Оксана Радущинська

ЩОДЕННИК СЛАВКА ХОРОБРИКА, АБО ПРИГОДИ ХЛОПЧИКА-МІЛІЦІОНЕРА

(Уривок)

...Того вихідного дня в парку було людно. На лавочках відпочивали старенькі, алеями прогулювалися мами з немовлятами у візочках, усюди бігали галасливі дітлахи. Славко сумирно чекав на бабусю, яка пішла по ліки до найближчої аптеки, і його увагу захопили троє кумедних цуценят, що вовтузилися в кошику дівчинки поруч. Намагаючись згадати породу тих рудих патлатих карапузів, Славко Хоробрик зачаровано дивився, як вони кумедно намагали-

ся вхопити одне одного за вухо, і незчувся, як опинився біля кошика з кудланями. Та не тільки Славкову увагу привернули цуценята – довкола зібрався цілий гурт дітлахів!

– Це твої? – запитав хтось у дівчинки.

– Мої, – відповіла вона.

– А як їх звуть?

– Ще ніяк, – знизала плечима власниця цуценят. – Нехай їх називають майбутні господарі.

– Ой, то ти їх роздаєш? – зраділа кирпата дівчинка з двома кісками. – А можна я візьму оте он цуценя?

Замість маленької господині відповіла тітонька, що сиділа поруч на лаві.

– Ти спочатку маєш запитати дозволу у своїх батьків. Адже цуценя – не іграшка. За ним потрібно доглядати. Біжи запитай, а тоді приходь.

Славко підняв погляд на тітоньку і зненацька побачив, як довготелесий хлопчисько крадькома запускає руку до тітчиної сумки, що без нагляду стояла в неї за спиною. За мить він спритно вийняв п'ятірню вже із затиснутим у ній гаманцем.

– Обережно, злодій! – вигукнув Славко і тицьнув пальцем у крадія.

Той щодуху кинувся навтьоки, але, зірвавшись на Славків вигук, за ним метнулися одразу кілька людей і хутко упіймали злодюжку.

– Як тобі не соромно?! – гримнув на хлопчиська вусатий дідусь, схожий на козака. –

Такою негідною справою промишляєш! Краще б урок вивчив...

Присоромлений хлопець ображено глипнув на дідуся і демонстративно відвернув голову, аби нічого не відповідати.

— У міліцію його! — запропонувала бабуся із сусідньої лави.

— Так, телефонуймо 102! — підтримала її молода мама з немовлям.

Зовсім скоро до місця пригоди прибув міліційний патруль і відразу за ним... Славкова бабуся.

— Що тут сталося, Славчику? — схвильовано запитала вона онука.

— Злодія, бабуся, упіймали, — стримано відповів Славко.

— Е ні, хлопчику, ти всю правду бабусі розповідай, — втрутився в розмову майор, який вже довідався про обставини злочину, що мало не стався.

— Про що розказувати? — ще більше сполошилася бабуся.

— Про те, що ми дякуємо Славкові Хоробрику за його уважність! — усміхнувся майор. — Хлопчик помітив злодія і одразу забив на сполох. Якби всі так рішуче діяли, то менше було б пограбованих громадян. Молодець, Славку!

Майор простягнув хлопчикові відкриту праву руку і міцно потиснув його руку. Славкові аж серце схвильовано забилося від такого прояву поваги!

— Виростеш — ставай міліціонером, — порадив майор. — Тим більше — з таким «хоробрим» прізвищем.

– У мене дідусь і тато – міліціонери, – зізнався хлопчик. – І я теж обов'язково буду, коли виросту!

– От і чудово! – зрадів майор. – Тоді, як майбутньому колезі, – честь! – і по-військовому взяв під козирок.

Славко не розгубився і відповів тим самим – дався взнаки вишкіл тата і дідуся.

Коли міліціонери – майбутній і теперішній – закінчили розмову, до Славка підійшла дівчинка із цуценям.

– Славку, ми з бабусею дякуємо тобі за допомогу і хочемо подарувати ось це цуценя, – запропонувала вона.

Дівчинка озирнулася на жінку, яку ледве не пограбували і яка виявилася її бабусею. Та схвально кивнула головою, щоб підтвердити слова внучки.

– Можна, бабусю?.. – тепер уже Славко запитально-благально озирнувся на свою бабусю.

– Ти даєш слово, що будеш за ним доглядати, вигулювати, виховувати?

– Даю! – запевнив Славко.

– Тоді я не заперечую, – погодилася Славкова бабуся.

– Дякую! – зрадів хлопчик. – Ми охоче візьмемо це цуценя!

Саме після цього випадку Славко Хоробрик став власником собаки і остаточно вирішив, що буде міліціонером та захищатиме спокій людей від усякого лиха.

Про що йдеться в оповіданні? Як Славко запобіг злочину? Що свідчить про те, що Славко скромний хлопчик? Які ще риси характеру притаманні Славкові?

Прочитай твір. Визнач, про що він.

Зірка Мензатюк

БОРЩ

Жили собі тато з мамою і мали донечку й синочка. Доню звали Олеся, а сина – Івась. Доня була вже школярка, а синок – маленький. Хороше, розумне хлоп'я, чубчик у нього білявий, тільки ж, на лихо, дрібне, та худе, та бліденьке. Батьки вже й так і сяк клопоталися – нічого не помагало.

Коли це одного разу зайшла до них знайома знахарка, що розумілася на різному зіллі. Подивилася на Івася, похитала головою.

– Знаю, – каже, – як вашій біді зарадити. Треба, щоб зібралися сім мудрих лікарів, а восьмий такий собі, та й дали Івасеві кожен свого ліку. Тоді він поправиться.

Почувши таке, тато з мамою ще гірше зажурилися. Це ж стільки пігулок дитині ковтати, аж від восьми лікарів.

І Олеся засмутилася. Вийшла на город, сіла на межу коло бурякової грядки.

– Де тих лікарів узяти? – мовила вголос, задумавшись. – Мудрі то ще знайдуться, але хто признається, що він такий собі лікар?

– Еге ж! Я й справді мудрий лікар, а не який-небудь, – відповів хтось Олесі.

Глянула вона, аж то – буряк червоний! Стоїть гордовито, листя в боки, чуб кучерявиться.

– Я, – каже, – добрий і на рани, і щоб не болів живіт. Я вже не одному недужому поміг.

– Маєш тобі! Лікар у нас на городі! – здивувалася Олеся.

– Я теж мудра лікарка, я лікую від різних хвороб, – почулося з іншої грядки. То капуста не втерпіла, що не її хвалять.

– От і друга знайшлася, – зраділа Олеся. – Чи тут часом немає ще й третього лікаря?

– Як нема? – відгукнулася морква. – Хіба хтось краще за мене полікує очі? Звісно, ні!

– А я гостра, як ніж, тому болячки мене бояться! – виткнулася й цибуля.

– У мене навіть лушпиння помічне! – обізвалася квасоля.

– А про мене забули? Я лікую й сира, й печена, – похвалилася картопля.

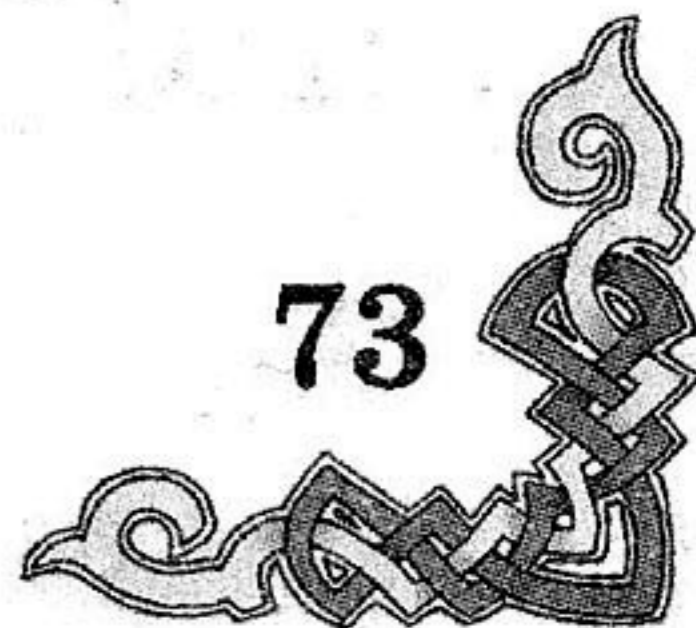
Перелічила Олеся – вже їх шестеро.

– А сьомою буду я, петрушка! – пролунав тоненький голосок із зеленої грядки. – Я й недуги долаю, і красуням помагаю – їхні личка хороші вибілюю!

– Ось і є мудрі лікарі, – втішилася Олеся. – Якби ще знайшовся такий собі...

І вона роззирнулася по городу, аж за тин подивилася. А за тином, на узліссі, виріс гриб-боровик, шапка – як тарілка.

– Візьміть, – каже, – і мене до гурту! З мене лікар не вельми вправний, зате як страву присмачу та припахчу, то й недужий їстиме.

— Чудово! — заплескала в долоні Олесья. — Є й восьмий, такий собі лікар. Ходіть-но зі мною в хату!

Побачила її мама та й питає:

— Що ти, Олесью, принесла? Хочеш, аби я борщу наварила?

— А зваріть, мамо. Будуть ліки для Івася.

Мама й заходилася варити. Накришила буряка — то лік перший, налущила квасолі — то другий лік, додала моркви, капусти, картоплі, петрушки, засмажила цибульки — от і є сім ліків, а з гриба-боровика лік не дуже, зате ж пахощі! Покуштувала:

— Солі саме враз, бурякового квасу досить, вкину ще червоного перцю, трішечки, одну дрібочку, та ще сметанку-білянку — ось і готово!

Аж тут хтось у вікно: стук-стук!

— Хто там стукає?

— Я, дощ! Ви для мене смачного борщичку зварили? Бо він мені пахне аж у хмари.

— Винесемо й тобі, якщо поллеш грядки, — сказала йому мама.

— Це я вмю! — зрадів дощик і затанцював по городі.

Тим часом Івась уместився за столом:

— Дайте, мамо, й мені борщу! Того, що за ним дощик прийшов.

Мама подала; з'їв Івась ложку борщу — ліва щічка порожевіла, з'їв другу — права зарум'яніла, виїв усю миску та й засміявся. Бо як не засміятися, як не подужчати від хорошого, червоного, здорового борщу!

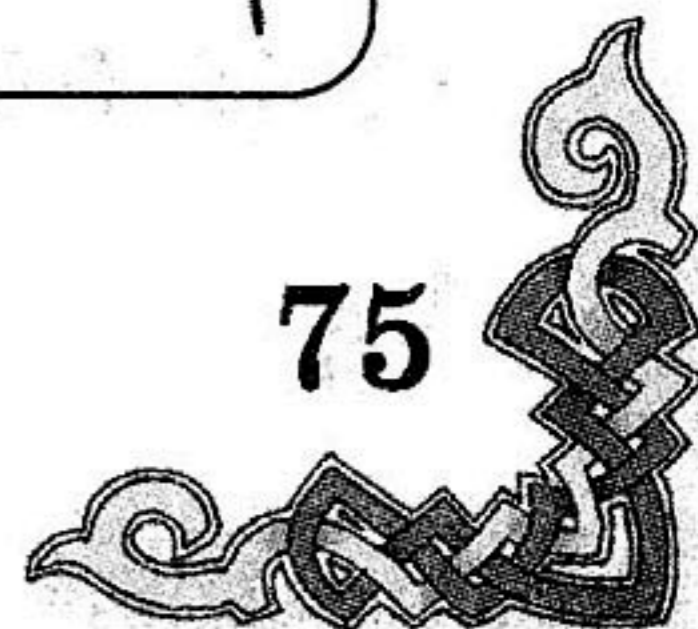
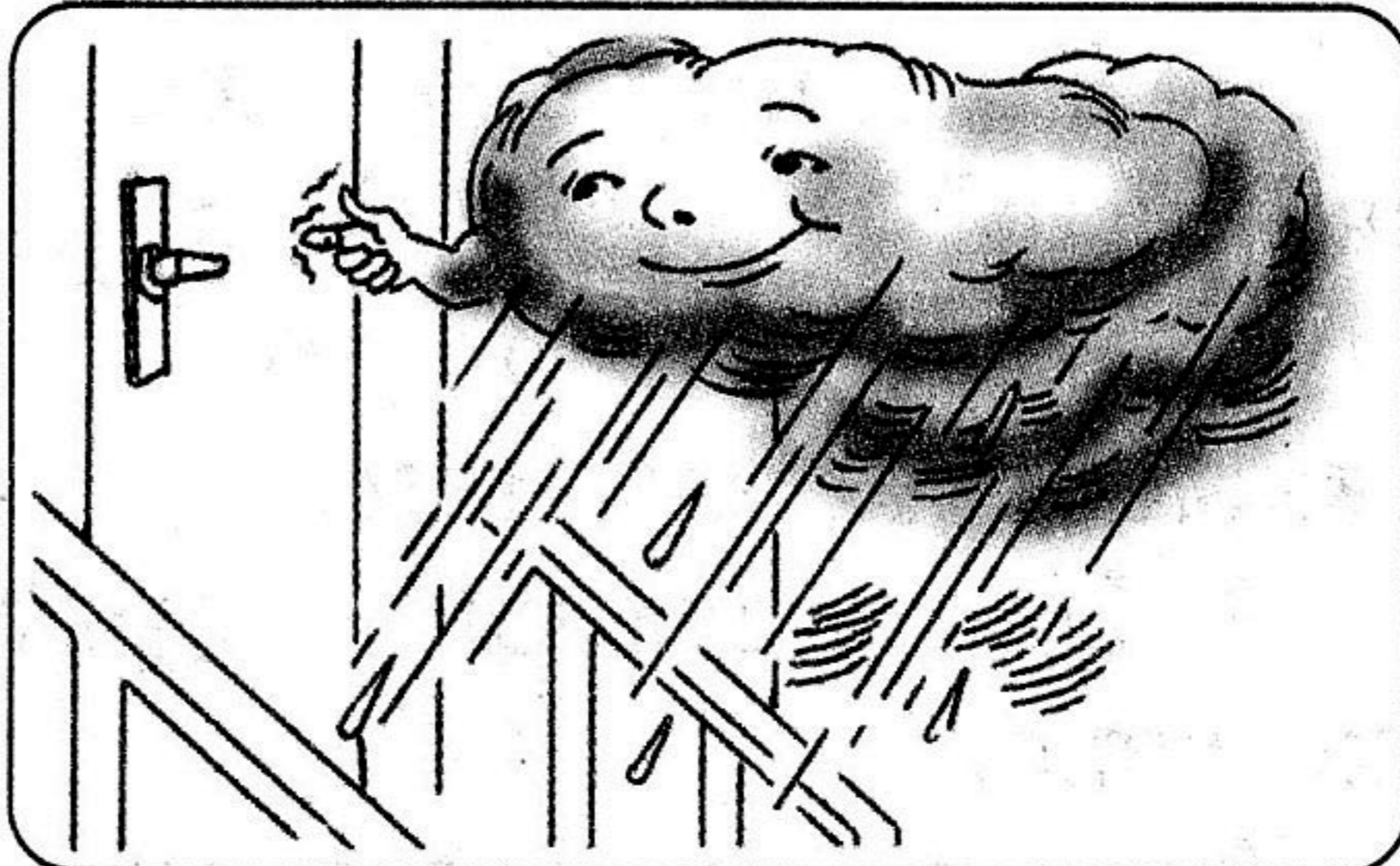
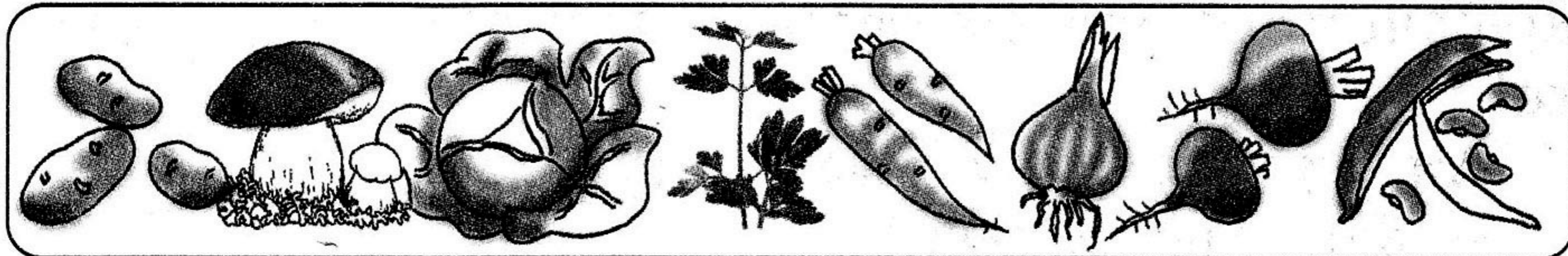

Які ліки допомогли Івасеві набратися сил? Пригадай, які овочі потрібні для того, щоб приготувати борщ. Що казкового є в цьому тексті? Що є правдою в оповіданні «Борщ»? Чим рослини можуть бути корисними для людей?

Перекажи твір за малюнками.

Пригадай або склади загадки про рослини, з яких варять борщ.

Відомий фантазер і винахідник, улюбленець багатьох дітей, герой казки Миколи Носова Незнайко написав маленькі віршики. Але всі, хто їх читав, не зрозуміли, про що вони. Прочитай віршики-небилиці і з'ясуй, що Незнайко написав неправильно.

* * *

У садочку в мене миле
Синє яблучко вродило.

* * *

Щойно з'їв лимон чудовий,
Він солодкий, він медовий!

* * *

У моєї тітки Насті
Є смородина довгаста.

* * *

Під Києвом непоганий
Зібрали врожай бананів.

* * *

Я збираю полуниці
У вовняних рукавицях.

* * *

На бабусиній тополі
Назбирали ми квасолі.

* * *

На зеленому куці
Морква виросла вночі.

Прочитай про пригоди твоїх однолітків.

Всеволод Нестайко

ПРИГОДА В КУКУРУДЗИ

(Скорочено)

Ви, звісно, знаєте, що є такий острів – Ява. Ну, так Ява – це не острів. Ява – це мій друг і напарник. Ява Рень. Оно, чуєте, носом шморгає. Так, як він, ніхто в світі не шморгає носом.

Чого він Ява, питаєте?

Та то він себе сам так назвав, коли йому ще й року не було. Чи то воно, пискля мале, хотіло сказати: «Я Ваня», а вийшло: «Ява». Чи то «Іван» у нього так прозвучало (бо насправді його Іваном звати), але приклеїлось оте «Ява» до нього на все життя.

Гарний хлопець Ява. Мій найкращий друг.

Видумляка – якого світ не бачив. Весь час різні штуки вигадує.

...І як же я здивувався, коли раптом Ява запропонував:

– Давай, Павлушо, введемо новий сорт кукурудзи. – Кукурудза, – каже, – дуже важливий сільськогосподарський продукт, і виведення нових її сортів – справа великої державної ваги. І взагалі селекціонери* дуже шановані люди – не менше космонавтів. Он-де моя мати, дивись, і депутат, і в Київ на наради їздить, і в президії завжди сидить.

Слухав я, слухав, а тоді не вдержався.

* Селекціонери – науковці, які виводять нові сорти рослин.

— Тю, — кажу, — на тебе! Таке говориш — як на зборах. Теж іще знайшов веселу справу — кукурудзу вирощувати...

Подивився він на мене, скривився презирливо.

— Ти, — каже, — знаєш, що б це для мене було, якби я винайшов новий сорт кукурудзи! Який би це вихід був! Е-ех! Ніяке письмо, ніякі штани не були б для мене страшні. Почала б мати мене за штани або письмо лаяти, а я їй тільки — раз! — новий сорт кукурудзи. Вона — ах! — і про все на світі забула.

З письмом у Яви була трагедія. Не давалося Яві оте письмо, або, як його ще наша вчителька називає, — чистописання.

Крім письма, було у Яви ще одне слабке місце — штани. Штани на Яві горіли. Будь-які нові штани з будь-якого найцупкішого матеріалу за півмісяця перетворювалися на мотлох.

— Ти розумієш, — переконував він мене, — це ж цікаво. Може, ми справжніми селекціонерами станемо. Нас уся країна знатиме.

— Ні, — кажу, — не хочу. Я хочу льотчиком. Та я їй не вірю, щоб ми щось вивели. Це ж кебету треба мати* і знати до біса. Ні!

— Ну їй маруда ж ти, Павлушо.

Сильно ми тоді посварилися. Правда, за два дні їй помирилися, але про кукурудзу більше не згадували. Зразу після школи я поїхав у гості до дядька в інше село, а коли приїхав, Яви не застав — він у табір до моря подався.

* *Кебѣту трѣба мѣти* — бути розумним, тямущим.

Як звали героїв твору? Чому Яву так називали? Знайди в тексті, де про це написано. Чому хлопці посварилися?

Визнач, у яку пору року могла відбуватися розмова між хлопцями. Як це можна визначити? Придумай продовження історії.

Так ми з ним ціле літо майже не бачились. І зустрілися тільки, як почалися заняття в школі. Я, певна річ, геть зовсім забув про ту розмову, що була у нас навесні. І раптом він каже:

— Знаєш, Павлушо, а я ж новий сорт кукурудзи таки посадив на материній ділянці. Поліз я раз на горище, шукав коліщатко те, що ти мені подарував. А в нас, ти ж знаєш, на горищі завжди валяється кукурудзяних качанів до біса. Шукав я, шукав коліщатко і раптом натрапив на качан. Аж підскочив. Такий, я тобі скажу, качанище — ну як порося. Зроду такого не бачив. І стрельнуло мені — йой, та це ж, мабуть, новий сорт кукурудзи сам вивівся випадково, і ніхто про це не знає. Ох і насіння! Якби я тобі однією насіниною по лобі вцілив — отакенну гулю б набив... Пішов я крадькома на материну ділянку, — саме годяще місце, бо ж і добрива там, і земля будь здоров, — повиколупував те, що було посаджено, і цілий рядок своїм сортом засадив. Ще й кілочки повтикав — для пам'яті, щоб не сплутати.

— Давай, — кажу, — раз таке діло, треба йти. Тим більше, за тиждень-півтора кукурудзу

збиратимуть. Збере комбайн твій сорт – дідька лисого ти його тоді знайдеш.

Перекажи, що сталося, поки хлопці не бачилися.

Розмова ця відбулася на великій перерві. А коли скінчилися уроки, Ява сказав:

– Ходімо.

Пішли ми.

Йдемо ми та й ідемо. Вже й села не видно.

Звернули ми зі шляху і – в кукурудзу. Ява попереду, я – за ним. І одразу – наче в джунглі потрапили. Ох і густа кукурудза! Руками весь час доводиться листя розсувати, щоб по пиці не вдарило. А тут іще й портфель заважає – чіпляється. Яву я одразу з очей згубив. Тільки за шурхотом чую, куди йти.

У мене вже двічі портфель з рук випадав, і щоку я подряпав об шорстке кукурудзяне листя.

– Слухай, – кажу, – ти ставай навкарачки і повзи. Бо так ніколи тих кілочків не побачиш.

Сказав – і собі став на чотири, портфель у зуби, щоб не заважав, і порачкував, наче собака в цирку. Повзу і мовчу – з портфелем у зубах багато не наговориш. Навсібіч роздивляюсь – кілочки шукаю. З розгону просто носом у Явині штани ткнувся. Дивлюсь, він теж із портфелем у зубах. Сіли ми, портфелі з рота повипускали – відсапуємось.

– Знаєш, – кажу, – давай планомірно. Прочешемо цей шмат за всіма правилами. Ти в

один бік повзи, а я в другий, а потім зійде-
мось. Кукурудза ж квадратно-гніздовим по-
саджена, по квадратах і будем прочісувати.

Ява зразу повеселішав:

– Правильно. Я давно казав, що ти геній,
Павлушо. Тільки давай портфелі тут залишимо,
а то дуже важко їх у зубах тягати.

Поклали ми портфелі й розповзлися – я в
один бік, Ява в другий.

Рачкував я, рачкував, і прямо, і зигзагами,
коліна вже всі пообдирав, а кілочків нема.

– Яво-о! – кричу. – Давай назад!

– Давай!

Порачкував я назад. Уже давно повинен був
би я зустрітися з Явою, а його все не видно.
І не чуть.

– Яво! – гукаю нарешті.

– Агов! – чується десь далеко праворуч.

– Яво! – роздратовано кричу я. – Куди ти
поповз, хай тобі! Не туди ти повзеш.

– Це ти, – гукає він, – це ти не туди
повзеш. Я повзу правильно.

Отак перегукуючись, ми почали підповзати
один до одного. Нарешті підповзли.

– Ну, – питаю, – знайшов?

– Знайшов? Знайшов? – перекривляє він. –
Якби знайшов, я б ото до тебе повз хіба? Я б
тебе гукав?

– Ну, – кажу, – досить. Я пішов додому.
Я їсти хочу. Де мій портфель?

– Там, де ти його поклав.

Ліг я на землю, почав роздивлятися. Поро-
ху наковтався, а портфеля не бачу.

І поповзли ми шукати портфелі. Тепер ми не розповзалися, а трималися купи. За півгодини ми втямили, що знайти портфелі у цих кукурудзяних джунглях не легше, ніж оті кілочки. Коліна пекло вогнем. І коли ми нарешті підвелися, то мало не попадали — ноги залякли і підгиналися, не хотіли держати.

— Яво, — сказав я, — давай плюнемо на портфелі й підемо додому. Пообідаємо, а тоді прийдемо по портфелі. А то я так їсти хочу, що аж у голові паморочиться.

— Знаєш, давай, — зразу погодився Ява.

І Ява бадьоро рвонув уперед. Я — за ним. Незважаючи на біль у ногах, ми йшли дуже швидко, майже бігли. Кукурудзяне листя хльоскало нас по щоках, лізло в очі, дряпало руки. Та ми не звертали уваги. Ми хотіли їсти.

Йти ставало дедалі важче.

Розкажи, чому і як хлопці заблукали на кукурудзяному полі.

— Яво, — сказав я, хекаючи, — щось ми дуже довго йдемо.

Ява мовчав.

— Ні, — кажу я, ледве тримаючись на ногах, — це ти мене сюди завів. Ти й виводь.

Ява безсило опустився на землю.

— Я б вивів, — сказав він, відсапуючись, і ліг горілиць. — Я б вивів, якби ти не почав повзати хтозна-куди і не заплутав мене. А тепер я не знаю.

Зітхнувши, я ліг поряд із Явою. І раптом у мене виникла ідея.

— Яво, — кажу, — а що, як вилізти і подивитися, куди йти.

— Ну, давай спробуєм.

Ми вибрали найвищу і найтовщу кукурудзину, я притулився до неї спиною, сплів пальці рук, щоб вдержати Яву, коли він на них ногою стане, і сказав:

— Ти більше на мене спирайся, а за кукурудзину тільки держись.

— Добре, добре, — сказав Ява і, крекчучи, почав дряпатись на мене.

— Яво, — кричу, — швидше дивись, я падаю. — І... щось затріщало, зашуміло, завищало, наче бомба в кукурудзу гепнула.

Я лежу, вгрузнувши носом у пісок. У роті — пісок, у вухах — пісок, очі запорошені.

— Яво! — підхопився я. — Це дурниця якась. Цього не може бути, тому що це неможливо. Ще ніхто в світі не губився в кукурудзі. Ми просто пішли не в той бік. Я добре пам'ятаю, що, коли ми йшли, сонце нам було в спину. Ходімо назад.

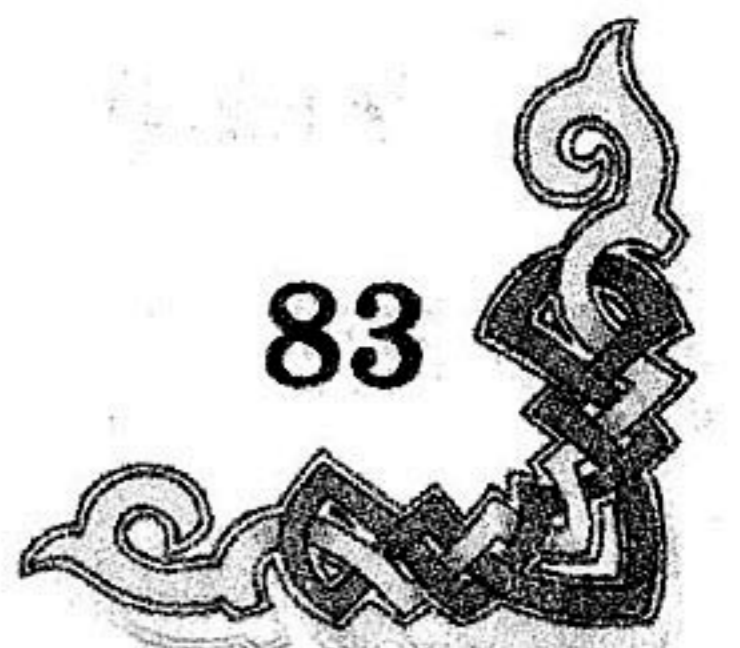
Спершу Ява недовірливо поглядав на мене. Але я говорив, мабуть, так переконливо, що він підвівся.

— Хтозна, може, й правда. Ходімо. — І ми поплентались назад.

В очах мигтіло і зеленіло.

Ми знову лягли на землю. Довго ми лежали.

Було тихо. Лише жорстке кукурудзяне листя шурхотіло над нами. Навіть пташок, навіть коників-стрибунців не було чути.

— А що як ми зовсім не виберемося звідси, — тихо сказав Ява. — І ніхто не знає, куди ми пішли. І нас не знайдуть. І ми загинемо. І за два тижні комбайн разом із кукурудзою збере наші кісточки.

— Було б, — кажу, — пообідати. Усе-таки довше б продержались. А так на ранок і повмираємо.

На згадку про обід мені так закортіло їсти, що я мало не заплакав.

Як ти гадаєш, що робитимуть далі хлопці, щоб знайти дорогу додому?

— Яво, — кажу, — давай гукати людей. Давай людей гукати, Яво.

Але Ява був стійкіший за мене.

— Ти що, — каже, — щоб сміялися? Здорові хлопці серед білого дня в кукурудзі «рятуйте» кричать.

— Нехай, — кажу, — аби було кому сміятися.

— Ні, — каже Ява, — якщо вже так, давай краще співати.

— Нехай, — кажу, — хоч співати.

І ми затягли перше, що на думку спало. А першою зринула пісня, яку ми часто чули по радіо.

— На пыльных тропинках далёких планет...
— жалібно-жалібно виводив Ява.

— ...Останутся наши следы... — ще жалібніше підтягував я.

Довго ми співали. Всі пісні, які знали, майже всі проспівали. Особливо чогось добре співалися ті, що починалися з «ой». «Ой у полі

могила», «Ой я нещасний», «Ой не світи, місяченьку», «Ой чого ти, дубе», «Ой одна я, одна», «Ой у полі жито». «Ой» – ми рывкали так, наче нас хто в бік штрикав.

Ми лежали, знесилені від голоду, від пісень, від безнадійних думок.

Я чогось засунув руку в кишеню і раптом намацав там щось тверде. Витяг і аж ойкнув. Та це ж цукерка, яку я ще вчора забув з'їсти! Та ще й м'ятна. Це ж і пити менше хотітиметься.

– Яво, – хриплю, – дивись!

Ява глянув і зітхнув.

Цукерка злежалася в кишені, підтала, обгортка прилипла так, що й зубами не віддереш. Раніш я б її, мабуть, просто викинув. Але тепер це була така цінність, що ой-йой-ой!

Я обережно розкусив цукерку навпіл. Але невдало – одна частинка вийшла більшою, друга – меншою. А ще кусати – тільки покришиш.

Я зітхнув і простяг Яві більшу.

– Чого це? Давай мені ту.

– Ні, – кажу, – бери. Ти більше їсти хочеш.

Ми намагалися смоктати цукерку якомога довше, але за кілька хвилин у роті вже й смаку не лишилось. Їсти захотілося ще дужче. І їсти, і пити. Особливо пити. Незабаром ми навіть забули про голод. Пити, лише пити хотілося нам. Отепер тільки відчули ми себе по-справжньому нещасними. Ледь ворушили ми пересохлими губами. Сонце почало сідати.

Наближався вечір. Ми з жахом думали про своє майбутнє. Ми не бачили виходу.

І раптом просто з неба, десь близько, хтось дуже голосно сказав:

– Говорить Київ. Вісімнадцята година. Передаємо бесіду на тему «Кукурудза в сільському господарстві».

Нас – наче хто підкинув.

– Яво, – кричу, – це ж радіо у селі заговорило. Ми врятовані!

А він:

– Павлушо! Побігли, поки говорить. А то замовкне, знову заблукаємо.

І ми побігли. Ох же ж і побігли ми! Аж зашуміло.

Та не встигли ми пробігти кілька кроків, як Ява об щось перечепився і гепнувся на землю. Я з розгону – на нього. Прочумались, посідали, дивимося – а то наші портфелі. Ну як у казці прямо. Ми так і засміялися дурним щасливим сміхом.

Коли ми вже були в селі, Ява задумливо сказав:

– Радіо все-таки це вещь!

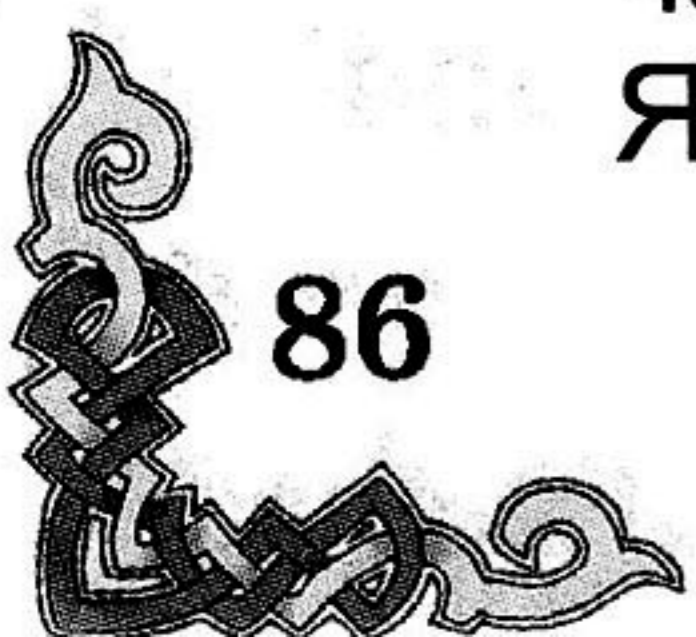
А я сказав:

– І кукурудза теж – сила. І таки треба було б вивести який-небудь новий сорт, га? Ну та про це ми ще поговоримо...

Знайди й прочитай епізод, у якому йдеться про цукерку. Про що свідчить цей епізод?

Про що цей твір? Добери заголовки до кожної частини твору. Чи бували між друзями сварки? Якщо так, то чим вони завершувалися?

Уважно прочитай твір. Які квіти згадуються в ньому?

За Оксаною Луцевською

ДЗВІНОЧКИ

Пані Калина Півник жила на самісінькій околиці села. Пані Калина була найкращою квітникаркою на весь край, мала не просто хист, а, як кажуть, дар Божий, Господню іскру. То ж і люду багато до неї приходило: хтось ішов по насіння, хтось – по цибулинки, хтось – за порадами, а ще хтось – задля квітів...

Пані Калина завжди всіх зустрічала зі щирою приязною усмішкою та добрим словом.

– Пані Калино, – гукає мала Марічка, – чи не підкажете, як краще розсадити півонію навколо хати?

– Підкажу і допоможу, – відповідала жінка і йшла на інший край села, щоб допомогти.

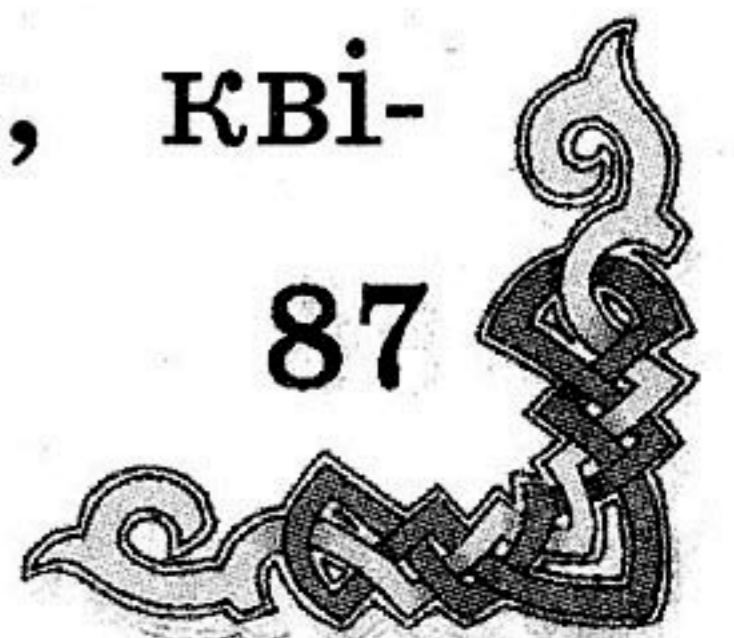
А іншим разом сусіди, йдучи на весілля, запитували:

– Пані Калино, а чи не подарували б Ви нам квіти, бо йдемо молодих вітати?

– Ой, будь ласка! – відповідала господиня й вибирала найкращі квіти для букета.

У її руках будь-яке насіння оживало, від приязних слів виходило з-за хмар сонечко, а від квітів, що вона ростила, сяяла сила любові та злагоди. І на базар виходила лише для того, щоб подарувати людям квіти.

Усе подвір'я пані Півник було схоже на квітник – куди не глянеш: квіти, квіти, кві-

ти... Від ранньої весни: по один бік тину – крокуси, примули, нарциси, тюльпани; по інший – фіалки, маргаритки, ледве розпущені іриси, набухлі пуп'янки півонії, а посеред двору звідусіль – голосні срібні дзвіночки. Скрізь-скрізь – безліч розмаїтих дивовижної краси квітів, які пані Калина плекала рік у рік із самої юності.

Та й сама пані Калина Півник була дуже схожою на квітку – на чорнобривця, на пишного чорнобривця. Квітницарка мала очі чорні-чорні, лице кругле, на щоках рум'янець цвіте, кучеряве волосся руде, як вогонь.

Та одного літа була страшна спека, і всі квіти в пані Калини погоріли на сонці. Наступного року зацвіли лише дзвіночки. Отже, потрібно було купувати розсаду...

Пані Калина збрала дзвіночки й вийшла на базар, щоб продати їх, а за виручені гроші купити нову розсаду квітів. Люди підходили до неї, щоб одержати в подарунок букетик, а жінка називала ціну тих букетиків. Незадоволені ті відходили і все дивувалися, чому раптом пані Калина почала продавати свої квіти...

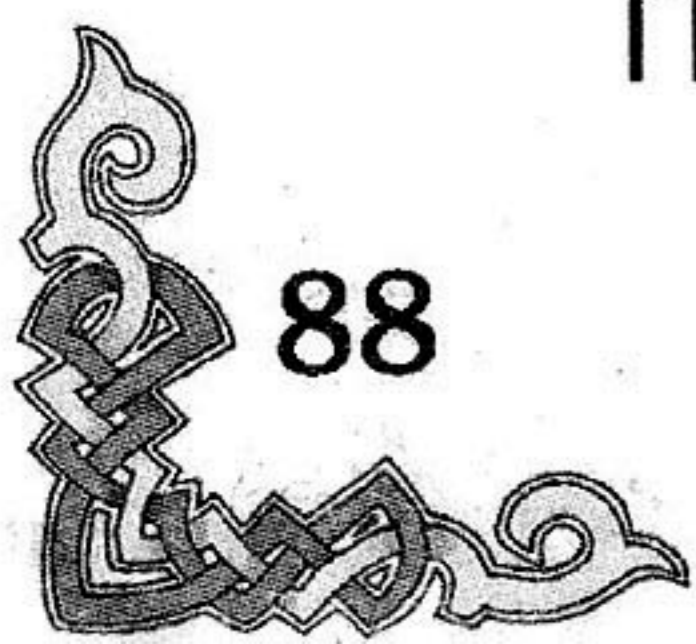

Якою була пані Калина Півник? Що здивувало людей на базарі? Чому пані Калині Півник довелося продавати дзвіночки?

Знайди опис зовнішності Калини Півник. Прочитай його. Такий опис називають **портретом персонажа**. На яку квітку була схожа пані Півник? «Намалюй» словами, якою ти уявляєш собі цю квітку.

Розкажи, як Калина Півник робила людям добро. Придумай кінцівку оповідання.

РОЗДІЛ V

МОЯ БАТЬКІВЩИНА

Прочитай вірші і скажи, що в них спільного.

Ганна Чубач

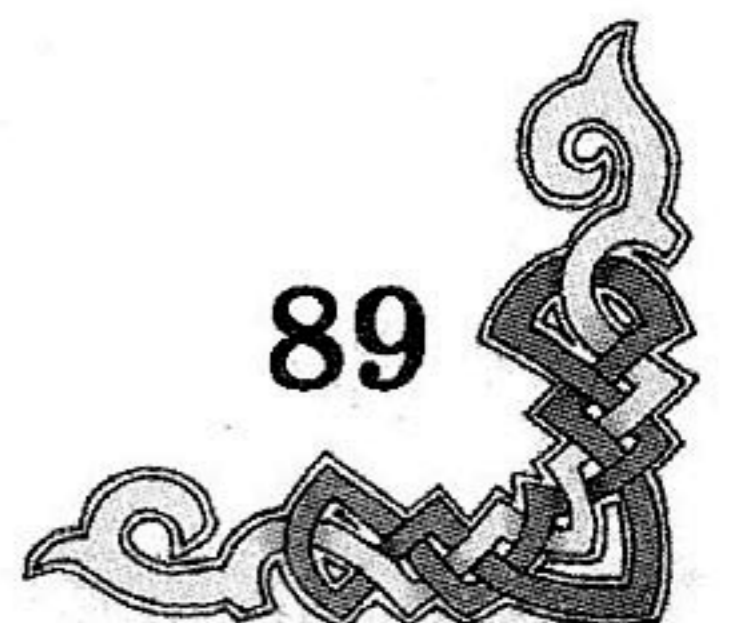
ПРАПОР

Прапор нашої України
Має колір жовто-синій.
І повинен кожен знати,
Як два кольори єднати:
Синє небо – верхня смуга,
Жовте поле – нижня смуга.
Я підношу із любов'ю
Прапор ніжнокольоровий.

Олександр Олесь

* * *

Синій, як море, як день, золотий –
З неба і сонця наш прапор ясний.
Рідний свій прапор високо несім!
Хай він, уславлений, квітне усім!
Гляньте, на ньому волошки цвітуть.
Гляньте, жита в ньому золото ллють.
З жита, з волошок наш прапор ясний.
З неба і сонця, як день весняний.

Які ще символи України ти знаєш?

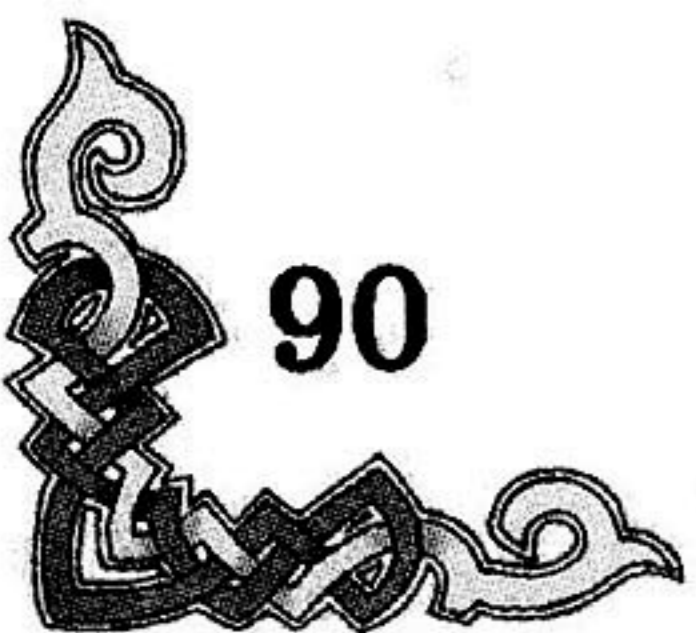
Прочитай текст пісні «Пісня на добро» і скажи, які почуття висловив поет-пісняр (так називають тих, хто пише тексти для пісень) у своєму творі.

Юрій Рибчинський

Гей, на видноколі –
Клени і тополі,
Там вишнева ніч згора.
Там, в прозорій тиші,
Квітень вірші пише,
Травень на сопілці гра.
Там дитинства весни,
Райдуг перевесла,
Там початок всіх шляхів.
Там мене співати
Вчила сива мати,
Бути щедрим батько вчив.

Яблунева, солов'їна
В моїм серці Україна,
В моїм серці сонячний Дніпро.
Щира, світла, промениста
Хай усіх єднає пісня,
Хай лунає людям на добро!

Гей, на видноколі –
Ранки ясночолі,
Гори, ріки і поля.
Роки там ясніють,
Там сади рясніють,

Там співа моя земля.
Щирим добрим людям
В радісний, щасливий день
Зорі України,
Квіти України,
Буйний сад її пісень!

 Знайди у вірші слова, які засвідчують любов поета до України. Як у вірші змальовано красу України?

 Прочитай вірші про Батьківщину. Визнач, як кожний автор передає свою любов до України.

Роман Купчинський

Україна – край мій рідний...
І веселий, і свободний*,
І великий, і багатий.
Де є в світі кращі ріки,
Як Дністер, Дніпро-Славута?
Хто покине їх навіки,
Тому в серці вічна смута**.
Де є в світі кращі гори,
Де таке повітря свіже?
Де шумлять так гарно бори
І хвилює спіле збіжжя?
Де ясніше сонце світить,
Де гарніше зорі сяють?
Де ж солодше пахнуть квіти –
Як у нашім любім краї!

* *Свобідний* – вільний, незалежний.

** *Смута* – туга.

Із чого для автора вірша «Україна – край мій рідний» складається Батьківщина? Що для нього є найкращим у світі? Розкажи про свою Батьківщину.

Назви рими у вірші «Україна – край мій рідний».

Платон Воронько

ЖУРАВЛИКИ-ЖУРАВЛІ

Журавлики-журавлі,
Де літали ви, малі,
Де бували?
– Ми у теплі краї,
У казкові гаї
Мандрували.
– Розкажіть, журавлі,
Як на дальній землі
Зимували?
– Ми в казкових гаях
Все по рідних краях
Сумували.

Як називають розмову між двома або кількома людьми?

Визнач, між ким відбувається діалог у вірші «Журавлики-журавлі». Про що ця розмова? Де і чому сумували журавлі?

Прочитай твір.

Олена Пчілка

КУЛИКОВЕ БОЛОТО

Як настала холодна осінь, журавель збирався в інший край та й каже куликові:

– Ось ну лишень, куличе, рушай і ти! Коли б ти знав, які хороші сторони є на світі! Тепло там та гарно, та всяка всячина росте й плодиться.

– Дарма, – каже кулик, – мені й тут добре! Нема у світі нічого кращого над моє болото! Не бійсь, і тобі закортить вернутись до нього.

Чому так кажуть: «Кожен кулик своє болото хвалить»?

Чого вчить це оповідання?

Прочитай вірш. Розглянь малюнок. Яку квітку на ньому зображено? Якого вона кольору? Що означає вираз «барвінкові очі»?

Климентій Михайлюк

РОСТИ, РОСТИ, НАШ БАРВІНКУ

Рости, рости, наш барвінку,
рости-розвивайся.

Наша славна Україно,
над світом здіймайся!

Як смерека і тополя
шумлять в небі верхом –
Наша рідна Україна
над горами й степом.

Які ще дерева, окрім смерек і тополь, ростуть в Україні? Які кущі найчастіше згадують, говорячи про Україну?

Розкажи, які квіти є в українському віночку. Як ти вважаєш, чому саме ці квіти вплітали у віночок? Намалюй його.

Прочитай вірш. Про що в ньому йдеться?

Климентій Михайлюк

КАЛИНА

На подвір'ї кущ калини,
Мов сопілочка, співає,
Повні кетяги низенько
Над землею опускає.

Я калину не ламаю –
Хай подвір'я пломенить,
Бо калина – символ краю,
Що в душі моїй зорить.

Без калини Україна –
Як дівчина без вінка.
Хай цвіте моя калина,
Полум'яна і п'янка.

Розглянь уважно фотоілюстрацію і скажи, яку рослину на ній зображено.

Що ти знаєш про цю рослину? Де вона росте? Чим вона корисна?

Ти вже знаєш, що в Україні є державні символи. Це – прапор, герб і гімн. А про які символи України йдеться у віршах «Рости, рости, наш барвінку» та «Калина»?

Які українські народні символи ти знаєш?

Прочитай вірш виразно. Вивчи його напам'ять.

РІДНИЙ КРАЙ

Свої рідненькі береги
Я бачу вже здаля –
Там рідний край мій дорогий,
Вітчизна там моя.
До пристані пливем щодня,
Де бур нема і хвиль,
Світліє день, щезає мла:
Проїшли останню з миль!

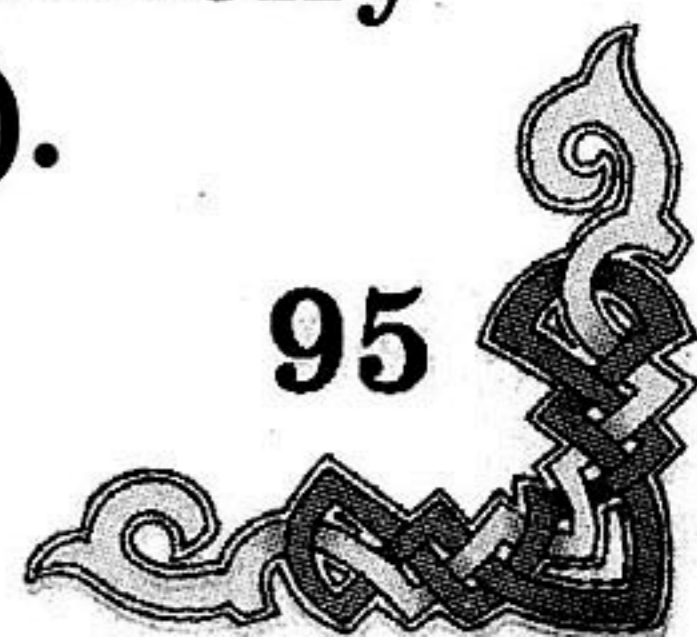
О рідний, дивний берег мій,
До тебе я доплив,
Тут всі мої, і я тут свій,
Припав до рідних нив.

Прочитай ще раз вірш «Рідний край» і знайди слова, які доводять, що поет любить свою землю.

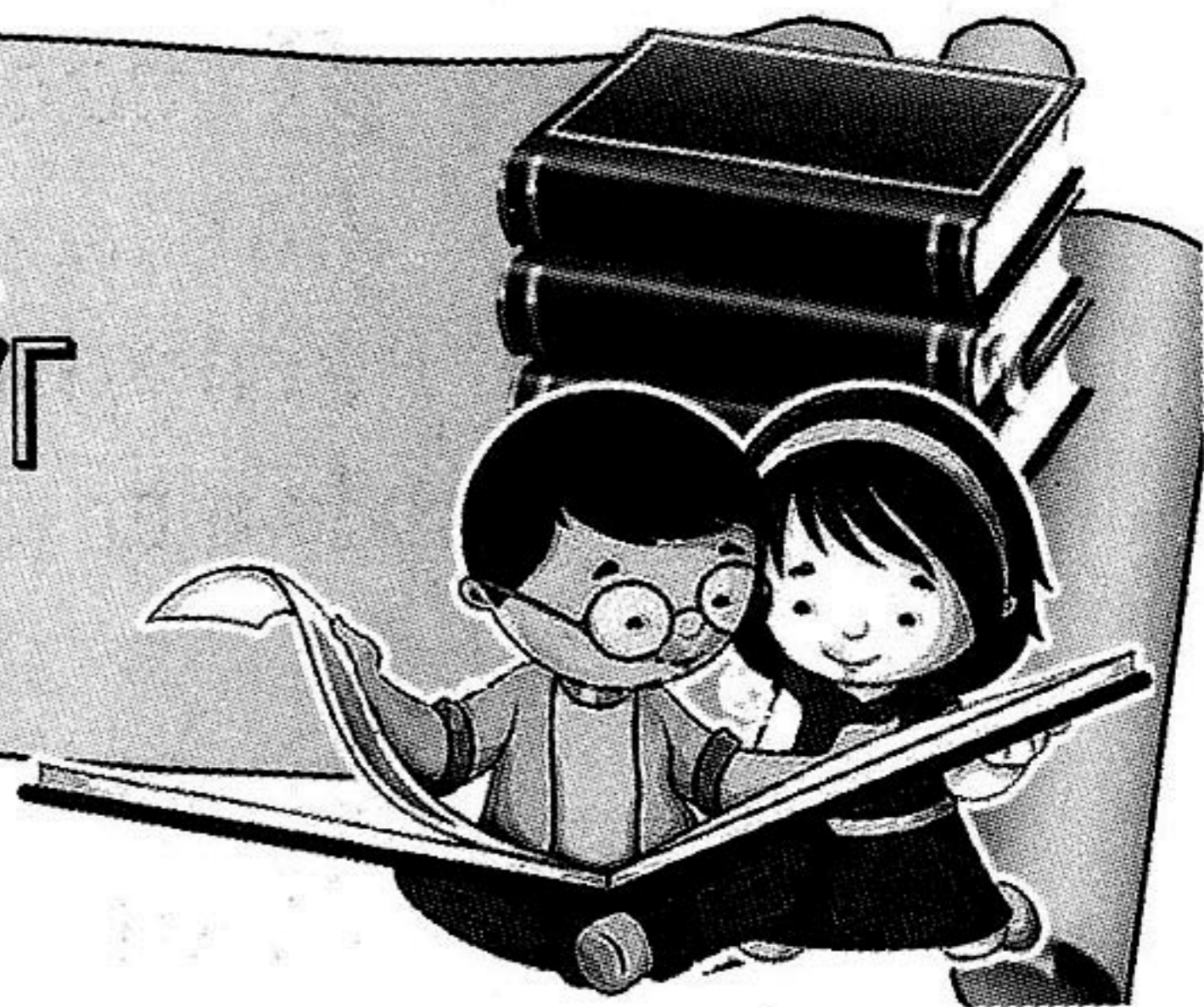

- ❖ Найдовший музичний інструмент у світі – це українська трембіта. Її довжина може сягати чотирьох метрів, а її звуки чутно більш ніж за десять кілометрів.
- ❖ Серед досягнень українського літакобудування – найбільший у світі літак «Мрія», а найпотужніший – «Руслан».
- ❖ Протяжність найдовшого у світі тролейбусного маршруту складає 86 кілометрів, а проходить він у Криму між Сімферополем та Ялтою.
- ❖ Найглибша в світі станція метро – «Арсенальна» Київського метрополітену (знаходиться на глибині 105 метрів).

РОЗДІЛ VI

КНИГА – МІЙ ДРУГ

Чому кажуть: «Книга – джерело знань»? Які бувають книжки? Де можна побачити книжки? Де можна купити книжку? Де можна взяти книжку в тимчасове користування?

Прочитай прислів'я й поясни, як ти його розумієш.

Книга – маленьке віконце, а через нього увесь світ видно.

Підготуй розповідь про те, які книжки ти читаєш.

Прочитай вірш. Чи любиш ти читати?

Володимир Лучук

КНИГОЛЮБКА

Хтозна вже відколи
Я люблю читати.
Якби не до школи –
Не лягала б спати.

Я люблю читати
Часто до півночі,
Поки пелехаті*
Ляжуть сні на очі.

* Пелехаті – волохаті.

Я засну, раденька, –
Сплять разом зі мною
Явори Шевченка
Над Дніпром-рікою.

В сні не знаю, де я, –
Лину в піднебессі,
Я в руках лілея
Українки Лесі...

На столі розкрита
Книжечка весела –
Хитрий лис Микита
В мандри йде на села.

Я б хотіла вміти
Швидко так читати,
Щоб усі на світі
Книги прочитати.

 Що ти можеш сказати про дівчинку, описану у вірші? Твори яких авторів читала дівчинка? Яке бажання має героїня вірша?

 – Петрику, чому ти не працюєш разом з усіма учнями? – запитала вчителька.

– Бо не маю на парті підручника.

– А де ж твій підручник?

– Удома, – уточнив хлопчик.

– Ти його забув? – не заспокоювалась учителька.

– Ні, я його загорнув в обкладинку, поклав у пакет і поставив на найдальшу полицку. Адже Ви мені дали новий підручник, а я пообіцяв

його новеньким і здати наприкінці навчального року.

Прочитай твір. Що в оповіданні казкове, а що – реальне?

Дзвінка Польова

ДИВНІ ПРИГОДИ ДМИТРИКА

Сталася ця незвичайна історія з моїм однокласником Дмитриком. Одного зимового вечора, коли він готувався до сну, зайшла до нього в кімнату мама й запитала:

– Чим займаєшся, сину?

– Та ось, матусенько, збираюся спати лягати, – чемно відповів хлопчик.

– А до школи все підготував? Щось тут у тебе підручники на столі розкидані, – не заспокоюється мама.

– Та, пусте. Завтра встану раніше й складу, – усміхнувся Дмитрик і зручно вмоствився в ліжечку.

– Добраніч, синку! Та рано гляди – не забудь книжки скласти, – нагадала мама, поцілувала Дмитрика й, вимкнувши світло, вийшла.

Деякий час у кімнаті панувала тиша. Та раптом наче вітерець пронісся над столом, ліжечком, шафою. Спочатку чувся шерхіт, потім гамір, дзенькіт, дивні вигуки, зойки... І в одну мить усе затихло.

Від несподіванки Дмитрик з головою заліз під ковдру. Перечекав там деякий час і висунувся тихенько назовні. Кругом панувала мертва тиша.

— Хуг! Налякався, — тихо промовив хлопчик і ще кілька хвилин лежав нерухомо, прислухаючись до тиші.

Цікавість взяла гору, і Дмитрик, вислизнувши з-під ковдри, швиденько ввімкнув світло.

Ой ле-ле! Перед його очима відкрилась дивна картина. Кімната виглядала порожньою. У ній не було жодної книжки. Ніде — ні на столі, ні в шухлядах, ні на поличках, де вони завжди лежали безладно розкидані.

— Від мене пішли всі книжки. Я не зможу вчитися, — бурмотів Дмитрик, зазираючи в усі кутки, у пошуках хоча б однісінької книжки.

Сльози мимоволі покотилися з його очей.

— Що мені робити? Де їх шукати?

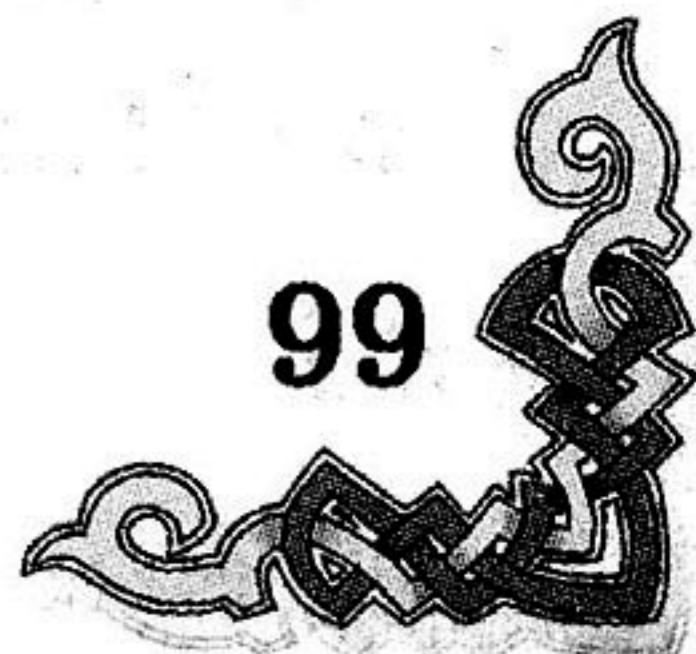
У кімнату знову зайшла мама.

— Що сталося, Дмитрику?

— Матусенько, я залишився без книжок. Не маю жодної, — крізь сльози жалібно прошепотів хлопчик.

— А де ж вони? Чому пішли від тебе? — схвильовано запитала мама.

— Думаю, що вони пішли від мене, бо я недбало ставився до них. Вони ж не лише були розкидані по всій кімнаті, а ще й не були обгорнуті. Я загинав сторінки, малював та робив різні записи на них. Коли вони розривалися, то не склеював, а так закидав окремі шматки всередину. Матусенько, допоможи мені їх повернути. Я не буду більше так робити! Я буду за всіма книжками слідкувати та берегти як зіницю ока. Допоможи, будь ласка!

– Добре, – відповіла мама, взяла Дмитрика за руку, легко відсунула книжкову шафу й відчинила потаємні двері.

Перед хлопчиком постала величезна бібліотека, у якій була незліченна кількість книжок. Але всі вони були скалічені, тож кругом лунав стогін. Книжки жалілися одна одній:

– На мої сторінки розлила фарбу неакуратна першокласниця, – плакав підручник з математики.

– А мене розмалював третьокласник і позагинав мої аркуші. Він жодного разу не користувався закладкою, – стогнав якийсь інший підручник, обкладинка якого відірвалася і лежала десь під його сусідами.

– Я було чистеньким, акуратним, із закладкою та обкладинкою. Подивіться, що зі мною зробили, – зітхало «Літературне читання».

Дмитрик не знав, що й робити, адже він так само недбало поводився зі своїми підручниками.

На допомогу прийшла мама:

– Я знаю, що треба робити! Ти, Дмитрику, маєш полікувати всі ці книжки. Думаю, що й твої тоді до тебе повернуться.

Усі книжки враз затихли й подивилися на хлопчика.

– Я згоден, – кивнув він і взявся до роботи.

Дмитрик працював день і ніч. Він вирізав смужки білого паперу, змащував клеєм та відновлював сторінки, старанно вирізав закладки і клав у підручники, стирав гумкою зайві написи, одягав на книжки обгортки. У нього

боліли руки, спина, паморочилось у голові, але він наполегливо працював.

Дмитрик так утомився, що незчувся, як і заснув.

Прокинувшись уранці, хлопчик зрозумів, що то був лише сон, бо навкруги, як і ввечері, були розкидані підручники та інші книжки. Дмитрик швидко схопився на ноги й бігом почав складати все на свої місця. А повернувшись зі школи, він акуратно «полікував» усі підручники й інші книжки, бо мав добрий нічний досвід.

Того дня Дмитрик пообіцяв собі, що завжди буде поважати і берегти книжки. Бо книжки – це вікно в невідомі світи. Книжки – це джерело знань, це добрі друзі, які роблять життя веселішим і цікавішим.

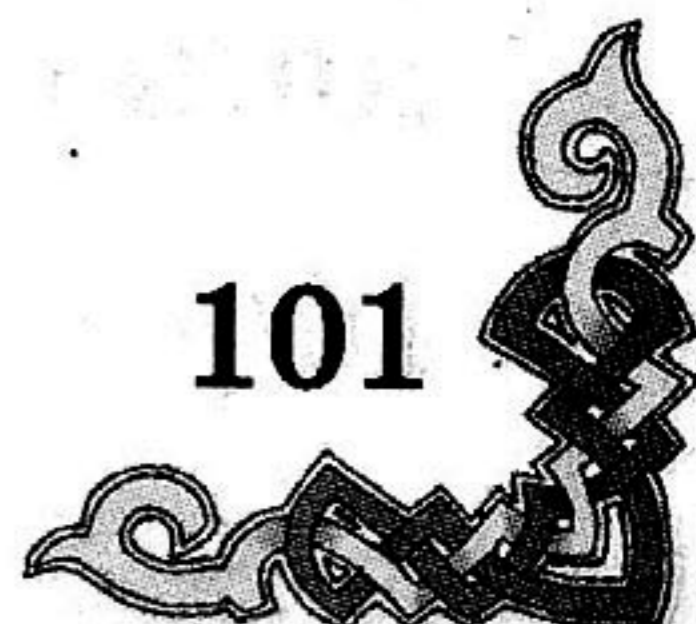
Чого вчить це оповідання? Як потрібно ставитися до книжок?

Чому підручники пішли від Дмитрика? Як вчинив хлопчик, коли прокинувся і зрозумів, що все відбувалось уві сні?

Як потрібно берегти книжки?

ПРАВИЛА ПОВОДЖЕННЯ З КНИЖКОЮ

- Обгорни книжку – не бруднитиметься обкладинка.
- Не читай книжку під час їжі – можеш забруднити її.
- Не загинай ріжків на сторінках книжки – вони відриваються і книжка псується, роби собі для книжки закладку.

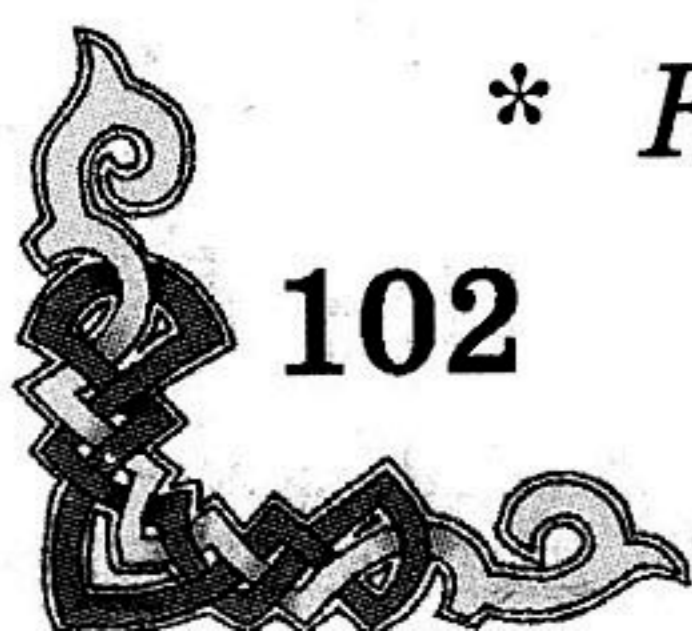

- Не рви сторінок, не малюй і не пиши нічого в книжці, не роби в ній ніяких позначок.
- Не перегинай книжку – від цього відклеюються сторінки. Перегортаючи прочитану сторінку, тримай її за верхній край.

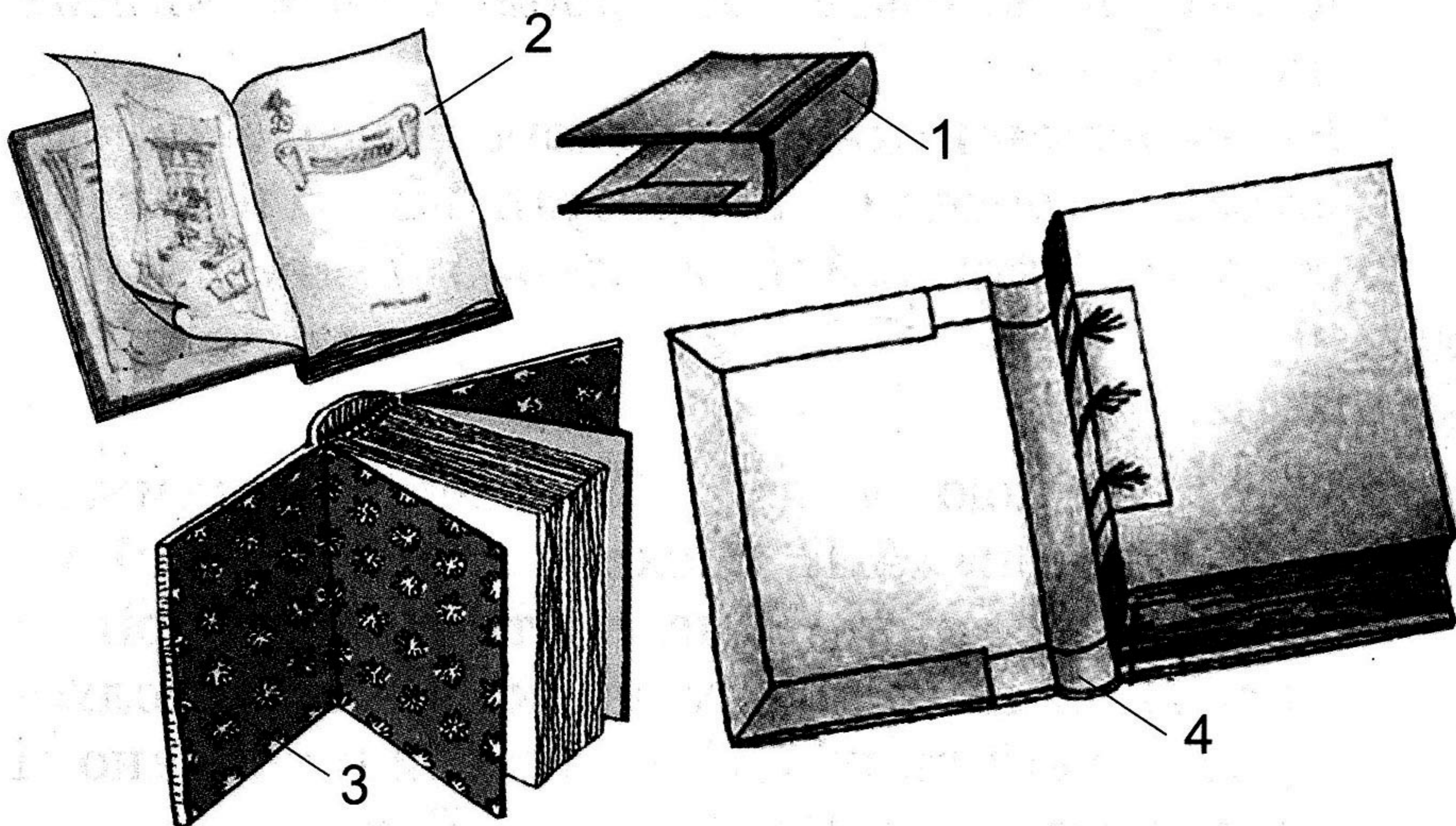

- ❖ Найменшою у світі вважається книжка «Хамелеон» А.П. Чехова розміром 0,9 на 0,9 міліметрів. Вона містить 30 сторінок по 11 рядків тексту на кожній, 3 кольорові ілюстрації. Книжку видрукувано і переплетено 1996 р. у м. Києві.
- ❖ Дванадцять найменших книжок світу вміщаються в одній столовій ложці! Серед них є мініатюрні видання Корану*, словник англійської мови на 12 000 слів і Конституція Франції.
- ❖ У Росії видали книжку під назвою «Найбільша в світі книга для малят». І хоча в ній усього 4 сторінки і 12 віршів для дітей, ця книжка має висоту 6 метрів, ширину – 3 метри, а вага цієї книжки-гіганта – 492 кг.
- ❖ У наші часи з'явилася «металева книжка». Виготовив її коваль Костов з болгарського міста Враца. Книжка, 22 сторінки якої зроблено із... заліза, важить близько 4 кілограмів, хоча розміри її звичні – 18 на 22 сантиметри.

* *Коран* – священна книга мусульман.

ІЗ ЧОГО СКЛАДАЄТЬСЯ КНИЖКА

1 – обкладинка; 2 – титульна сторінка; 3 – форзац;
4 – корінець

Книжка – це зшиті разом аркуші, на яких надруковано вірші, оповідання, розповіді, казки, довідкова інформація, наукові праці тощо.

Щоб бути гарним читачем, потрібно знати, як побудовано книжку.

- **Обкла́динка** – це «обличчя» книжки. Від обкладинки залежить, чи зацікавиться читач книжкою. Обкладинка «розповідає», про що йдеться у книжці, захищає книжку від пошкоджень, підказує, хто автор і як вона називається. У далекому минулому обкладинки були дерев'яними. Їх оздоблювали різними прикрасами, коштовностями, золотими та срібними застібками.
- **Тітульна сторінка** – перша сторінка книжки, на ній написано те, що і на обкладин-

ці, але більш детально: автор книжки, назва книжки, видавництво, місце видання, рік видання. Якщо книжка з малюнками, то вказано прізвище художника.

- У книжці розміщується **анотація** (короткий зміст книжки). Анотації друкуються на звороті титульної сторінки або в кінці книжки. Її можна прочитати навіть біля полицки й одразу зрозуміти, хочеш прочитати цю книжку чи ні.

- **Передмова** – це текст перед розповіддю, перед основною частиною. Передмова найчастіше буває короткою. Написати передмову може сам автор або ж інший письменник.

Тепер погортаємо книжку. Після передмови знаходиться текст. На одному розвороті – дві сторінки. Кожна сторінка має свій **порядковий номер**.

- **Ілюстрації** – малюнки, які супроводжують і доповнюють текст. Книжку з ілюстраціями читати цікавіше, бо краще можна уявити те, про що розповідає автор.
- Зміст багатьох книжок складається з окремих віршів, оповідань, казок. Щоб швидко знайти в книжці потрібний твір або розділ, зазирни у «Зміст». Зміст буває на початку або в кінці книжки. Тут перераховано всі твори, які ввійшли до книжки, у тому порядку, у якому вони надруковані, й подано номери сторінок, на яких вони розташовані.
- У кожній великій книжки є **корінець**, який скріплює сторінки і тримає їх, щоб вони не

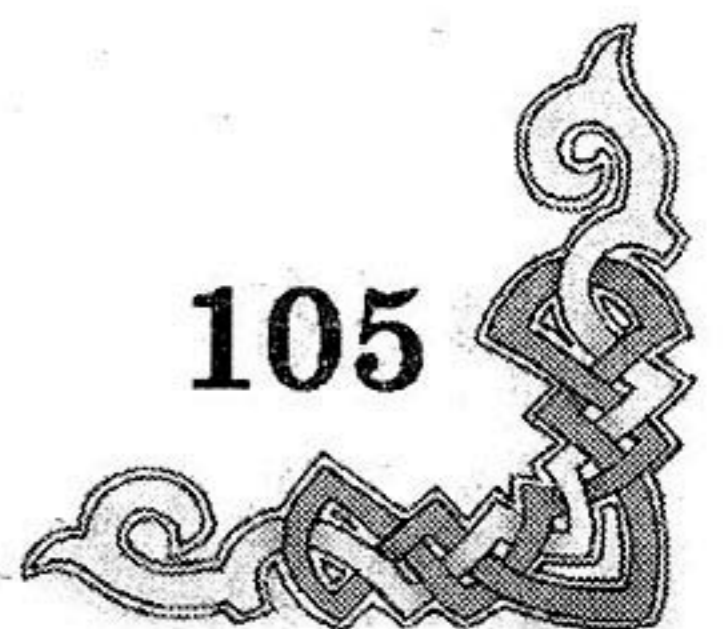
розсипалися. Книжковий корінець завжди в полі зору. Якщо книжка стоїть на поличці, то кожний зможе її побачити і дізнатися, як називається книжка і хто її написав.

- Дві сторінки, що створюють розгортку, називаються **фóрзац**. Такий самий форзац є і в кінці книжки. Він може бути просто гладким – білим чи кольоровим, інколи на ньому буває малюнок.

Ось так виглядає книжка. А те, що вона містить на сторінках, – це величезні знання, які нам допомагають у житті.

Візьми будь-яку книжку, наприклад свій підручник, поклади її перед собою. Читай по одному абзацу, із чого складається книжка, і знаходь у своїй книжці кожен із зазначених елементів. Уважно розглянь їх.

ВІДГАДКИ ДО ЗАГАДОК

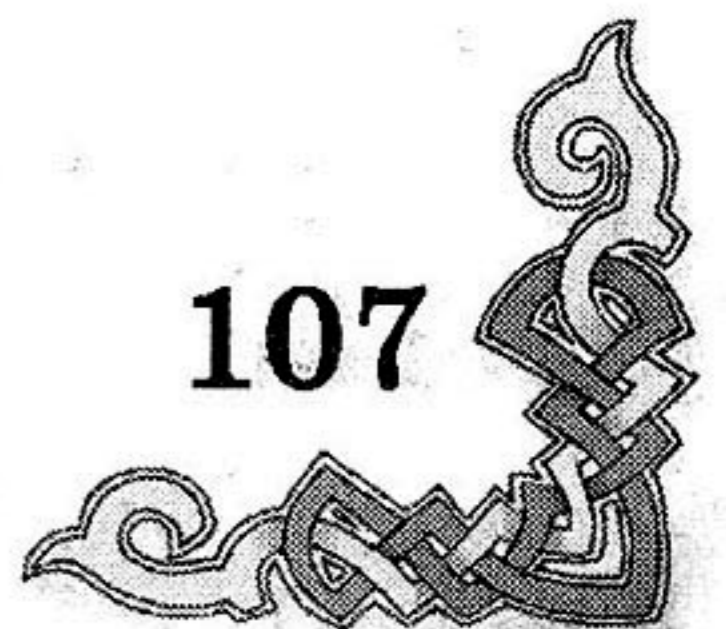
С. 4 – 1) їжак; 2) заєць; 3) вовк.

С. 5 – 1) котик; 2) собака; 3) віслюк.

С. 6 – 1) корова; 2) кінь. 1) капуста; 2) цибуля;
3) огірок.

С. 40 – жук.

С. 46 – сова.

ЗМІСТ

Любий друже!	3
--------------------	---

РОЗДІЛ I. З НАРОДНОГО ДЖЕРЕЛА

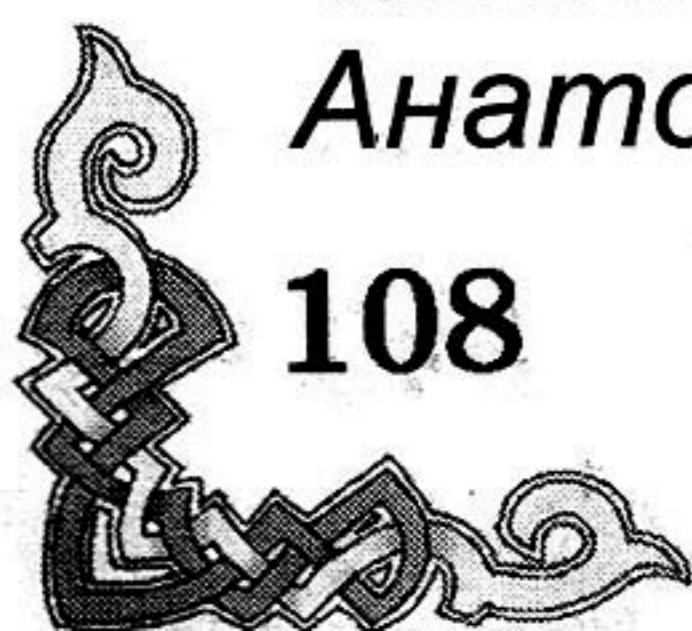
Загадки	4
Скоромовки	7
Лічилки	8
Народні дитячі ігри	10
Прислів'я	12
Народні казки	13
Лисиця та їжак (Українська народна казка)	13
Їжак та заєць (Українська народна казка)	14
Сніг і заєць (Бурятська народна казка)	18
Чому кенгуру стрибає (Австралійська народна казка)	19

РОЗДІЛ II. У КАЗКОВІЙ КРАЇНІ (авторські казки)

Василь Сухомлинський. Два метелики	21
Костянтин Ушинський. Умій почекаати	22
Володимир Даль. Як рак лисицю перехитрив	23
Леся Мовчун. Як чепурили їжачка	24
Олеся Лісова. Добрі сусіди	25
Ася Дєточкіна. Де шукати щастя?	33
Валентина Дячук. Пихаті стрілки (Скорочено)	36
Грицько Бойко. Чому зупинився годинник	38

РОЗДІЛ III. ДИВОСВІТ ПРИРОДИ

Довгі вуха, куций хвіст (з блогу «Маленький читайлик»)	39
Володимир Верховень. Скоромовки	40
Олександр Олесь. Жив собі зайчик	41
Климентій Михайлюк. Веселі жабенята	42
Цікавинки про ластівку (з блогу «Маленький читайлик»)	43
Анатолій Камінчук. «Ластівко сизокрила»	44

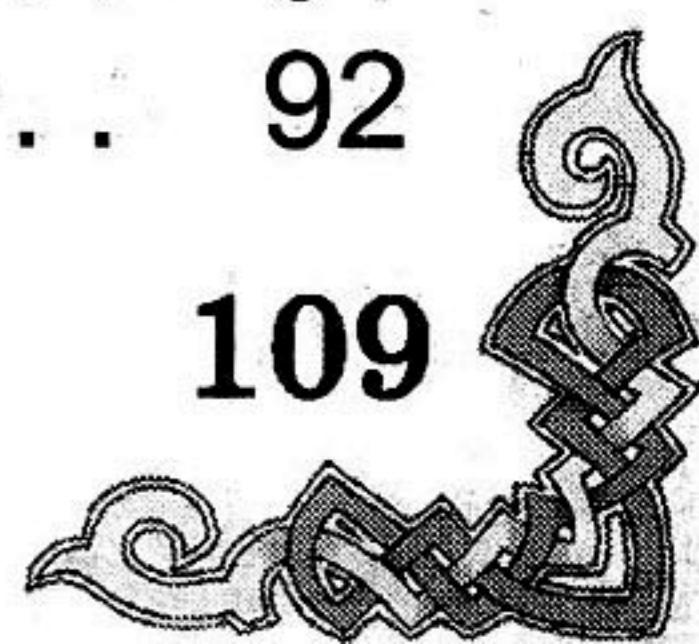
<i>Марійка Підгірянка. Діти й ластівка</i>	44
<i>Борис Грінченко. Ластівка</i>	45
<i>Леонід Глібов. Хто баба?</i>	46
<i>Ворона проти порушників. (З газети)</i>	47
<i>Анатолій Костецький. Рак-дивак</i>	48
<i>Марійка Підгірянка. Грай, бджілко!</i>	49
<i>Надія Кир'ян. Летюча квітка</i>	49
<i>Ганна Геращенко. Веселий зоопарк</i>	50
<i>За Іваном Соколовим-Микитовим. У ведмежому</i> <i>лігві.</i>	51
<i>Олена Пчілка. Хлопчик та ведмідь (Скорочено)</i>	53
<i>За Олександром Копиленком. Шпак у жмені</i>	55
<i>За Віталієм Біанкі. Переклад Марії Короленко</i> <i>Вовчі хитрощі</i>	57

РОЗДІЛ IV. У КОЛІ ДРУЗІВ

<i>Григорій Фалькович. Собаче оголошення</i>	58
<i>Володимир Слєпцов. Годівниця</i>	59
<i>Вадим Крищенко. Вишиванка</i>	59
<i>Валентин Чемерис. Чорна кішка, або Магічне</i> <i>число «сім»</i>	60
<i>Ольга Бусенко. Про паперового янгола</i>	64
<i>Оксана Радушинська. Щоденник Славка Хоробрика,</i> <i>або Пригоди хлопчика-міліціонера (Уривок)</i>	68
<i>Зірка Мензатюк. Борщ</i>	72
<i>Всеволод Нестайко. Пригода в кукурудзі</i> <i>(Скорочено)</i>	77
<i>За Оксаною Луцєвською. Дзвіночки</i>	87

РОЗДІЛ V. МОЯ БАТЬКІВЩИНА

<i>Ганна Чубач. Прапор</i>	89
<i>Олександр Олесь. «Синій, як море, як день,</i> <i>золотий...»</i>	89
<i>Юрій Рибчинський. Пісня на добро</i>	90
<i>Роман Купчинський. «Україна – край мій</i> <i>рідний...»</i>	91
<i>Платон Воронько. Журавлики-журавлі</i>	92

<i>Олена Пчілка. Куликове болото</i>	92
<i>Климентій Михайлюк. Рости, рости, наш барвінку</i>	93
<i>Климентій Михайлюк. Калина</i>	94
<i>Климентій Михайлюк. Рідний край</i>	95

РОЗДІЛ VI. КНИГА – МІЙ ДРУГ

<i>Володимир Лучук. Книголюбка</i>	96
<i>Дзвінка Польова. Дивні пригоди Дмитрика</i>	98
Правила поводження з книжкою.....	101
Із чого складається книжка.....	103
Читацький щоденник.....	106
Відгадки до загадок.....	107

Навчальне видання

ЙОЛКІНА Лариса Віссаріонівна

КНИЖКОВА КРАЇНА

Позакласне читання

Навчальний посібник з літературного читання
для 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів

*Схвалено для використання у загальноосвітніх
навчальних закладах*

Головний редактор *Н.В. Заблоцька*
Відповідальна за випуск *І.П. Коваленко*
Редактор *Н.В. Сергеева*
Обкладинка *С.М. Железняк*
Макет, художнє оформлення,
комп'ютерна обробка ілюстрацій *Ю.В. Куш*
Технічний редактор *Ц.Б. Федосіхіна*
Комп'ютерна верстка *Л.О. Ємець*
Коректори *А.І. Кравченко, Л.Ф. Федоренко*

Формат 70×100/16.

Ум. друк. арк. 9,1. Обл.-вид. арк. 8,2.

Тираж 30 005 пр. Вид. № 1380.

Зам. №13-09-1207.

Видавництво «Генеза», вул. Тимошенка, 2-л, м. Київ, 04212.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 3966 від 01.02.2011.

Віддруковано з готівих позитивів у
ТОВ «ПЕТ», вул. Ольмінського, 17, м. Харків, 61024.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 4526 від 18.04.2013.

Йолкіна Л.В.

Й75 Книжкова країна : позаклас. читання : навч. посіб. з літ. читання для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закладів / Л.В. Йолкіна. — К. : Генеза, 2013. — 112 с. : іл.

ISBN 978-966-11-0343-5.

Посібник містить художні тексти для позакласного читання за темами, рекомендованими програмою з літературного читання. Зібрані у виданні твори — зразки усної народної творчості, прозові й віршові твори — сприятимуть вихованню у дітей бажання читати художню літературу, любити Батьківщину, розвивати кращі риси характеру.

Посібник допоможе учням 2 класу в підготовці до уроків з предмета «Літературне читання», а також вчителям в організації і проведенні тематичних виховних годин.

УДК 811.161.2(075.2)
ББК 81.2Укр-9

ВЕСЕЛКОВА ШКОЛА

«Веселкова школа» —
нова серія навчальних видань
для початкової школи, створена видавництвом
«ГЕНЕЗА».

Цей посібник є складовою
навчально-методичного комплексу
з **ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ** для 2 класу:

- підручник «Літературне читання»
(авт. *Віра Науменко*);
- «Зошит з літературного читання»
(авт. *Віра Науменко*);
- «Перлинка. Книга з літературного читання»
(авт. *Віра Науменко*);
- «Книжкова країна. Позакласне читання»
(авт. *Л.В. Йолкіна*);
- посібник для вчителя «Уроки літературного
читання в 2 класі»
(авт. *Віра Науменко*).

Учням – тільки якісні знання!

З питань реалізації звертатися:

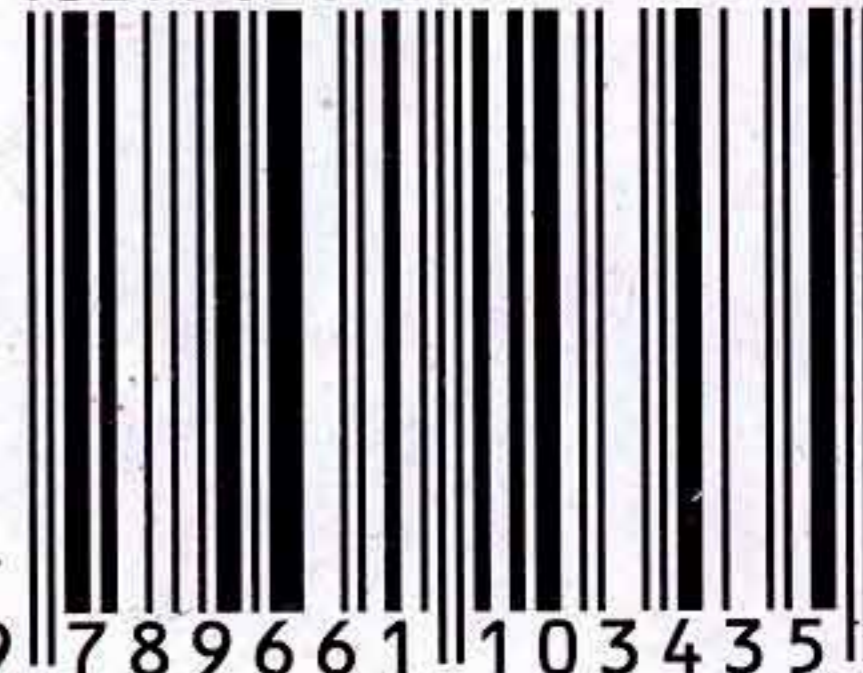
ТОВ «Центр навчально-методичної літератури»,

тел.: (044) 379-10-54

e-mail: sales@cnml.com.ua

Інтернет-магазин: www.cnml.com.ua

ISBN 978-966-11-0343-5

9 789661 103435 >